

ОДБРАНА

Година IX ■ Број 181 ■ 1. април 2013. ■ цена 100 динара ■ 1,20 евра

Интервју

Генерал Љубиша Диковић
начелник Генералштаба
Војске Србије

Оданост војсци и Србији

АРСЕНАЛ
76

ОРАО – ПОГЛЕД ИЗ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ УГЛА

А. Рагић

На веома занимљив начин у овој књизи приказани су настанак чувеног ваздухоплова, као и његов живот у бурним догађајима од његовог настанка до данас. Као производ домаће памети и индустрије, са потпуно освојеним ремонтом, а полазећи од стања истрошености временских и експлоатационих ресурса и борбених могућности, авион „ораво“ је и данас актуелан и перспективан за даљу употребу у авијацијским јединицама Војске Србије.

Броширано / ф. 21×29, 334 стр. / шифра: 111267
цена: 2.700,00 / **са попустом: 1.890,00**

НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун: 840-312849-56
e-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs

Наручујем _____ примерака књиге „Орао – поглед из југословенског угла“ по цени од **1.890,00** динара, у укупној вредности од _____ динара.

Купац	_____
ЈМБГ	_____
Адреса становања, улица и број:	_____
Место	_____
Телефон	_____
Потпис наручиоца	_____

Издања се илаћају унапред. Уз наруцбеницу послаћи доказ о улаћи целокујној износа, након чега исиоручујемо књиге. Куљена издања биће достављена пушем Пост експреса, на шереш кујца.

ВИШЕНАМЕНСКИ БОРБЕНИ АВИОНИ

С. Влацић

Карактер ваздушне моћи, као и перцепција фактора који је чине, променили су се појавом нове категорије авиона која се данас назива вишенаменски борбени авиони. Суштина је њихова способност за успешно извођење ловачких, бомбардерских, јуришних и извиђачких задатака, а у овој књизи представљени су великим бројем слика у боји, табела, шема и графикана.

Тврди повез / ф. 23×29, 264 стр. / шифра: 111269
цена: 2.160,00 / **са попустом: 1.512,00**

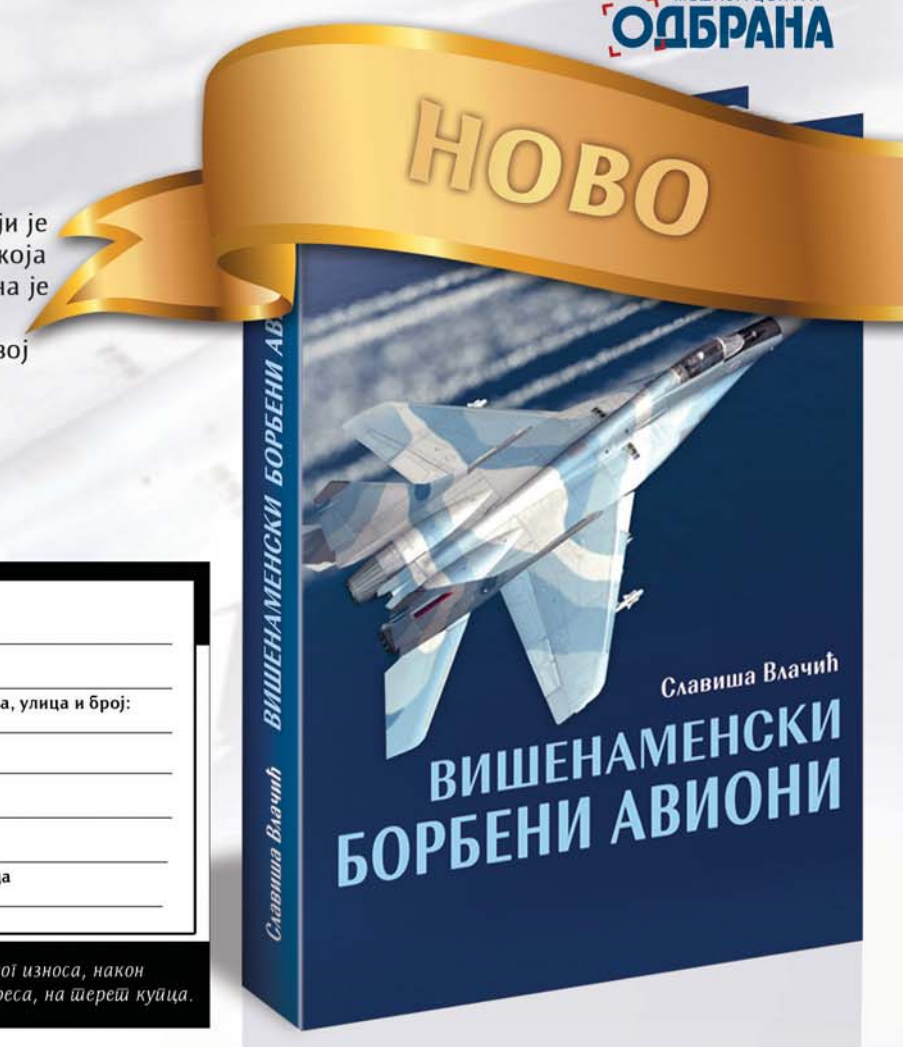
НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун: 840-312849-56
e-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs

Наручујем _____ примерака књиге „Вишенаменски борбени авиони“ по цени од **1.512,00** динара, у укупној вредности од _____ динара.

Купац	_____
ЈМБГ	_____
Адреса становања, улица и број:	_____
Место	_____
Телефон	_____
Потпис наручиоца	_____

Издања се илаћају унапред. Уз наруцбеницу послаћи доказ о улаћи целокујној износа, након чега исиоручујемо књиге. Куљена издања биће достављена пушем Пост експреса, на шереш кујца.

НАДЕЖДА ПЕТРОВИЋ

едо с обе
енѣртстрaне
бвнткјэјдобрјектива

15. март – 13. април 2013.

Мала галерија Дома Војске Србије

СПОМЕН
ЗБИРКА
ПАВЛА
БЕЛАНСКОГ

Програм током трајања изложбе:

Четвртак 4. 4. 2013.

17.00 Документарне емисије о сликама Надежде Петровић из серијала „Једна слика – једна прича“

Субота 6. 4. 2013.

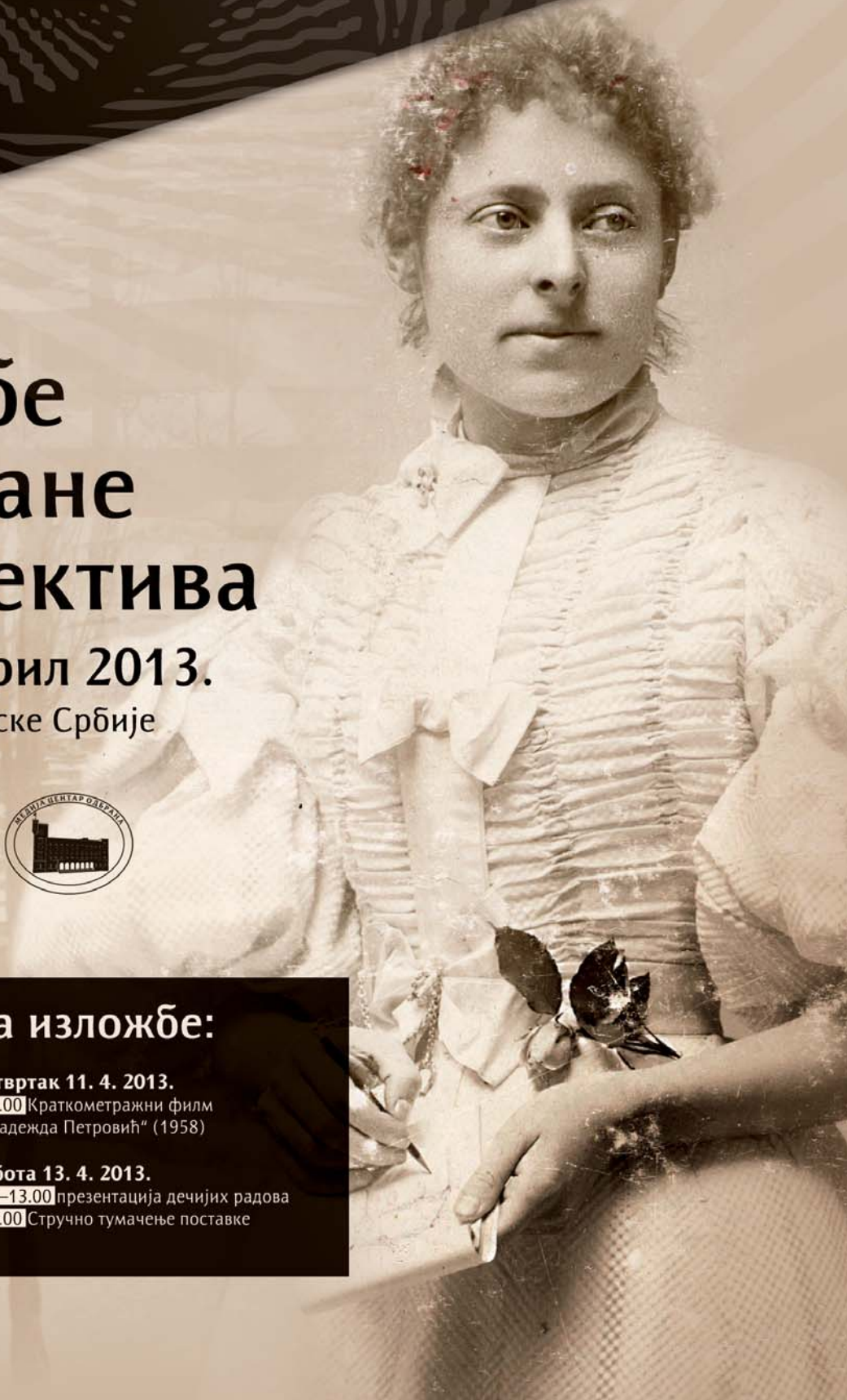
11–13.00 Отворена дечија радионица
14.00 Стручно тумачење поставке

Четвртак 11. 4. 2013.

17.00 Краткометражни филм „Надежда Петровић“ (1958)

Субота 13. 4. 2013.

11–13.00 презентација дечијих радова
14.00 Стручно тумачење поставке

„Одбрана“ наставља традицију „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Главни и одговорни уредник

мр Раденко Мутавцић

Заменик главног уредника

Владимир Почуч, мајор

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић, Славица Лужник

Новинари

Сања Анђелковић

Мирјана Боровина, потпоручница

Владимир Вјештић

Биљана Миљић

Стални сарадници

Станислав Арсић, др Себастиан Балаш,
др Славиша Влацић, Милосав Ц. Ђорђевић,
др Милан Мијалковски, мр Зоран Миладиновић,
мр Миљан Милкић, Кршман Милошевић,
Никола Остојић, Никола Оташ, Александар
Радић, Влада Ристић, Иштван Пољанац,
Будимир М. Попадић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликковни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски,
Марија Марић и Слободан Михаиловић
(технички уредници)

Фотографија

Стефана Савић (уредница),
Горан Станковић, Душка Стефановић,
Јово Мамула, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактор

мр Наташа Николић

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Бјеловук

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 181

НАСЛОВНА СТРАНА

Полазак у мисију мира,
база „Југ“, 16. март

Снимио Даримир БАНДА

САДРЖАЈ

■ ДОГАЂАЈИ

6 Обележен Дан сећања на страдале
у НАТО бомбардовању

ДАНИ СТРАДАЊА И БОЛА

8 НАТО агресија на Југославију

НЕДУЖНЕ ЖРТВЕ И РАЗАРАЊА

Током бесомучног бомбардовања српских градова и села, дугог 78 ноћи и дана, погинуло је више од хиљаду војника и полицајаца и око две хиљаде цивила

10 Анализа способности Војске Србије
за 2012. годину

РАЗВИЈАЊЕ ОДБРАМБЕНЕ СНАГЕ

12 Обележен Дан Војне академије

ВОЈСКА НАЈБОЉИ СИСТЕМ

14 Војници мартовске генерације положили
заклетву

У СТРОЈУ ОДВАЖНИХ

■ ИНТЕРВЈУ

16 Генерал Љубиша Диковић,
начелник Генералштаба Војске Србије

ОДАНОСТ ВОЈСЦИ И СРБИЈИ

Специјални прилог

АРСЕНАЛ

Прилози о савременом
наоружању код нас и у свету

22 Испраћај српских мировњака на Кипар и у Либан

ДОПРИНОС ОПЕРАЦИЈАМА МИРА

С поносом настављамо традицију да заједно с војскама земаља света учествујемо у операцијама мира, рекао је начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић на свечаности у бази „Југ“

■ ОДБРАНА

28 Увежбавања Речне флотиле ВАТРЕНИ БРОДСКИ ШТИТ

32 „Први партизан“ Ужице СВЕТСКИ БРЕНД

■ КУЛТУРА

38 Изложба „Надежда Петровић: с обе стране објектива“

ФОТОГРАФИЈА КАО СТРАСТ

У Малој галерији Дома Војске у Београду до 13. априла отворена је изложба „Надежда Петровић: с обе стране објектива“, ауторке др Јасне Јованов, управнице Спомен-збирке Павла Бељанског

40 У Музеју наивне и маргиналне уметности у Јагодини

СЛИКЕ ИЗ ЗБИРКЕ ДОМА ВОЈСКЕ

Реч уредника

Србија са горчином али и поносом обележава 24. март – Дан сећања на жртве НАТО агресије 1999. године на тадашњу Савезну Републику Југославију. С горчином, јер се на једну малу земљу сручила агресија најмоћнијег војног савеза у историји и није престајала 78 дана и ноћи, у којима је скоро сваког дана неко гинуо, рушена је инфраструктура, мостови, фабрике, болнице, електро-мрежа, војни објекти...

Са поносом, јер свих тих дана није престајао отпор војске и пркос народа.

Бомбардовање је почело 24. марта 1999. у 19.45, а последњи напад догодио се 10. јуна, у 13.15 недалеко од Косовске Каменице.

Невине жртве злочина страдале су на улици, на радним местима, у возу, у кућама, на њивама... Убијено је најмање 2.000, а рањено и повређено више од 12.500 људи.

НАТО снаге су убиле 631 припадника Војске Србије, нестало је 28, што је укупно 659 жртава, од чега 72 официра, 41 подофицир, 18 војника по уговору, 191 војник на служењу војног рока, 245 резервиста, 60 добровољаца и три цивила у војсци. Погинуло је 349 припадника полиције.

Укупна материјална штета процењена је на више десетина милијарди долара.

Ратни губици НАТО никада нису објављени.

Одлука о агресији на СРЈ донета је, први пут у новој историји, без одобрења Савета безбедности УН. Деветнаест земаља алијансе, почеле су бомбардовање са бродова у Јадрану, из четири ваздухопловне базе у Италији, подржане стратешким оператерима који су полетели из база у западној Европи, а касније и из САД.

У бомбардовању је уништено и оштећено 25.000 стамбених објеката, онеспособљено 470 километара путева и 595 километара пруга. Оштећено је 14 аеродрома, 19 болница, 20 домова здравља, 18 дечјих вртића, 69 школа, 176 споменика културе и 44 моста, док су 38 разорени.

Током агресије извршено је 2.300 ваздушних удара на 995 објеката широм земље, а 1.150 борбених авиона лансирало је близу 420.000 пројектила укупне масе 22.000 тона. НАТО је лансирао 1.300 крстарећих ракета, изручио 37.000 „касетних бомби“ од којих је погинуло око 200 особа, а рањено више стотина, и употребио забрањену муницију са осиромашеним уранијумом.

Рат је завршен потписивањем Војно-техничког споразума у Куманову 9. јуна 1999. а 10. јуна Савет безбедности УН усвојио је Резолуцију 1244. На Косово и Метохију стигли су војници КФОР-а, 37.200 војника из 36 земаља, где су и данас, у знатно мањем броју, са задатком да чувају мир и безбедност. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

Обележен Дан сећања на stradale у НАТО бомбардовању

Снимиле Ј. МАМУЛА

Дани страдања и

Ово је време не само да се сећамо тешких тренутака кроз које је ова земља пролазила већ да слаavimo своје јунаке, рекао је министар Александар Вучић у Земуну, где је положио венац крај Спомен-обележја страдалим припадницима Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране

Поводом обележавања 24. марта – Дана сећања на страдале у НАТО бомбардовању Савезне Републике Југославије 1999. године, први потпредседник Владе и министар одбране Александар Вучић, у пратњи команданта ВиПВО генерал-мајора Ранка Живака и заменика команданта генерал-мајора Миодрага Гордића, положио је венац крај Спомен-обележја страдалим припадницима Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране испред Команде ВиПВО у Земуну.

Министар Вучић је истакао да се сећамо оних који су били најхрабрији у одбрани од НАТО агресије и оних који су, не марећи за своје животе, бринули и штитили Србију.

– Ово је време не само да се сећамо тешких тренутака кроз које је ова земља пролазила већ да слаavimo своје јунаке. Оно што су они урадили за Србију нико и никада нити сме, нити може

заборавити. Њихова жртва није била узалудна и они су показали шта Србија свима нама мора да значи и како сви према Србији морамо да се опходимо у будућности – поручио је министар Вучић, изражавајући уверење да њихов пример мора свима нама јасно да покаже шта су све људи спремни да ураде за своју земљу, не плашећи се вишеструко надмоћнијег агресора. Пред Владом Србије, како је истакао, али и пред нама је да нашој деци обезбедимо будућност без рата.

Венце на спомен-обележје страдалим ваздухопловцима положили су и представници ВиПВО, чланови породица, удружења ваздухопловаца, као и борацких удружења. Министар Вучић је у Команди Ваздухопловства обишао и изложбу „Сећање на ваздухопловне жртве“, која је посвећена стогодишњици од погибије првог српског pilota Михајла Петровића.

Поводом обележавања Дана сећања делегација Војске Србије положила је венац на спомен-обележје „Херојима 37. моторизоване бригаде“ у касарни „Стефан Немања“ у Рашки. Делегацију је предводио начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић, а у њеном саставу били су командант 2. бригаде бригадни генерал Маринко Павловић и командант 21. пешадијског батаљона потпуковник Мирослав Стефановић. Венци су положили и чланови породица погинулих, као и делегације локалних власти, МУП-а, удружења и организација.

– Било је то тешко време – време страдања и бола. Агресор је користио касетне бомбе и муницију са осиромашеним уранијумом, а циљеви дејства били су и делови градова, енергетски и телекомуникациони системи, објекти инфраструктуре, па чак и болнице и школе. У том рату страдало је више цивила него војника, што је називано колатералном штетом – истакао је начелник Генералштаба у обраћању окупљенима на

бола

комејорацији у Рашки и подсетио да је Војска тада храбро и пожртвовано бранила свој народ.

– Током 78 дана непрекидних ваздушних напада на нашу земљу, уз истовремено гушење побуне на Косову и Метохији, Војска је пружила отпор какав нападач није могао ни да замисли. Међу најбољим јединицама наше војске била је 37. моторизована бригада из Рашке – рекао је генерал Диковић.

– Ни ми, као ни поколења која долазе, не смемо да заборавимо нашу историју и људе који су бранили отаџбину, а посебно оне који су у слободу отаџбине уградили своје животе. Нека им је вечна слава и хвала – поручио је на комејоративном скупу у Рашки генерал Љубиша Диковић.

Делегација коју је предводио командант Гарде Војске Србије бригадни генерал Миломир Тодоровић положила је венац на споменик страдалим војни-

цима Гардијске бригаде испред Клиничко-болничког центра „Др Драгиша Мишовић“ на Дедињу.

У касарни „Бањица“ положени су венци на спомен-обележја погинулим припадницима 250. ракетне бригаде за ПВД и 126. бригаде ВОЈИН. Делегацију је предводио командант 250. ракетне бригаде бригадни генерал Душко Жар-

полагањем венаца на споменике погинулим припадницима Војске.

Поводом Дана сећања положени су венци на спомен-обележја широм Србије, којима је обележено страдање у ваздушној интервенцији НАТО против Савезне Републике Југославије. Током 78 дана убијено је најмање 2.500, а рањено и повређено више од 12.500 људи. Бом-

СНИМИЛА С. САВИЋ

ковић, а помен погинулим припадницима служио је владика Порфирије.

Дан сећања на страдале у НАТО бомбардовању обележен је у командама, јединицама и установама Војске Србије низом комејоративних скупова и

бардовање је завршено 10. јуна, потписивањем Кумановског споразума и усвајањем резолуције 1244 у Савету безбедности Уједињених нација. ■

Биљана МИЉИЋ
Никола ДРАЖОВИЋ

НАТО агресија на Југославију

Недужне жртве

Пише др Миљан МИЛКИЋ

Током бесомучног бомбардовања српских градова и села, дугог 78 ноћи и дана, погинуло је више од хиљаду војника и полицајаца и око две хиљаде цивила

Нападу НАТО на Савезну Републику Југославију претходили су сукоби припадника МУП-а Републике Србије и Војске Југославије са сепаратистичким групама на Косову и Метохији. Сукоби су ескалирали марта 1998. године након ликвидације једне сепаратистичке групе у централном делу Косова и Метохије. Током лета снаге безбедности Србије и СРЈ потиснуле су наоружане сепаратисте са највећег дела територије.

На јесен је склопљен споразум Милошевић – Холбрук којим је предвиђено повлачење снага безбедности и група наоружаних сепаратиста, затим, присуство Верификационе мисије ОЕБС-а на терену и извиђачки летови НАТО авијације. Међутим, након повлачења снага безбедности, сепаратисти су заузели више важних положаја. Након што је, јануара 1999. године,

у сукобу са полицијским снагама у селу Рачак погинуло 45 Албанца, Вилијам Вокер, шеф Верификационе мисије, закључио је да је реч о масовном злочину.

Случај Рачак послужио је као оправдање за агресију на СРЈ. Одлука о ваздушном нападу на СРЈ донета је без одобрења Савета безбедности УН и супротно принципима међународног права. Напади на СРЈ почели су нешто пре 20 часова 24. марта 1999. године, а влада је исте ноћи прогласила ратно стање. Авиони су полетали из база у западној Европи, САД и са носача авиона, док су крстареће ракете лансиране са бомбардера, бродова и подморница.

Војска Југославије је првих дана рата потиснула већину сепаратиста у Албанију, одакле су све време трајања рата неуспешно покушавали да се убаце на простор Космета. Жестоке борбе вођене су у рејону карауле Кошаре.

ста, 60 добровољаца и три цивилна лица на служби у војсци. Када је реч о припадницима Министарства унутрашњих послова, током НАТО бомбардовања погинуло је 325, а нестало 24 особе. Укупно је погинуло 1.008 војника и полицајаца.

Званичног податка о броју страдалих цивила у НАТО бомбардовању још нема. Процене се крећу од 500 до 2.500 погинулих, а најчешће се наводи број од око 2.000. НАТО је масовно користио касетне бомбе, муницију са осиромашеним уранијумом, употребљени су „невидљиви“ бомбардери Б-2 и „графитне бомбе“ за онеспособљавање снабдевања струјом.

Током бомбардовања страдали су цивили у многим српским градовима. Трогодишња девојчица Милица Ракић погинула је од гелера у свом дому у Батајници 18. априла. У ноћи између 22. и 23. априла у згради РТС-а погинуло је

Савезна влада је након бомбардовања штету проценила на више од 100 милијарди долара. Као релевантнији узима се податак од 29, 6 милијарди долара до кога је дошла група српских економиста. Занимљива је рачуница италијанских аналитичара који су проценили да је од тог новца могло да се прехрани 79 милиона људи на планети.

У бомбардовању су тешко оштећени привредни објекти, школе, здравствене установе, инфраструктура, медијске куће и споменици културе. На основу података Грађевинске дирекције Србије, који су објављени у марту 2006. године, уништена су 54 објекта путне инфраструктуре (од тога 44 моста), 18 објеката железничке инфраструктуре (17 мостова) и 148 објеката високоградње (стамбени и јавни објекти). У ову евиденцију нису уврштене привредне зграде и приватне куће.

и разарања

Упркос сталним нападима сепаратиста и супериорности НАТО у ваздушном простору, војска је претрпела минималне губитке у техници.

Рат је окончан 9. јуна у Куманову потписивањем Војнотехничког споразума представника владе СРЈ и владе Србије са представницима НАТО о повлачењу војске и полиције са Косова и Метохије и распоређивању међународних снага. Последње дејство НАТО евидентирано је 10. јуна око 13 часова у околини Косовске Каменице. Истог дана Савет безбедности Уједињених нација усвојио је Резолуцију 1244.

За 78 дана трајања ваздушних напада 19 земаља чланица западне војне алијансе погинуо је 631, а нестало је 28 припадника Војске Југославије. Од тог броја, 72 су официри, 41 подофицир, 18 војника по уговору, 191 војник на служењу војног рока, 245 резерви-

16 радника. НАТО бомбардери су погодили путнички воз у Грделичкој клисури, аутобусе код Приштине и на путу Пећ-Кула-Рожаје.

Масовно су страдале и албанске избеглице, чије колоне је авијација НАТО погодила на путу Ђаковица-Призрен, као и код села Кориш близу Призрена.

Заостале бомбе и даље угрожавају безбедност грађана на појединим локацијама, а још увек су видљиве рушевине попут зграде Генералштаба у центру Београда. Процењује се да је за 78 дана бомбардовања на територији Србије изручено 10-15 тона осиромашеног уранијума који наставља да угрожава здравље грађана. ■

Анализа способности Војске Србије за 2012. годину

Развијање одбрамбене снаге

На редовној годишњој анализи оперативних и функционалних способности Војске Србије за 2012. годину оцењено је да је безбедносна ситуација у Србији стабилна.

Анализи су присуствовали председник Републике Србије Томислав Николић, први потпредседник Владе и министар одбране Александар Вучић са колегијумом, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић, као и најодговорније старешине Министарства одбране и Војске Србије.

Осим безбедносне ситуације у земљи и окружењу, сагледани су постигнути резултати у изградњи и одржавању оперативних и функционалних способности Војске Србије у претходној години, као и друга питања која утичу на одржавање и развијање способности Војске Србије уз оцену да у наредном периоду треба унапређивати њену оспособљеност и опремљеност.

У оквиру анализе, у анекс сали Дома Гарде у Топчидеру организован је приказ дела наоружања, опреме и публикација Војске Србије. ■

Делегација Министарства одбране у Индонезији

Делегација Министарства одбране Србије, предвођена помоћником министра за политику одбране Мирославом Јовановићем, учествовала је на Трећем међународном одбрамбеном дијалогу Jakarta International Defence Dialogue 2013, који је одржан 20. и 21. марта у Индонезији. Скуп је отворио председник Индонезије Сусило Бамбанг Јудојоно.

На међународном одбрамбеном дијалогу учествовали су председници држава, влада, министри одбране, начелници генералштабова и други високи званичници више десетина земаља и међународних организација.

Током одбрамбеног дијалога у Џакарти помоћник министра за политику одбране Мирослав Јовановић имао је одвојене састанке са министром одбране Пурномо Јусгиантором и начелником Генералштаба Оружаних снага Индонезије маршалом ваздухопловства Јарјатмом.

Министар Јусгианторо истакао је важност што скоријег отварања Изасланства одбране Републике Србије у Индонезији. Он је нагласио посвећеност Индонезије за развој билатералне војне сарадње као основе за интензивирање укупних билатералних односа.

Начелник Генералштаба Оружаних снага Индонезије маршал Јарјатмо нагласио је да је Индонезија заинтересована за интензивирање војно-војне сарадње, посебно у борби против тероризма, у области припреме и анга-

жовања у мировним операцијама и размени искуства са индонежанским Центром за мировне операције.

Помоћник министра Јовановић истакао је да је Народна скупштина Србије ратификовала Споразум о сарадњи у области одбране са Индонезијом, чиме је потпуно дефинисан формално-правни оквир за даље интензивирање билатералне сарадње, и да се очекује да и индонежанска страна ускоро учини исто.

На маргинама Међународног одбрамбеног дијалога делегација Министарства одбране Србије реализовала је више билатералних сусрета.

Помоћник министра Јовановић састао се са замеником начелника генералштаба НОА Кине генералом Ђи Јиангуом, замеником НГШ Оружаних снага Руске федерације генерал-пуковником Олегом Салуковим, секретаром за политику одбране у Министарству одбране Шпаније Алехандром Енрикеом Алварогонзалесом Сан Мартином и са контраадмиралом Ен Кулером, командантом флоте Француских пацифичких снага.

Током разговора размењени су ставови и мишљења о свим аспектима сарадње у области одбране, са жељом за њено унапређење.

Делегација Министарства одбране Србије посетила је и Изложбу азијско-пацифичке безбедности и одбране (APSDEx), која је била затвореног типа и одржана као интегрални део Међународног одбрамбеног дијалога. ■

Информисање изасланика одбране о буџету

Редовно информисање изасланика одбране акредитованих у нашој земљи о буџету одбране Србије за текућу годину, у организацији Сектора за буџет и финансије Министарства одбране, отворио је државни секретар Зоран Ђорђевић и изнео најважније карактеристике буџета одбране.

Начелник Управе за буџет пуковник др Саша Трандафиловић детаљније је информисао колеге из страних армија о структури буџета одбране за 2013. годину, као и о новинама и изменама у односу на претходне године, указујући да је циљ постизање оптималне структуре трошкова.

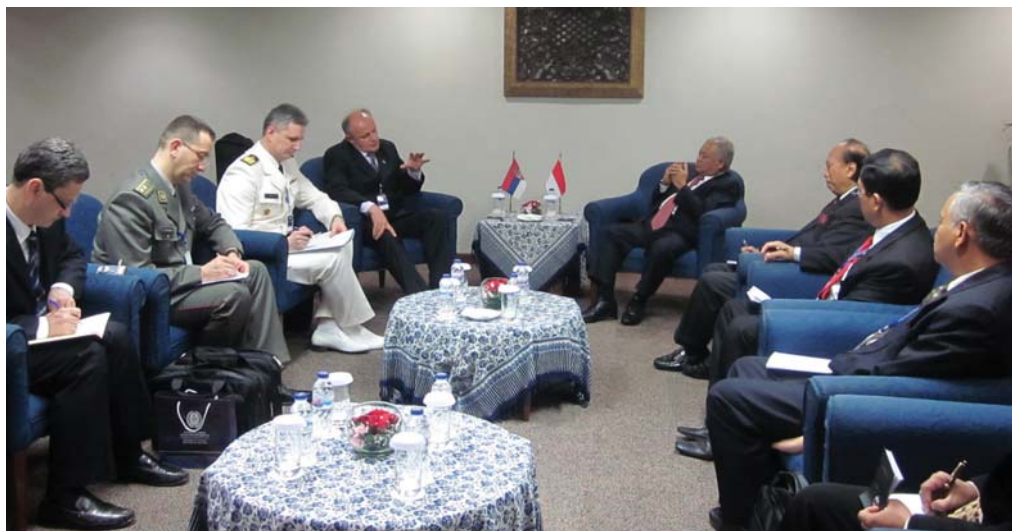
Учесници скупа били су заинтересовани да од представника Министарства одбране чују више о детаљима везаним за структуру, планове и реформу буџета одбране. ■

Радионица о корупцији

У Центру за обуку учесника мировних операција у Сарајеву (PSOTC) одржана је међународна радионица о ризицима корупције у ресору одбране и сектору безбедности. Активност је организована у оквиру НАТО Иницијативе за изградњу интегритета у области одбране, као и Прилагођеног програма НАТО за изградњу интегритета у области одбране у југоисточној Европи.

У радионици коју су заједно организовали НАТО, Женевски центар за демократску контролу оружаних снага (DCAF) и Министарство одбране Босне и Херцеговине учествовало је око 40 представника из 14 држава.

Радионица одржана у Сарајеву представља прву у низу од три повезане активности планиране за прву половину 2013. године. ■

Обележен Дан Војне академије

Војска најбољи систем

Војна академија је установа која обезбеђује најшири углед не само наше војске већ и целог образовног система, рекао је министар Вучић, оцењујући да на нивоу Србије не постоји бољи систем од Војске Србије

Свечаности поводом Дана Војне академије – 18. марта присуствовали су први потпредседник Владе и министар одбране Александар Вучић, начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић и бројни гости.

Честитајући празник, министар Вучић је истакао да на нивоу Србије не постоји бољи систем од Војске Србије.

– Војна академија није само део Универзитета одбране, већ један од најважнијих делова нашег образовног система,

установа која обезбеђује најшири углед не само наше војске већ и целог образовног система. Није случајно што из многих земаља у свету желе да пошаљу своје представнике, студенте, младе људе да дођу, да се школују овде и да уче од најбољих професора и наставника, а да истовремено знају да долазе код својих пријатеља – нагласио је министар Вучић, поручујући кадетима и кадеткињама да је пред њима велика улога у будућности и да знањем и обученошћу треба да пошаљу поруку свима да Србија није на продају.

Према његовим речима, иако је држава у тешкој економској ситуацији, покушаће да уложи више и у војно образовање и у Војну академију, али то ће бити процес од неколико година, са видљивим напретком из године у годину.

– Ви сте онај део друштва који увек може да каже више од нас осталих шта је учинио за своју земљу и шта је оно што је увек спреман да уради за своју земљу – поручио је кадетима и кадеткињама министар Вучић.

Говорећи о значају војног школства, генерал Вуруна је подсетио на најзначајније тренутке у историји Војне академије, указујући да је Србија једна од ретких земаља која је рано препознала значај каријерног усавршавања официра.

– Војна академија данас је једна динамична институција која живи и ради 365 дана годишње, а 15 акредитованих студијских програма и четири програма каријерног усавршавања из друштвено-хуманистичког и техничко-технолошког образовног научног поља покривају школовање студената разних категорија за потребе командовања и употребе јединица домаће наменске индустрије, управљања сектором безбедности и одбране и развоја система одбране – нагласио је генерал Вуруна, додајући да се под кровом те куће школују ученици Војне гимназије, кадети, будући резервни официри, професионални официри, високи државни службеници, цивили, цивилни студенти, као и припадници оружаних снага из многих земаља.

Начелник Војне академије генерал-мајор Младен Вуруна уручио је министру Александру Вучићу Велику плакетицу Војне академије за указано поверење и подршку тој високошколској војној установи

Војна академија обележава 163. годину постојања и свој дан, 18. март, у знак сећања на исти датум 1850. године, када је кнез Александар Карађорђевић одобрио формирање Артиљеријске школе. ■

Биљана МИЉИЋ
Снимио Јово МАМУЛА

ПРИЗНАЊА НАЈУСПЕШНИЈИМ

На свечаности је ректор Универзитета одбране генерал Јевтић уручио признања најуспешнијим припадницима Војне академије, а начелник Војне академије генерал Вуруна дипломе припадницима система

одбране који су у претходној години стекли академска звања магистра, као и захвалнице институцијама које су посебно допринеле наставном процесу у Војној академији.

Војници мартовске генерације положили заклетву

У строју одважних

Запамтите ову заклетву, чувајте је у срцу и поносите се тиме што сте стали у ред одважних, у војнички строј који гарантује слободу и част Србије и безбедност свих њених грађана, поручио је генерал Љубиша Диковић на свечаности у Лесковцу

Војници на добровољном служењу војног рока мартовске генерације положили су свечану заклетву у центрима за обуку у Лесковцу, Сомбору и Ваљеву. Честитајући војницима давање заклетве на свечаности у лесковачкој касарни „Војвода Петар Бојовић“, начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић истакао је да су још једном потврђени чврстина везе војске и народа, осведочена толико пута у историји, и снажно опредељење Министарства одбране и Војске Србије да сачувамо војничке традиције нашег народа.

– Запамтите ову заклетву, чувајте је срцу и поносите се тиме што сте стали у ред одважних, у војнички строј који

гарантује слободу и част Србије и безбедност свих њених грађана. Поред војничких вештина, у војсци ћете стећи трајна пријатељства и животна искуства, која ће вам бити од користи читавог живота. На основу досадашњих искустава, сигурно ће се многи од вас који сте се определили за добровољно служење војног рока одважити да конкуришу за професионалне војнике наше Војске. Чињеница је да се данас у Србији млади људи, и младићи и девојке, радо и у све већем броју опредељују за војни позив. За такве међу вама служење војног рока и савладавање свих садржаја обуке биће први корак у остваривању циља – рекао је генерал Диковић.

У обраћању грађанима Лесковца и околних градова, родитељима, родбини и пријатељима војника, генерал Диковић је нагласио да је основни задатак Војске Србије одбрана земље и то је неприкосновени приоритет свакодневног ангажовања.

– Због тога постојимо, то је наша основна друштвена улога и ми смо спремни да на њу одговоримо. На основу одлуке највиших државних органа, заједно са другим армијама света, учествујемо у изградњи и очувању мира у свету, јачајући углед Србије и њен међународни кредибилитет – истакао је генерал Диковић у Лесковцу.

Понос родитеља

Војници и родитељи су после заклетве поделили радост због тог свечаног чина.

Живанка Десић из Зајечара жели да свако доживи то што је она доживела у Лесковцу, док је њен супруг Зоран поносан на чињеницу што им је син Слободан постао војник.

Небојша и Маја Станић дошли су на свечаност да виде сина Николу у униформи и да му пожеле да постане професионални војник. Никола ће бити нишанџија на тенку.

Војне традиције Саше Јефтића, припадника Војног оркестра Ниш, следи његов син Стефан Јефтић, али је, ипак, најсрећнија мама Јасмина.

На свечаности у Центру за обуку у Сомбору честитке војницима упутио је генерал мајор Ђокица Петровић, командант Команде за обуку, а на свечаности у Ваљевоу успешне војничке дане добровољцима је пожелио генерал-мајор Горан Радовановић, заменик команданта Здружене оперативне команде Генералштаба.

Свечаностима су присуствовали и Јован Мијаковић, помоћник министра одбране за људске ресурсе, генерал-мајор Бранко Андрић, начелник Управе за организацију Министарства одбране, бригадни генерал Драгосав Лацковић, начелник Управе за кадрове Министарства одбране и бригадни генерал Јелесије Радивојевић, начелник штаба Команде за обуку.

У мартовској генерацији на добровољном служењу војног рока у центрима за обуку су 502 војника и 41 на Курсу слушалаца за резервне офицере. Од тога су 54 девојке у центрима за обуку и четири на Курсу слушалаца за резервне офицере. За добровољно служење војног рока са оружјем пријавило се 3.042 кандидата или 563 посто од Плана пута. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимио Душан АТЛАГИЋ

Страни војни представници у 250. ракетној бригади

Страни војни представници посетили су 250. ракетну бригаду за противваздухопловна дејства у касарни „Мајор Милан Тепић“ у Јакову, у којој је смештен 2. ракетни дивизион ове јединице. Поздравио их је командант бригаде бригадни генерал Душко Жарковић. Војни изасланици разгледали су модернизована средства и технику јединице. ■

Примопредаја дужности команданта Другог центра за обуку

У касарни „Војвода Живојин Мишић“ у Ваљевоу потпуковник Љубиша Стошић примио је дужност команданта Другог центра за обуку од досадашњег команданта пуковника Драгослава Слаковића.

Свечаној примопредаји присуствовао је и командант Команде за обуку генерал-мајор Ђокица Петровић.

Потпуковник Стошић је пре ове дужности био заменик команданта Центра за обуку Копнене војске, а пуковник Слаковић одлази на дужност помоћника команданта Команде за обуку за операције. ■

Сећање на ваздухопловне жртве

Поводом 100 година од погибије Михајла Петровића, првог српског пилота и прве жртве српског ваздухопловства, у галерији „Икар“ Дома ваздухопловства у Земуну отворена је изложба под називом „Сећање на ваздухопловне жртве“ коју је отворио пуковник Драган Миленковић.

Тим поводом на споменик Михајлу Петровићу на Новом гробљу венце су положили представници Команде Ваздухопловства и ПВО, Завичајног друштва „Михајло Петровић“ из Влакче, Удружења пензионисаних војних летача и падобранаца, Ваздухопловног савеза Србије, Удружења пилота „Курјаци са Ушћа“, СУБНОР-а, рођаци и многобројни поштоваоци.

Наредник Петровић је погинуо 20. марта 1913. године у борбама над Скадром у склопу војних операција током Првог балканског рата.

Рођен је у селу Влакча, недалеко од Тополе, 14. јуна 1884. године. Похађао је Војно-занатску школу у Крагујевцу, завршио подофицирску школу у том граду. Извесно време боравио је у Русији. Важио је за талентованог сликара, писао је поезију.

Службовао је у Нишу, Крагујевцу и Београду. Када је српско Министарство војно објавило конкурс за авијацију 1912. године, Петровић је примљен у прву групу од шест кандидата за школу авијације. Завршио је француску пилотску школу јуна 1912. године и био први српски пилот који је добио пилотску диплому. ■

Снимко Д. БАНДА

Генерал Љубиша Диковић, начелник Генералштаба Војске Србије

Оданост војсци и

У стварању српске државности војска је имала значајну улогу. Настављајући те светле традиције, Војска Србије и данас има јасну визију развоја у остваривању основног циља, одбране земље и доприноса миру.

Дан Војске Србије – 23. април, ове године биће обележен други пут. Слави се у знак сећања на тај дан 1815. године, када је у Такову подигнут Други српски устанак. На црквени празник Цвети, 11. априла (23. априла по грегоријанском календару) 1815. године, српске старешине окупиле су се у Такову и одлучиле да, после слома Првог српског устанка и још тежег положаја народа под османлијском влашћу, крену у но-

ви устанак за слободу и наставак храброг почетка стварања модерне српске државе. У стварању српске државности војска је имала значајну улогу.

Настављајући светле традиције, Војска Србије и данас има јасну визију развоја у остваривању основног циља, одбране земље и доприноса миру.

Начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић, поводом празника, истиче оцену са недавне анализе оперативних и функционалних

способности војске да је унапређење командовања подигло на виши ниво квалитет штабних активности које су у функцији доношења одлука, планирања и извођења операција и да је Војска Србије способна да одговори свим задацима из њене три мисије.

► *Господине генерале, да ли је Србија на било који начин војно угрожена. Шта су данас поштенцијалне претње у земљи и из региона и каква је ситуација у Коиненој зони безбедности и на југу Србије?*

– Најугицајнији фактори угрожавања безбедности су етнички и религијски екстремизам, међународна мрежа организованог криминала и илегална миграција људи. Ови безбедносни изазови нису специфично војни, поспешени су економском кризом и карактеристични су за све земље Западног Балкана. Кључ њиховог решавања је у регионалној сарадњи.

За Републику Србију главни безбедносни изазов је питање статуса и актуелна ситуација на Косову и Метохији. Сведоци смо великих напора које чине председник и Влада Србије на решавању овог питања.

у миру нема оправдања, њогово ако је за њо одговорна војна организација“. Нажалост, у нашој војсци је 2012. године било таквих трагичних тренушака.

– Да, нажалост, имали смо ванредне догађаје са смртним исходима, а живот се не може вратити. Војска је институција која се бави високо ризичним послом и свакога дана извршавају се задаци у којима постоје ризици по живот и здравље војника и старшина. То су гађања свих врста, употреба убојних средстава, експлозива, превозење и употреба моторних возила, падобрански скокови, захтевне радње специјалних јединица, летење, десантирање и многе друге активности. То ће се увек изводити и радити, да би смо били спремни за основне задатке због којих постојимо.

Међутим, не смемо дозволити да се ванредни догађаји дешавају због недисциплине, субјективних пропуста и непоштовања прописа. За све радње и поступке у којима може бити угрожена основна вредност и право човека – а то је живот! – постоје мере којих смо дужни да се придржавамо. Исто тако, свако мора да чува себе и нико га не може сачувати ако то он сам не чини. Не смемо бити неодговорни према својој породици и својим најближима, радити мимо прописа и на тај начин угрожавати свој живот мислећи да се ништа неће десити. Управо се тада, по правилу, дешавају ванредни догађаји. Поред тога, такво понашање појединаца руши углед наше Војске, за који се највећи број нас предано бори, не жалећи ни време ни зној.

► *Подофицирски кор је веома значајан за функционисање војне организације. Како данас добијемо подофицире?*

– Подофицири су главни носиоци индивидуалне обуке војника, а непосредан рад са војницима, ред, дисциплина и брига за потчињене незамисливи су без подофицира. У последње две деценије неколико пута је

мењан пут који мора прећи онај ко жели да постане подофицир. Данас подофицире бирамо из редова најбољих професионалних војника. Бирамо и даље оспособљавамо оне који су се својим радом, знањем, обученошћу и способностима показали као потенцијални лидери.

У Центру за обуку и усавршавање подофицира у Панчеву изводе се основни, виши, специјалистички, ко-

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ДАНА ВОЈСКЕ

Централна свечаност поводом Дана Војске Србије – 23. априла, одржаће се у Крушевцу, са приказом дела оперативних способности. Биће организовано полагање венаца и почасна артиљеријска паљба, приредићемо велики број културних догађаја и концерата војних оркестара, изложбе слика, промоције књига, а ту је и традиционални пријем који приређују Министарство одбране и Војска Србије.

мандно-штабни и дидактичко-методички курсеви, по укупно 122 програма за оспособљавање и професионални развој подофицира. Даље, сваки подофицир усавршава се у току каријере и стиче искуство радом у јединицама Војске, а њихов рад, поред командира и команданата, прате први и главни подофицири – дакле, најбољи подофицири у својим јединицама, са највећим ауторитетом. Мислим да је то прихватљив систем, који морамо још да дорађујемо.

► *Колико је школовање кадеџа на Војној академији усклађено с пошребама Војске Србије? Добија ли она баш онаквог официра какав јој је, сходно дефинисаним мисијама, неопходан?*

– Потребне за новим официрима Војска Србије исказује након детаљних анализа стања популе и очекива-

Србији

Што се тиче Копнене зоне безбедности и југа Србије, стање безбедности је релативно стабилно. Припадници Војске Србије, у сарадњи са припадницима МУП-а, одговорно извршавају редовне задатке обезбеђења административне линије и битно доприносе стабилности и безбедности.

► *Недавно сџе на скују где се разговарало о ванредним догађајима џоком џрошкеле године рекли: „Изгубиџи човека*

ног одлива кадра. Од тога зависи број кадета које Војна академија школује. Што се тиче мотивације младих официра и квалитета њиховог образовања, они су на завидном нивоу. Наравно, нико не достиже врхунац у својој професији одмах након школе, већ се тај врхунац осваја радом. Процес стицања знања у Војсци Србије је сталан, он траје од почетка каријере, од првог дана пред стројем до краја професионалне каријере. А искуство се најбоље обогаћује у јединицама, где младе старешине уче од старијих колега.

Истичем да сада кадети већ на почетку школовања долазе у јединице Војске Србије, где заједно са вој-

Буџетски финансијски оквир ограничио је бићније унапређење ојеративних сјособности. У вези са тим је и чињеница да сјање ресурса дела средстава којима Војска располаже ојада и то је дугогодишњи проблем који негативно утиче на ојеративне сјособности. Очекујемо да већ ове године ошћочнемо са реализацијом планова ојремања савременим средствима.

ницима на добровољном служењу војног рока и професионалним војницима полагају војничку заклетву. Не постоји бољи начин да упознају војника, његове проблеме и потребе, од овога – да искусе војнички живот! И да виде јесу ли они за тај живот и да ли је тај живот за њих! То је уједно и најбољи пут да стекну основне војничке вештине и знања која ће вам бити потребна у току читаве каријере.

► *Какви су услови за ојсособљавање на нашим вежбалиштима, сјрелиштима и јолигонима? Планирају ли се обимније и сложене интјервигдовске вежбе?*

– Постојеће непокретности за обуку својим капацитетима и опремом не задовољавају у потпуности потребе обуке, пре свега када је у питању извођење неких садржаја тактичке и ватрене обуке јединица ранга батаљона и виших. Поред тога, није решено питање централног полигона за извођење већих здружених вежби. Војска Србије је израдом претходне Студије за просторно планирање Интјервигдовског полигона „Пасуљанске ливаде” и Програмских захтева предложила коначно решење изгледа и потребне опреме на овом полигону.

Наравно, осавремењивање и боље опремање инфраструктуре за обуку у директној је вези са расположивим финансијским средствима. Трудимо се да у финансијском оквиру којим располажемо искажемо приоритете. Интензивно радимо на изградњи инфраструктуре за обуку појединаца и јединица за учешће у мултинационалним операцијама, у бази „Југ”, која ће задовољити међународне стандарде.

Што се тиче вежби, у овој години тежиште је на извођењу вишедневних дневноноћних вежби на терену или тактичких вежби са бојним гађањем јединица ранга батаљона. Вежбе су најсложенији и најбољи вид обуке. Оне су комплексне, траже широко знање и проверавају способности команди и јединица. Суштина успеха и неуспеха је у обуци.

Наглашавам да је обука и нејрекидносћ рада са људима бићан услов за јјревенцију ванредних догађаја. Ја ћу лично јјредузимати све мере које су ми у надлежностји, укључујући и оне најригорозније, јјоушћ губићка службе. Онај који грубо греши, кривично и дисцијлински ће одговарати.

► *Свесни смо значаја учешћа у мировним мисијама. Шта ће бићи јјриоритетји у наредном јјериоду, када је реч о нашем учешћу у овим мисијама?*

– Приоритет је повећање ангажовања Војске Србије, у складу са Годишњим планом употребе за 2013. годину. То подразумева да ћемо током ове године упутити у међународне мисије до 475 наших припадника. Бићемо ангажовани у шест мултинационалних операција под мандатом Уједињених нација и у две мисије под вођством Европске уније.

► *Иако војно неутјрална, Србија насјоји да свој сисјтем одбране организује јјрема сјањандардима НАТО-а. Зашто?*

ГЕНЕРАЛ ЉУБИША ДИКОВИЋ:

Не смете грешити према људима, морате их разумети, осетити њихове потребе, омогућити им услове за рад и морате од њих тражити резултате. На крају, само резултати говоре о вама, вашем тиму, колективу, јединици... Не штедим ни себе ни друге кад је реч о добробити Војске и државе.

Тражимо ред и дисциплину, врхунску обуку до крајњих граница могућности, јер само у условима добре организације, доследних захтева и стварне бриге о људима, техници, јединици и војсци у целини, сваки припадник Војске Србије може се на прави начин и у правој мери афирмисати у својој професији.

Снимио Ј. МАМУЛА

СНИМИО Д. АТЛАГИЋ

– Одговор је једноставан – зато што су то најбољи светски стандарди. Подразумевају функционалну организацију, ефикасне процедуре, врхунску опремљеност, високу обученост појединаца и јединица за извршење задатака, оцењену по мерљивим параметрима и способностима заједничког извршавања задатака са јединицама других армија.

► *Зашто је значајно увођење верске службе у нашу војску?*

– Верска служба у нашој војсци има дугу традицију. Први пут је законски била уређена још 1839. године, у време кнеза Милоша, када Србија још није била у потпуности независна. Тако да ово није само увођење, него враћање верске службе.

Верска служба је заступљена у многим савременим армијама у све-

ту, јер остварује позитиван утицај на оперативне способности. Због тога је значајна и за Војску Србије. Поред

Чешто себи пошављам поштање да ли сам ја генерал, начелник Генералштаба, онакав каквог сам желео док ово ни сам пошвао!

тога, она обезбеђује припадницима Војске, као специфичној категорији грађана, да у потпуности користе право на слободу вероисповести, у складу са поменутом специфичношћу. Она нашим припадницима омогућава да испољавају и своја верска осећања и задовољавају ту врсту духовних потреба.

► *Сташисшика обично бележи високо поверење грађана у Војску. Да ли је то последица њеног ангажовања у ширећој мисији, приликом помоћи становништву у случају ванредних ситуација или, ипак, нешто више од тога?*

– Сигурно је да постоји више разлога због којих је Војска Србије угледна у нашем друштву. Србија има велику војничку традицију. Због тога савремена војска има онолико поштовања колико је достојна те традиције. Затим, у Србији је увек била важна веза народа и војске. На углед и поверење војске утицало је и то што је помагала грађанима у ванредним ситуацијама, кад год је то било потребно. Значајне су и активности цивилно-војне сарадње и отвореност Војске Србије

Снимко Д. АТЛАГИЋ

ЖЕНЕ У ВОЈСЦИ

Место жена у војсци још изазива покоји злуради коментар, јер су људи понекад склони да без провере у пракси, на основу погрешних претпоставки, износе мишљење о некоме и нечему. Жене су саме разбиле све предрасуде и показале да су способне да буду професионални војници и старешине. Уосталом, Србија није земља која може олако да се размеће својим људским потенцијалима. Зашто бисмо се одрекли оних који желе, могу и знају како да допринесу систему одбране. Постоји добар и мање добар војник, добар или мање добар старешина, а ког је пола није битно. Постоји, наравно, и одређени број дужности у Војсци Србије које не могу успешно обављати жене, али ни сви мушкарци, због физичке снаге која је за њих потребна.

према јавности. Будите сигурни да утицај на углед Војске имају понашање и врлине појединца, припадника Војске.

Колико вредиш – толико те поштују!

► Јесће ли се иједног тренућка покајали шта сте животи посветили војсци?

– То је исто као да сте ме питали да ли сам се покајао што сам жив! У војску сам отишао као дечак. Школовао сам се у војним школама, командовао јединицама, прошао сам све дужности, осетио и горчину и драж професије. Никада нисам осетио кајање због тога, упркос тешким тренуцима кроз који смо моје колеге и ја пролазили у току каријере. Шта ме је одржало? Стабилна породица и љубав према позиву.

► Како се односите према савремености – новим комуникацијама и технологијама? Како успевате да у тој различитости појавног, обилу нейошреб-

Верска служба је засиуљена у многим савременим армијама у свеиу, јер осиварује позииван уициј на оиераиивне сиособностии. Због шига је значајна и за Војску Србије.

них информација, преиознаиће оне вредности које надоиуњавају смисао Вашем животиу?

– Ваше питање подсетило ме је на једну анегдоту из живота Иве Андрића. Боравећи на неком скупу уметника и других умних људи, наш нобеловац је чуо да неки од присталица футуризма, уочавајући промене у динамици светских догађаја, па и у животу људи, говори како треба променити уметност тако да говори о савременом животу. Андрић је тада рекао да без обзира на све површне промене, мајке и пре и сада носе децу у својој утроби девет месеци и закључио да се суштински битне ствари у људском животу нису промениле.

Наравно, око нас су сада мобилни телефони, компјутери, интернет, друштвене мреже, али иза свега тога је човек, његова потреба за комуникацијом и стваралаштвом, његова нада у бољи живот и напредак. Такве новине видим као помоћ у раду и радо их прихватам, с тим да оне служе човеку, а не човек њима.

► Када скине униформу, ко је Љубиша Диковић? Чему се радује, нада, шта очекује? У шта још верује? За шта је спреман да се изнова бори?

– Народни војник, човек из народа. Породичан сам човек, који има исте бриге и надања као и други породични људи данас у Србији. А највећа радост су ми срећа и успеси моје деце. Верујем у традиционалне вредности, али не робујем традиционализму! Увек сам спреман да се борим за част и поштење, за нашу војску и државу и за сваког припадника војске који одговорно извршава своју дужност! ■

Владимир ПОЧУЧ

Сусрећ са
Стефаном
Санином

Државни секретар Николић на Бриселском форуму

Државни секретар Александар Николић учествовао је на Бриселском форуму који је ове године одржан од 15. до 17. марта у организацији Немачког Маршал Фонда Сједињених Америчких Држава (German Marshall Fund of the United States). Форум је окупио најужицајније лидере Европе и Северне Америке из области политике, бизниса и науке, а разматрани су глобални изазови као што су финансијска криза, климатске промене, енергетска безбедност и европске и евроатлантске интеграције.

Учешће државног секретара Николића било је прилика за презентацију спољнополитичких циљева Србије и интеграције у Европску унију, капацитета и намера Министарства одбране за учешће у активностима *Партнерства за мир* и Европске уније, као и доприноса Србије унапређењу регионалне безбедносне сарадње.

На почетку Бриселског форума државни секретар Александар Николић имао је сусрете са министром спољних послова Словачке Мирославом Лајчаком и председником Владе Црне Горе Милом Ђукановићем.

У разговору са Лајчаком потврђени су квалитетни билатерални односи и обострано је закључено да су на

високом нивоу. Истакнута је подршка Србији на решавању свих отворених питања. Лајчак је упутио позив првом потпредседнику владе и министру одбране Александру Вучићу за учешће на Форуму о глобалној безбедности који ће у сарадњи са Министарством спољних послова Пољске бити одржан од 16. до 20. априла 2013. године у Братислави.

У разговору са председником Владе Црне Горе Ђукановићем иницирани су сусрети министара одбране Србије и Црне Горе с циљем разматрања модалитета за унапређење сарадње у области одбране.

Током другог дана Бриселског форума, државни секретар Николић учествовао је на више сесија и дебата, а састао се и са Карлом Билтом, министром спољних послова Шведске. Том приликом исказано је обострано задовољство степеном достигнутих билатералних односа.

У сусрету Николића са Стефаном Санином, генералним директором Директората за проширење Европске комисије, наглашена је приврженост Србије европским интеграцијама и значај добијања датума за почетак преговора са ЕУ. Санино је пренео похвале Влади за спровођење реформи у свим областима и чврстој решености за наставак процеса европских интеграција Србије. ■

Борба против тероризма

21

Делегација Министарства одбране, Генералштаба Војске Србије, Војнобезбедносне и Војнообавештајне агенције коју је предводио помоћник министра за политику одбране Мирослав Јовановић учествовала је на састанку представника државних органа Србије са представницима Комитета Савета безбедности Уједињених нација за борбу против тероризма, одржаном у Београду.

Министарство одбране плански и организовано реагује на тероризам као претњу и безбедносни изазов, на више нивоа. Кроз реформу Војске Србије и активности специјализованих састава потчињених Генералштабу ВС, планирају се одговори на терористичке претње и могуће инциденте, обавља се континуирана обука у земљи и иностранству, повећава обим међународне сарадње и предузимају друге адекватне мере. И поред чињенице да се на делу територије Србије води међународна операција која у делу свог мандата садржи и сузбијање тероризма, наша земља даје допринос успостављању мира и безбедности на светском нивоу кроз учешће у операцијама под мандатом УН и ЕУ које је у протеклом периоду вишеструко увећано. ■

Курс ЦИВИЛНО-ВОЈНЕ сарадње

Основни штабни курс у области цивилно-војне сарадње (ЦВС), трећи по реду, који је у бази „Југ“ организовало Одељење за ЦВС Генералштаба, похађало је 10 официра који се налазе на дужностима органа за цивилно-војну сарадњу. На курсу су анализирани и процедуре за заједничко ангажовање Црвеног крста и Војске Србије на пружању помоћи органима цивилне власти у ванредним ситуацијама. ■

Испраћај српских мировњака на Кипар и у Либан

Допринос операцијама мира

С поносом настављамо традицију да заједно с војскама земаља света учествујемо у операцијама мира, рекао је начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић на свечаности у бази „Југ“

Припадници Војске Србије који ће учествовати у мултинационалним операцијама на Кипру и у Либану, свечано су испраћени у бази „Југ“, 16. марта.

Начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић уручио је заставе Републике Србије командирима водова мајору Љубомиру Пунићу и капетану Милошу Тодоровићу, поздравио се са свим припадницима

војске који одлазе у мировну мисију и пожелио им срећу при извршавању тог важног задатка.

Начелник Генералштаба је истакао да је Србија битан ослонац у позиционирању наше земље у међународним односима и подсетио на дела наших предака у ослободилачким ратовима и дивне примере понашања наше војске у мировним операцијама на Синају, Бурундију и другим земљама.

– Ми с поносом настављамо ту традицију и ево већ трећу ротацију

наших војника упућујемо у мултинационалне операције, да заједно са војскама земаља света учествују у операцији мира. Развијајте односе како је то у традицији наших народа и то ће бити велики допринос угледу Србије у свету, данас када тражимо своје место тамо где смо проценили да је за нас најбоље. Наше опредељење јесте Европска унија и зато смо почели да упућујемо људе и у мисије Европске уније – рекао је генерал Диковић.

– Неће вам бити лако, неће бити једноставно, биће тешко и захтевно – нагласио је генерал Диковић. – Ваша спремност, ниво знања, вештина и навике које поседујете јесу гарант успешности извршења задатка и са овог места изражавам убеђење да ћете бити добри колико су били ваши претходници и на Кипру и у Либану. Кључно нека буду ред, дисципли-

ПРОФЕСИОНАЛНА АФИРМАЦИЈА

Мајор Љубомир Пунић командује водом који ће учествовати у мултинационалној операцији на Кипру. У воду су највећим делом припадници Петог батаљона војне полиције и припадници Прве и Друге бригаде Копнене војске.

– Добро се познајемо јер непосредне припреме за ову активности трају већ шест месеци. Поносни смо што представљамо Србије и Војску Србије у међународној средини. Имам и лични разлог за задовољство, пошто наставам породичну традицију. Мој отац је учествовао у мировној операцији на Синају, шездесетих година прошлог века – наглашава мајор Пунић.

За командира одељења заставника Горана Глигоријевића учешће у мултинационалној операцији на Кипру круна је војне каријере.

– Имали смо организовано извиђање на Кипру и били смо баш у месту где ћемо бити распоређени, у селу Пила у источном делу Кипра, тако да смо на лицу места добили све информације о нашем ангажовању и раду – каже заставник Глигоријевић.

Десетар Младен Митровић из Бешке је за учешће у мировној мисији сазнао по повратку са мултинационалне вежбе у Немачкој.

– То је велики професионални изазов и могућност да проверимо личне и војничке способности у раду са колегама из других војски – каже Младен.

Велику помоћ и разумевање добила је разводник Сунчица Гилић и од момка и од породице, који је подржавају, јер добро знају да је учешће у мултинационалној операцији на Кипру велика прилика за њену професионалну афирмацију.

– Осећам се потпуно спремна да покажем и докажем све оно што смо до сада научили на вишемесечној обуци – потврђује Сунчица.

НА ГРАНИЦИ ЛИБАНА И ИЗРАЕЛА

Од командира пешадијског вода за учешће у мултинационалној операцији у Либану капетана Милоша Тодоровића сазнајемо да су прве припреме јединице почеле још пре две године и да су у међувремену имали две евалуације, вежбу у Бугарској и друге активности. Наредна два месеца, припадници пешадијског вода провешће у Шпанији, одакле ће, заједно са шпанском јединицом, отићи у Либан.

– Детаљно смо упознати са мисијом. Припадници шпанске јединице били су на обуци у бази „Југ“ и до детаља нам све објаснили. Сигуран сам да је наша јединица спремна и да ће све задатке који буду постављени решити без проблема – категоричан је капетан Тодоровић.

Командир одељења старији водник Светозар Пешић срећан је што је у тиму који ће представљати Србију и њену војску.

– Свесни смо да нас очекују сложени задаци и велики изазови на контроли прекида ватре између Либана и Израела, али стрепњи нема, јер смо добро припремљени и обучени – тврди Пешић.

Пешадијски вод, који ће извршавати задатке у Либану, чине припадници Четврте бригаде Копнене војске.

Десетар Јелена Цветковић је потпуно спремна за мировну мисију и много јој значи што је подржавају чланови породице и другарице, док је разводник Марио Спасић вредно учио и вежбао како би помогао друговима као болничар, ако то буде потребно.

ПОВЕЋАЊЕ УЧЕШЋА У МИРОВНИМ МИСИЈАМА

Према речима начелника Центра за мировне операције пуковника Миливоја Пајовића, до краја године планира се упућивање 475 војника Војске Србије у разне мултинационалне операције.

– Одлучили смо да на свечани начин одамо признање припадницима српског контингента који су својом спремношћу доказали да могу, равноправно са припадницима других армија света, да проносе славу Србије у иностранству и тако њен углед подижу у међународном окружењу – рекао је пуковник Пајовић.

на, извршавање задатка и да чувате себе, јер чувајући себе чувате друге. Желим вам успех у мисији, срећан пут, проносите славу наше војске и наше Србије и испишите један диван део ваше животне приче – поручио је генерал Диковић на крају обраћања мировњацима и бројним гостима на свечаности у бази „Југ“.

Војска Србије у овом тренутку има 111 припадника у шест мултинационалних операција под мандатом УН и у две мировне операције под мандатом ЕУ. На Кипар, преко Мађарске, кренуло је 43 старешина и војника, а у Либан ће, преко Шпаније, кренути 36 припадника Војске Србије. Они ће у Шпанији провести два месеца на обуци. Већ крајем године број припадника Војске Србије у Либану ће нарасти на 160, јер ће у новембру бити упућена чета у зону мултинационалне операције. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимио Даримир БАНДА

Сарадња са Меморијалним музејом холокауста САД

Помоћник министра за политику одбране Мирослав Јовановић састао се са представником Меморијалног музеја холокауста САД Раду Јоанидом са којим је разговарао о успостављању сарадње Музеја холокауста са Војним архивом Министарства одбране.

Помоћник министра Јовановић је истакао да Војни архив чува архивску грађу која је од изузетног националног значаја и предмет је интересовања бројних истраживача и институција из иностранства.

– Оно што посебно спаја народе је патња и страдања кроз коју су прошли у својој историји, па је због тога од посебног интереса да се кроз активности и сарадњу институција држава створе услови да документа која потврђују те чињенице не буду предмет чувања у архивима, већ да буду доступна јавности и грађанима са циљем да се не забораве страдања и жртве – нагласио је Јовановић.

Представник Меморијалног музеја холокауста САД Јоанид је рекао да је остваривање сарадње са Војним архивом веома значајно за Меморијални музеј холокауста САД због оригиналне архивске грађе о холокаусту, истакавши спремност за донацију техничке опреме за њену дигитализацију. ■

Млади наутичари у Речној флотили

Ученици наутичког смера Средње саобраћајне школе „Пинки“ из Новог Сада, са разредним старешином Славицом Томин посетили су Речну флотилу у новосадској касарни „Александар Берић“. Будући наутички техничари обишли су бродове Првог речног одреда на везу у зимској луци и речни док из састава Чете за логистику. ■

Начелник Генералштаба у посети Македонији

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић разговарао је током посете Македонији са начелником Генералштаба Армије Македоније генерал-мајором Горанчом Котеским.

Оцењујући да су односи са Армијом Македоније на завидном нивоу, генерал Диковић је истакао да је Војска Србије посебно заинтересована за сарадњу у области обуке, вежби и усавршавања кадра, као и за војноекономску и војномедицинску сарадњу.

Двојица генерала сагласила су се да успешно супростављање савременим безбедносним изазовима захтева удруживање капацитета. У том смислу, генерал Диковић истакао је капацитете Центра за обуку кадрова атомско-биолошко-хемијске одбране, Центра за обуку јединица за мултинационалне операције у бази „Југ“, као и капацитете нашег војног школства и војног санитета.

Током посете делегацији Војске Србије презентоване су могућности Пука за специјалне операције Армије Македоније у касарни „Илинден“. ■

Војна сарадња Србије и САД

На Главној конференцији за планирање активности билатералне војне сарадње Србије и Сједињених Америчких Држава закључен је План билатералне војне сарадње за фискалну 2014. годину, који садржи велики број активности. У садржају Плана доминирају практични облици сарадње као што су заједничке вежбе и обука, односно активности везане за подршку наведених активности.

План билатералне војне сарадње потписали су начелник Управе за међународну војну сарадњу бригадни генерал Љубомир Николић и изасланик одбране САД у Београду пуковник Пол Броцен. ■

Државни секретар Николић примио заменика министра одбране Либије

Државни секретар Александар Николић, у својству шефа Српске делегације, састао се 27. марта са замеником министра одбране Либије, Калидом Мохамедом Алшарфом, који предводи делегацију Министарства одбране Либије у посети Србији.

Ово је прва званична посета новоименованог заменика министра одбране Либије иностранству, што указује на значај који либијска страна придаје поновном успостављању и унапређењу сарадње између две земље.

Државни секретар Николић је нагласио да у оквиру сарадње треба реализовати све облике усавршавања кадра, а војноекономску сарадњу значајно унапредити заједничким радом на војним инфраструктурним пројектима и пројектима на обнови капацитета либијских оружаних снага.

У оквиру војнообразовне и војномедицинске сарадње либијској страни су понуђени капацитети Војне и Војномедицинске академије, Војнотехничког института и Медицинског факултета ВМА, као и потписивање Споразума о сарадњи у области одбране, којим би се створио правни основ за реализацију свих облика сарадње у области одбране.

На крају састанка обострано је закључено да традиционално пријатељски односи две земље и два народа представљају квалитетну основу за обнављање и унапређење сарадње не само у области одбране, већ и у другим у областима од заједничког интереса. ■

Наставна посета слушалаца 59. класе КШУ Гарди

Слушаоци 59. класе Командноштабног усавршавања Школе националне одбране посетили су Гарду Војске Србије, где их са традицијама јединице и специфичности у извршавању задатака упознао заменик команданта пуковник Славољуб Дабић.

Изведени су и прикази свечаног дочека и испраћаја са почасном четом и Репрезентативним оркестром Гарде, рад ескорта, увежбавање егзерцира и приказ опреме и средстава. ■

Састанак генерала Диковића и Халбауера

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић састао се 27. марта у Београду са командантом Кфора генерал-мајором Фолкером Халбауером.

Двојица генерала разговарала су о актуелном стању безбедности и сарадњи Војске Србије и Кфора, у складу са Војнотехничким споразумом.

Реч је о састанку на високом нивоу Заједничке комисије за спровођење Војнотехничког споразума коју чине комисија команде Кфора и комисија представника снага безбедности Републике Србије, а који се редовно одржавају на различитим нивоима од 1999. године ради испуњења Војнотехничког споразума. ■

Страни војни представници у Центру за обуку путем симулација

Стране војне представнике акредитоване у Србији на почетку посете Центру за обуку путем симулација Војске Србије поздравио је бригадни генерал Славољуб Јанићијевић.

Начелник Центра за обуку путем симулација пуковник Зоран Лучић упознао је госте са организацијом и радом Центра и начином извођења вежбе подржане рачунарским симулацијама „Голија 2013“. ■

Сарадња Србије и Велике Британије

Помоћник министра за политику одбране Мирослав Јовановић разговарао је са делегацијом Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске, коју је предводио генерални директор за безбедносну политику Министарства одбране УК Стив Мекрти, у оквиру одржавања других интересорних разговора. Састанку је присуствовала и делега-

је, заокружен је правни оквир и омогућено је учешће у активностима у оквиру Заједничке спољне и безбедносне политике.

Генерални директор Мекрти потврдио је успешност разговора два министра одбране и истакао важност унапређења укупних односа две земље. Пренео је спремност британске стране да се у оквиру Програма *Парти-*

ција Министарства спољних послова Републике Србије.

Обострано је изражено задовољство нивоом достигнуте билатералне војне сарадње и тенденцијом даљег унапређења. Помоћник министра Јовановић похвалио је организацију званичне посете првог потпредседника владе и министра одбране Александра Вучића Лондону. Он је пренео кључне спољнополитичке ставове Србије и упознао саговорнике са достигнутим степеном реформе система одбране и плановима за наредни период.

Ратификацијом и ступањем на снагу *Споразума о безбедносним процедурама* и Споразума између ЕУ и Републике Србије о успостављању оквира за учешће наше земље у операцијама ЕУ за управљање кризама, заједно са доношењем Закона о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Срби-

нерсџа за мир, концепта Заједничке безбедносне и одбрамбене политике ЕУ и иницијативе Европске одбрамбене агенције за изградњу одбрамбених капацитета ЕУ (Pooling and Sharing) пронађу модалитети за унапређење сарадње.

Са делегацијом Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске, коју је предводио изасланик одбране пуковник Вилијам Инглиш разговарао је начелник Управе за међународну војну сарадњу бригадни генерал Љубомир Николић. Билатерална сарадња у области одбране тежишно се одвија кроз четири главна пројекта: реформа сектора безбедности, односи с јавношћу, учење енглеског језика и сарадњу кроз НАТО Поверљачки фонд. На састанку је усаглашен План билатералне војне сарадње за 2013. годину, који у потпуности прати тежишне области сарадње и закључке министарске посете Лондону. ■

Посета мобилног тима Шпаније

27

Мобилни тим оружаних снага Шпаније боравио је у посети Војсци Србије ради сагледавања завршних припрема пешадијског вода за мултинационалну операцију УН у Либану (UNIFIL).

У шпанској делегацији били су потпуковник Елој Селма, задужен за обуку и евалуацију обучености шпанских војника пред упућивање у операцију у Либану, и официри који ће одамада бити ангажовани у тој операцији.

Чланове Мобилног тима примио је заменик команданта Здружене оперативне команде генералмајор мр Горан Радовановић. ■

Семинар за наставнике енглеског језика

У сарадњи Дирекције PELT Управе за кадрове и Британског савета у Београду на Тари је одржан тродневни семинар „Методe учења и израда наставних материјала комбинацијом традиционалних метода и савремених информатичких технологија“, који су финансирале земље донатори Програма PELT (Норвешка, Велика Британија, Данска, Холандија, Шведска и САД).

Семинару су присуствовали наставници енглеског језика из Групе за енглески језик Управе за обуку и доктрину ПШ ВС (I-7), са Катедре за стране језике Војне академије и из националног STANAG Тима за тестирање Дирекције PELT.

Циљ семинара је била методско-стручна припрема наставника енглеског језика у усвајању нових метода дизајнирања курсева енглеског језика.

Предавања ја држала Клер Виткер, менаџерка Британског савета. ■

Увежбавања Речне флотиле

Ватрени бродски ШТИТ

Код Чортановаца, на 1.236 пловном километру Дунава, припадници Првог и Другог речног одреда, у сарадњи с 204. ваздухопловном бригадом наше војске, обучавали су се у праћењу циљева у ваздушном простору и деловању артиљераца у противваздухопловној одбрани бродова

У вежбавањима на води, у реалном простору и времену, на стварним циљевима, претходиле су опсежне припреме и бројни тренажи бродских артиљераца у праћењу виртуелних циљева у ваздушном простору у артиљеријском тренажеру новосадске касарне „Александар Берић“.

Бродске платформе најосетљивије су на дејства из ваздушног простора. Врхунска обученост сваког члана посаде брода, посебно бродских артиљераца, у правременом

уочавању и праћењу лета ваздухоплова, као и отварању прецизне ватре из бродских једноцевних и четвороцевних прамчаних и крмених двадесетмилиметарских противавионских топова, у великој мери обезбеђују правремену заштиту бродова и посада, али и осталих садејствујућих састава на води и копну.

Током више налета авиона „утва 75“, на даљинама од 300 до 1.000 метара, при брзини од око 250 километара на час, поред увежбавања рада нишанција, тактичке радње и поступке током пловљења и налета ваздухоплова увежбавали су, у оквиру речних одреда и самостално, команданти ангажованих речних миноловаца и речних патролних чамца, кормилари, мотористи и остали чланови посада.

Уз припаднике Речне флотиле увежбавали су се и пилоти „утве“, наставници летења капетани Саша Штогрин и Душко Јелисавчић. Они су, истовремено, увежбавали летачке маневре за извођење ваздушних напада на циљеве на води.

Поред артиљеријских гађања с воде циљева на копну и на води, која се бродским наоружањем изводе начелно два пута годишње, припаднике Првог и Другог речног одреда ове године очекују још сложенија и захтевнија гађања с воде циљева у ваздушном простору.

Навођењем ваздухоплова на трасу која бродовима омогућава њихово праћење, као и радио-везом између бродова и ваздухоплова, с палубе брода Речне флотиле за размагнетисање „Шабач“ руководио је пилот мајор Бобан Вучковић. Рад команданата четири речна миноловца и два речна патролна чамца пратили су и усмеравали команданти речног одреда потпуковник Ромео Грбовић и мајор Смиљан Ружић. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ
Снимео Горан СТАНКОВИЋ

ВЕЖБА „ГОЛИЈА 2013“

Механизовани батаљон Друге бригаде извео је вежбу подржану рачунарским симулацијама „Голија 2013“ у Центру за обуку путем симулација. Шестодневном вежбом руководио је потпуковник Радиша Соковић.

Ово је прва од седам вежби у Центру за обуку путем симулација планираних за ову годину, а пракса увежбавања уз подршку рачунарских симулација, према речима начелника тог центра пуковника Зорана Лучића, показала се као веома корисна.

– Припремамо се и за учешће у вежби „Викинг 14“ у организацији шведских оружаних снага, где ће наш задатак бити да организујемо командно место у Србији. Захваљујући томе моћи ћемо да упоредимо ниво наше обучености у овом домену на националном нивоу у односу на међународни – истакао је пуковник Лучић и додао да се на овај начин обучавају команде батаљонског нивоа и командири.

Центар обезбеђује и контролу на вежби и рад тима за анализу после активности. ■

ТАКМИЧЕЊЕ МАКЕТАРА

Макетарско такмичење „Априлски куп“, одржаће се у Дому Ваздухопловства у Земуну 7. априла. Такмичење организују макетари 204. ваздухопловне бригаде са аеродрома Батајница, под покровитељством Команде ВиПВО.

На такмичењу ће осим појединаца учествовати и клубови из Макетарског Савеза Србије, – „ОЛУЈ“ Београд, „МОДЕЛИУС“ Сента, „НОВОСАДСКИ ИКАР“ Нови Сад, „СПИНЕР“ Краљево, „КРИЛА ПЕТРОВГРАДА“ Зрењанин, „ПАНОН“ Панчево, „КРИЛА УЖИЦА“ Ужице и „Др. ВЛАДИМИР АЛЕКСИЋ“ Панчево.

Биће обезбеђена и кино-сала за промоцију ваздухопловних удружења, а гости ће бити у прилици да присуствују разговору са пилотима ветеранима нашег ваздухопловства. ■

1. април 2013.

ТРЕНАЖНА ГАЂАЊА РАКЕТАША ПРВЕ БРИГАДЕ

Мператори ракетних система „Стрела 10М“ из састава самоходног артиљеријско-ракетног дивизиона за противваздухопловна дејства Прве бригаде на полигону Никинци извршили су тренажна гађања на имитатор ваздушног циља.

Гађања, којима је руководио командир јединице капетан Јован Крсмановић, изведена су први пут уз употребу имитатора ваздушног циља (ИВЦ) којим се обезбеђује почетна брзина циља (ракета 128 мм) од преко 500 метара у секунди. То од оператора, који у веома кратком времену од шест до седам секунди, треба да спроведу све потребне радње од захвата и праћења циља, до лансирања ракете, захтева максималну концентрацију и изузетно висок ниво обучености.

Током организовања и извршења тренажног гађања до пуног изражаја дошла је и интеграција и координација обуке између извршилаца гађања, оператора из састава Прве бригаде и припадника Центра за обуку ВиПВО, који су истовремено обучавањем у руковању и лансирању имитатора ваздушног циља.

И поред изузетно неповољне временске ситуације, вејавице која је на моменте прерасла у праву снежну мећаву, оператори ракетних система „Стрела 10М“ Прве бригаде извршили су успешно сва предвиђена гађања. ■

ЛЕКАР НА СЕЛУ

У шумедијском селу Честин, у општини Кнић, у организацији 250. ракетне бригаде за противваздухопловна дејства (ПВД) одржана је акција „Војни лекар на селу“. У дванаестој акцији бригаде, медицинске екипе крагујевачке амбуланте из састава 310. самоходног ракетног дивизиона за ПВД извршиле су преко сто медицинских прегледа у оквиру којих је вршена и бесплатна подела лекова. ■

Допринос модернизацији војске

На свечаности поводом 40 година постојања Техничког опитног центра о раду установе говорио је директор пуковник др Слободан Илић. Он је подсетио на основну мисију ТОЦ-а – да испита и оцени квалитет свих средстава наоружања и војне опреме, произведених у земљи или у иностранству, која се уводе у наоружање Војске Србије ради њене модернизације.

– Иза нас је период од 40 година рада и стечених искустава која су нам драгоцене за стварање концепције даљег развоја установе. Она постоји и базирана је на реалним проценама технолошког развоја друштва у целини. Условно, та концепција има два тежишна задатка: сачувати постојеће кадровске и материјалне ресурсе и реализовати тежишне задатке у области основне делатности установе, те развијати модерну институцију спо-

МЕРЉИВИ РЕЗУЛТАТИ

Учесницима скупа обратио се начелник Управе за планирање и развој Генералштаба генерал-мајор Душан Стојановић.

– Имате чиме да се похвалите. Иза вас су резултати онога што радите и онога што сте постигли. Они су мерљиви и утичу директно на способност војске кроз основну мисију коју извршавате – рекао је генерал Стојановић и додао да ТОЦ прати трендове у области оцењивања, усаглашености, стандардизације, акредитације и метрологије.

собну да одговори савременим технолошким изазовима у области испитивања и оцењивања квалитета средстава НВО.

Пуковник Илић је рекао да предстоји оптимизација испитних капацитета у систему одбране и објаснио да ће се у будућности, у систему одбране, развијати јединствене функционалне способности за одређену врсту испитивања. Тако ће се обезбедити рационализација и минимизирање трошкова у процесу опремања Војске Србије.

У Техничком опитном центру у протеклом периоду израђено је око 2.400 елабората о завршним испитивањима средстава НВО, више од 5.000 извештаја о верификационим и хомолгационим испитивањима и више од 700 војних стандарда. Објављено је више од 100 радова на научно-стручним скуповима и у научно-стручним часописима широм света и више стотина радова у домаћим научно-стручним часописима и скуповима. У Центру за испитивање средстава НВО у Никинцима за 40 година је израђено више од 90.000 протокола о испитивањима, а у области метрологије у ТОЦ-у се годишње просечно еталонира око 1.200 еталона и мерила.

О раду Техничког опитног центра приказан је филму „40 година ТОЦ-а“, у производњи „Застава филма“.

За дугогодишњу и успешну сарадњу у области опремања, испитивања и оцењивања квалитета средстава НВО, на скупу су додељене захвалнице фабрици „Милан Благојевић“ из Лучана, Компанији „Слобода“, Чачак, Холдинг компанији „Крушик“, Ваљево, предузећу „Југоимпорт – СДПР“, Авио-индустрији „Утва“ из Панчева, Војнотехничком институту, Ваздухопловном заводу „Мома Станојловић“ Дирекцији за мере и драгоцене метале, фирми „Квалитет а.д.“, Ниш и уреднику магазина „Одбрана“ Мири Шведић. Награде је уручио директор ТОЦ-а. ■

М. ШВЕДИЋ
Снимио Г. СТАНКОВИЋ

„Први партизан“ Ужице

Светски бренд

Прошлогодишњи пословни резултат је рекордан у дугој и богатој историји ове фабрике. Остварен је извоз од 60 милиона долара. Уз помоћ државе у припреми је измештање и модернизовање производње вредно 22 милиона евра.

Ужичком „Првом партизану“, највећем извознику међу шест производних фабрика одбрамбене индустрије Србије, брује ових дана без прекида големе машине из којих свакодневно излази на стотине хиљада комада стрељачке и спортске муниције разних калибара. Раде сви овде ударнички, у три смене као у најбоља времена, обарају производне рекорде. У државе широм света, а највише на престижно тржиште САД, одавде се извозе меци са препознатљивом ознаком на данцету сваког – „ППУ“ („Први партизан Ужице“).

Минулу 2012. годину упамтиће у овој фабрици као изузетну. У њој су произвели око 220 милиона комада метака, готово упола више него у

претходној. И највећи део произведеног је извезен. Прошлогодишњи пословни резултат је рекордан у дугој и богатој историји ове фабрике. Већ је, захваљујући одличној продаји и извозу, обезбеђена потпуна упосленост и за читаву ову годину, чиме се мало ко на нашим просторима може подичити.

Водећи европски купац производа ужичке фабрике је Белгија, нимало случајно. С њеном државном компанијом „FN Herstal“, фирмом светског реномеа која се бави производњом наоружања, „Први партизан“ годинама развија стратешку сарадњу, обезбеђује им муницију за њихове потребе.

Генерални директор „Првог партизана“ Добросав Андрић, који већ

15 година води ову фирму стално је унапређујући, недавно је за резултате у руковођењу награђен престижним признањем „Капетан Миша Анастасијевић“. Он посебно истиче значај освајања захтевног америчког тржишта, у чему је ова ужичка фабрика успешнија него иједан привредни субјект из Србије. Америка је, говоре Ере, постала „Елдорадо“ за ужичку фабрику муниције.

– Кажу за „Први партизан“, и то с правом, да је уз тениског шампиона Новака Ђоковића, у САД најпознатија марка из Србије. Јер ако 100 милиона комада муниције у години пласирате на ово тржиште, а тамо наше производе многи људи користе и свако на метку може да прочита ознаку „ППУ“, као и да је производ направљен у Србији, јасно је што то с поносом истичем. На том тржишту за нас раде две америчке компаније: једна на Флориди, друга за северни део САД и Канаду. Бренд смо тамо постали, велики асортиман робе развили, а нико нам никад није рекао да од нас неће да купује робу јер смо из Србије. Бизнисмени превасходно гледају свој

Директор Добросав Андрић: Кажу за „Први партизан“, и што с њавом, да је уз шениског шампиона Новака Ђоковића, у САД најпознатија марка из Србије

пословни интерес, траже висок квалитет производа уз повољну цену, ипак нас сматрајући озбиљном државом која је имала снаге да изнедри овакве производне капацитете – наглашава Добросав Андрић.

Подмлађивање кадра

Ужичка фабрика тренутно запошљава око 1.350 радника (550 за стално и 800 по другим основама). Директор, наравно, не крије задовољство залагањем и озбиљношћу запослених, „Први партизан“ је, напомиње он, увек био извор доброг мајстор-

ског кадра, што је и данас случај. Мана је, међутим, што имају старију радну снагу, па већ занављају технички (мајсторски и инжењерски) кадар. Око 80 одсто садашњег техничког кадра одлази у наредних десет година у пензију, па се намеће обавеза да створе будуће здраво техничко језгро фабрике, како би она могла да настави континуитет пословних успеха.

Зато су минуле године у радни однос примили десетак дипломираних машинских инжењера и преко стотину младих људи, мајсторчића, како овде кажу. Намера је да ове године, у складу с новим концептом, потпуно докомпетирају потребе у погледу мајсторског кадра те запосле нових десетак дипломираних машинских инжењера за будућу производњу.

Андрић наглашава пресудну и континуирану помоћ државе „Првом партизану“, једном од производних ослонаца наше одбрамбене индустрије.

– Изузетно важна је ефикасност код обезбеђења извозних дозвола. Затим, помаже нам се у добијању субвенционисаних кредита, и то у износу од 600 милиона динара, који

много значе сваком привреднику. Ту је и подршка коју добијамо од Министарства одбране за средства из Фонда за развој од 300 милиона намењених инвестицијама ове фабрике, пре свега за нову производну халу која се овде завршава.

Садашња економска криза, на срећу, не утиче драстично на пословање „Првог партизана“. Једино што осећају варијације курса евра и долара, које понекад утичу на веће уговорене послове, а воде и ка одступањима у ценама материјала.

– Али ми смо стари асови, гледамо да се заштитимо и од таквих дешавања. Здрава смо економска јединица, без наслеђених дугова, која плаћа сваки динар обавеза држави – вели уз осмех успешног привредника први човек „Првог партизана“.

Можда би производни резултати ове фабрике могли бити и изнад садашњих, јер на светским тржиштима просто влада „глад“ за квалитетном муницијом, да постојећи производни капацитети нису лимитирани. Такође, фабрику оптерећује и проблем недовољно безбедног подземног погона, овдашње „рупе“ како је називају, у коме ради око 800 запос-

Снимио Г. СТАНКОВИЋ

лених. Подсећања ради, у јесен 2009. године ту се десила снажна експлозија, кад је седам радника друге смене смртно страдало.

ПОДЗЕМНА ПРОИЗВОДЊА

Такозвана „рупа“, укопана у брдо крај реке Ћетиње, јединствен је производни подземни објект у нас. Почела је да ради 1980. године, као потпуно аутономан погон под земљом, са сопственим снабдевањем струјом, водом, горивом, климатизацијом. Њени креатори предвидели су да буде потпуно заштићена у случају ратног напада, сигурно место за несметану наменску производњу.

Унутра је вештачка светлост и одређена влажност, ваздух се убацује, раде клима уређаји. Сва је испреплетена подземним ходницима у виду тунела и производним халама специфичног изгледа (галеријама), са блиндираним улазним вратима, заклоњена од погледа с оближњег пута лименим завесама.

У новије време, кад су некадашње тајновитости нестале и овај простор престао да буде „војна тајна“, новинаре су пре неку годину позвали да уђу и сниме тај подземни погон, где се задржала производња муниције „Првог партизана“, са стотинама људи који овде сатима бораве и праве меткове, од чауре и зрна до уградње барута и каписле, а „белог дана“ не виде. Тај рад нити је пријатан ни довољно безбедан, јер барутно пуњење стално прети. Мали удар, непажња, трење, па и синтетичка мајица могу у овим условима бити по живот опасни.

Изразак из „рупе“

Зато је донета одлука о исељавању производње из тог опасног и нехуманог простора. За ову производну сеобу „Први партизан“, заједно с државом, издваја 22 милиона евра. Она ће бити обављена за око две године.

У ту сврху прошлог пролећа је у кругу „Првог партизана“ у Крчагову почела градња нових производних надземних објеката на око 6.000 квадрата, за измештање производње

чауре и зрна (мање опасног садржаја) из „рупе“. Увелико одмичу радови на тој производној хали, кажу да ће до пролећа бити готова. Недавно је, за исту намену, фабрика муниције купила и 6.500 квадрата простора некадашње фирме „Гама“, а припрема се да реновира и један свој повећи слободан објект. Истовремено, од државе је „Први партизан“ купио војни комплекс на Трешњици поред Ужица од 10 хектара. У њему ће обављати онај опаснији део посла – комплетирање и паковање муниције.

О овој сложеној производној сеоби директор Добросав Андрић за „Одбрану“ каже:

– Ми смо у 2012. години повукли кредит од Фонда за развој од 300 милиона динара у сврху инвестиција. Једна од њих је нова хала у оквиру фабричког круга, у којој ће на пролеће кренути производња. Ушли смо у овај велики пројект модернизације капацитета да би, пре свега, отклонили недостатке оног дела наше фирме који је смештен у подземном објекту, а од државног је значаја. Подухват, уз остало, подразумева изразак у надземне објекте за производњу. Веома су велики трошкови одржавања подземног погона, јер постоје сложени системи

Снимила С. САВИЋ

ИЗВОЗНИ РЕЗУЛТАТИ

Извозни годишњи резултат „Првог партизана“ је вредан пажње. Приходовано је у минулих 12 месеци од извоза укупно 60 милиона долара. Половина од тог, за државу драгоценог девизног прихода стигне са тржишта САД. Тамо се у прошлој години продало ужичке муниције за 30 милиона долара. И на све друге континенте, захваљујући провереном квалитету и умереној цени, иду меци „Првог партизана“. Успешно се продају у земљама Европске Уније, Средње и Јужне Америке, Азије, Африке, Аустралије. Цео свет минус исток, будући да две велике државе истока, Русија и Кина, нису купци, јер имају веома развијену ову врсту производње.

(вентилација, климатизација и други) који одговарајуће радне услове морају обезбеђивати свих 365 дана у години. Као последица тога велики смо потрошачи струје. Ту постоје и стандарди кад је у питању здравље људи, безбедност, екологија. Поред тога, сви радници који раде у подземном објекту имају увећане

зараде на услове рада, на појединим местима и бенефициран стаж, па кад се све то сабере, имамо високе трошкове што радимо испод земље. Могу да тврдим да ту имамо најсавременије услове, али и такви су ипак лошији од оних који се могу применити над земљом – објашњава директор.

Нове производне хале

Пројекат модернизације подразумева стварање услова за нове надземне објекте инфраструктуре и убацивање појединих делова нове производне опреме која „Првог партизана“ треба да омогући да ради економичније, брже и на још вишем нивоу квалитета. Све то кошта око 22 милиона евра и започето је, у виду припрема, пре неколико година, с циљем да се заврши крајем 2014. или у првој половини 2015. године.

– У новој надземној производној хали производиће се сви типови зрна, што ће бити окупљено на једном месту, будући да сад муницију склапамо на два места. Ми имамо неколико хиљада слободних квадрата и потписан уговор за реновирање у сврху производње чауре. Такође, недавно смо купили једно предузеће које је посрнуло, то је фирма „Гама“ са 6.500 квадрата, и сви ти производни прос-

тори биће намењени за одређене производње компоненти у том будућем концепту – додаје Андрић.

– С обзиром да је Крчагово градско језгро, у плану је да се овде будуће прави само оно што има безбедну производњу. Производиће се ту чаура и зрно, па ће ти елементи ићи на нову, од града удаљену локацију, на комплетирање муниције, паковање и отпрему. У ту сврху купили смо Трешњицу, војни комплекс од 10 хектара, који је по мастер плану Министарства одбране оцењен као вишак њихових потреба. Купљен је с циљем да ту организујемо будуће комплетирање муниције.

У „Првом партизану“ планирају да до краја ове године производњу чауре и зрна иселе из подземног објекта на локацију Крчагово и околне просторе. У исто време стварају услове за пројектовање нове фабрике на Трешњици. До лета ће добити пројекте и тек кад започну производњу над земљом у Крчагову кренуће у радове за будућу производњу на Трешњици, која треба да крене у првој половини 2015. године. Подземни објекат, чувена „рупа“, остаће празан, па временом паметно искористити, оплеменили неким другим, цивилним програмом.

– У 2015. години имаћемо нове услове и радне просторе, делимично нову опрему, и садашње негативне ствари из производње ћемо отклонити. Очекујем да запосленима буде удобније и безбедније у раду над земљом – завршава директор Андрић, уз напомену да су од тих 22 милиона евра највећи део средства фабрике.

Прошле године су повукли 2,5 милиона евра кредита из Фонда за развој и у овој ће за нову локацију Трешњица повући пет-шест милиона евра из истог извора, што су кредити које ће фабрика враћати, уз неке краткорочне од пословних банака. Поред тога, за реализацију овог пројекта издвајаће по неколико милиона евра годишње из сопствених средстава. ■

Б. П. У.

ЗАШТИТА ОД ПОТЕНЦИЈАЛНОГ НАПАДА КОРЕЈЕ

Америчка војска ће разместити додатних 14 антиракетних пресретача на Аљасци, као одговор на растуће претње које стижу из Северне Кореје, изјавио је секретар за одбрану САД Чак Хегел.

САД су већ распоредиле 30 пресретача у Калифорнији и на Аљасци. Аналитичари процењују да Северна Кореја има ракете које могу да погоде Јужну Кореју и Јапан, али се још не зна да ли су у могућности да испале и ракете далеког домета.

Северна Кореја је претходних дана изнела низ претњи, саопштивши да одустаје од мира са јужним суседом који је потписан пре 60 година. ■

ИНДОНЕЗИЈА КУПУЈЕ ЈОШ АВИОНА И БРОДОВА

Индонезија планира да купи руске авионе сухој, патролне бродове и ракетно наоружање, као део модернизације војске у наредних пет година.

Министар одбране Пурномо Јусгианторо рекао је да Индонезија жели да купи ескадрон борбених авиона сухој и патролне бродове, али је такође упозорио да брзо повећање војних трошкова и јачање одбрамбених способности у региону могу да изазову неповерење и подстакну ривалитете.

Од 2010. године Индонезија је значајно повећала трошкове за наоружање, како би ојачала своје капацитете заштиту поморских линија, лука и поморских граница. У 2012. години потрошено је 7,5 милијарди долара што је 30 процената више него у 2011. Очекује се да ће војни издаци додатно порастати у овој години. ■

ПОВЛАЧЕЊЕ ХРВАТСКИХ ВОЈНИКА С ГОЛАНСКЕ ВИСОРАВНИ

Хрватски министар одбране Анте Котромановић рекао је да ће ускоро почети повлачење припадника Оружаних снага Хрватске из мировне мисије UNDOF.

Одлуку о повлачењу војника донео је једногласно саборски Одбор за одбрану, након писања светских медија да Хрватска наводно продаје оружје сиријским побуњеницима. Хрватски војници ће се повући из посматрачке мисије УН-а на Голанској висоравни јер им није обезбеђена безбедност. ■

НАТО РАЗМАТРА ВОЈНУ ИНТЕРВЕНЦИЈУ У СИРИЈИ

Чланице НАТО разматрају могућност војне интервенције у Сирији, али само ако буде одобрена резолуцијом Савета безбедности УН и ако свих 28 чланица војног савеза буду сагласне.

На Сенатском одбору за оружане снаге неке од чланица НАТО разматрају стратегију напада на сиријски систем ваздушне одбране која се показала као успешна 2011. у Либији, рекао је командант НАТО адмирал Џејмс Ставридис.

– Ситуација у Сирији је све гора - 70.000 погинулих, милион избеглих из земље, вероватно 2,5 милиона интерно расељених, не назире се крај суровог грађанског рата - оценио је адмирал Ставридис. ■

ПРЕКИНУТА ПРОБА ИНДИЈСКЕ КРСТАРЕЋЕ РАКЕТЕ

Пробни лет прве крстарече ракете произведене у Индији прекинут је пошто је скренула с курса, саопштила је државна Војна организација за истраживања и развој.

Ракета *Нирбхај*, са дометом од 1.000 километара, предвиђена је да крстари као авион и може да се лансира са земље, мора или из ваздуха. Ракета земља-земља је опремљена турбомлазним мотором и способна је да лети на малим висинама како би избегла детекцију.

Пре мање од годину дана успешно је лансирана балистичка ракета *Агни В*, која може да понесе бојеву нуклеарну главу на раздаљину од 5.000 километара. Индијска војска види те ракете као кључ за јачање својих аспирација као регионалне силе. ■

Пише
Александар РАДИЋ

Руске мене

Неке смене министара одбране прођу без видљивих последица по војску, а неке од почетка показују одлучност нових лидера да рашчисте са наслеђем претходника.

То потврђују и вести које стижу из Русије, после смене министра одбране у новембру прошле године. Нови министар Сергеј Шојгу доследно покушава да затре сваки траг рада свог претходника Анатолија Сердјукова, иако су оба политичара врло чврсто везана за Путинов табор.

У почетку чинило се да ће посла у Министарству одбране имати углавном истражни органи и безбедњаци због озбиљних показатеља широких размера крађа и неодговорности. Али Шојгу је одлучио да то прекине и реорганизује руску војску по моделу који је планирала ранија гарнитура у министарству.

Од почетка ове године Шојгу је прво "ударио" на симболе - одлучио је да се на авионе врате традиционалне ознаке са црвеном петокраком без обруба, у бојама националне заставе. Укинуо је и одлуку да се на руским авионима користе камуфлажни тонови сивих тонова, у корист шема прилагођених месту базирања и намени. Одбачене су и униформе са камуфлажном шемом изведеном по узору на америчке моделе, а најављено је избацивање шуверица као традиционалног одевног предмета који руски војници носе још од времена Петра Великог. Застареле војничке вреће биће замењене савременим ранцима.

На руску војску врло позитиван утисак оставила је одлука новог министра да се ознаке чина врате на рамена, тамо где су традиционално биле, уместо краткотрајног модног премештања ознака на леву страну груди и десни рукав.

У организацији војске показало се да су многе замисли биле више у духу савременог тренда него потреба и зато се сада

одлукама новог министра враћају нека стара решења. Одустало се од расформирања дивизија пуковског састава у корист формирања бригада. Већ су потписане наредбе да се две јединице славних имена, 2. мотострељачка таманска и 4. тенковска кантемировскаја из бригада хитно преформирају у традиционалне дивизије. Ради се о две дивизије које су од времена Другог светског рата биле „показне“, као језгро ешелона на парадама и често су прве имале част да уведу у наоружање нову ратну технику. У складу са старом праксом, 2. таманска и 4. кантемировска поново ће показати дивизијске ратне заставе већ на

паради 9. маја, поводом Дана победе.

Сердјуков је планирао да се јединице Војно-ваздушних снага „удруже у велике базе због смањења трошкова одржавања велике

инфраструктуре. Такво решење практично је у миру, али оставило је отворено питање живавости тих јединица у почетку потенцијалног изненадног оружаног конфликта. Шојгу није имао дилеме око тога и одлучио је да се авијација размести на већем броју аеродрома.

Осим новина у реорганизацији, Шојгу се одлучио за заокрет у набавкама нових средстава ратне технике - уместо фаворизованих набавки из страних извора руска војска провешће модернизацију са ослонцем на домаће пројекте.

Министарство одбране Русије поставиће стриктне захтеве око рокова производње, квалитета и усавршавања средстава ратне технике и нема намеру да дозволи да фабрике војне индустрије зарађују продајући старе пројекте.

Мотиви које пред собом има Шојгу су снажан покретач - његово име је у елити руске власти и такво поверење се увек мора оправдати. ■

На руску војску врло позитиван утисак оставила је одлука новог министра одбране да се ознаке чина врате на рамена, тамо где су традиционално биле, уместо краткотрајног модног премештања ознака на леву страну груди и десни рукав.

У почетку чинило се да ће посла у руском Министарству одбране имати углавном истражни органи и безбедњаци због озбиљних показатеља широких размера крађа и неодговорности. Али нови министар Шојгу је одлучио да то прекине и реорганизује руску војску по моделу који је планирала ранија гарнитура у министарству.

Изложба „Надежда Петровић:
с обе стране објектива”

Фотографија као страст

У Малој галерији Дома Војске у Београду од 15. марта до 13. априла отворена је изложба „Надежда Петровић: с обе стране објектива”, ауторке др Јасне Јованов, управнице Спомен-збирке Павла Бељанског

На отварању изложбе говорили су потпредседник Владе АП Војводине и покрајински секретар за културу и јавно информисање Славиша Грујић, управница Спомен-збирке Павла Бељанског Јасна Јованов и директор Медија центра „Одбрана” потпуковник Славољуб Марковић.

– Надежда Петровић бавила се фотографијом, то је била њена страст, није се раздвајала од фотоапарата. Након изложбе у Спомен-збирци Павла Бељанског, и у Дому Војске Србије представљамо њен фотографски опус – рекла је др Јасна Јованов.

– Неко је рекао да је Надежда Петровић прва жена фотограф, а ја бих рекао само – фотограф. Она припада плејади фотографа, оних који су оставили забелешку за сва времена. Тако треба посматрати и целу изложбу – поручио је Славиша Грујић.

Потпуковник Марковић је подсетио на успешну сарадњу са Спомен-

збирком у претходној години, на изложбу „Павле Бељански поново у Београду” у Великој галерији Дома Војске и изложбу слика из богате ризнице Галерије Дома Војске „Поетика и судбина 20. века” у изложбеном простору Спомен-збирке.

– На јесен припремамо заједно још један велики пројекат – најавио је директор Медија центра, а др Јасна Јованов је објаснила да је реч о представљању слике Влаха Буковца „Велика Иза” и прича о њој.

Изложба је реализована захваљујући сарадњи са породицом Надежде Петровић и многобројним појединцима и институцијама из Србије и Словеније, уз подршку Министарства културе и информисања Републике Србије и Секретаријата за културу и јавно информисање Владе АП Војводине.

Током трајања изложбе организована су стручна тумачења, предавања, пројекције документарних филмова и дечије радионице. ■

Сликарска монографија Тодора Јовановског

На промоцији сликарске монографије „Ка осунчаним световима” Тодора Јовановског, у Дому Војске Србије говорили су историчари уметности и ликовни критичари Свето Бошњак и Здравко Вучинић, а присутнима се писмом обратио и историчар уметности проф. др Вјекослав Ђетковић.

– Инспирацију је црпио из свакодневног живота, а мотиви из дана проведених у ЈНА редовно красе његова дела – истакао је у свом писму професор Вјекослав Ђетковић.

Промоцију је употпунио и уметнички програм са рециталима глумца Зорана Симоновића и традиционалних македонских народних песама у извођењу Наде Попов.

У сликарској монографији, осим биографије, приказано је у виду репродукција око 200 уметничких слика, које представљају пресек ликовног стваралаштва Тодора Јовановског који има 32 самосталне и више од 350 групних изложби широм земље и света и убрја се међу водеће сликаре аматере у Србији и бившој Југославији. Добитник је 16 награда и признања за сликарство, а учествовао је у раду 70 ликовних колонија у земљи и иностранству. ■

Монографија о добровољачком покрету

Монографија „Добровољачки покрет и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца”, аутора др Владимира Баровића, професора Филозофског факултета у Новом Саду и др Владимира Марковића, професора новосадског Природно-математичког факултета, представљена је у касарни Речне флотиле „Александар Берић” у Новом Саду.

О књизи су говорили историчар Сениша Јокић, кустос Музеја града Новог Сада, и аутори. ■

Базар солидарности са особама леченим од рака

У Дома Војске Србије одржан је Базар солидарности са особама леченим од рака, под слоганом: „Осврни се око себе, нама треба твоја пажња“, у организацији Националне асоцијације лечених од рака у Србији – НАЛОР.

– Грађани Србије потребни су у тој великој и свеобухватној борби, која значи унапређење здравља, рано дијагностиковање болести и њихово квалитетно лечење. Нема бољих амбасадора здравља него што су учеснице овог базара – рекла је министарка здравља др Славица Ђукић Дејановић. Она је подсетила на податак да је смртност од рака дојке од 17,5 одсто неупоредиво већа него у развијеним земљама и истакла значај превентиве.

Идеју да се одржи манифестација образложила је др Ђерђи Шарић, онколог и председница НАЛОР-а. Циљ је био да се покаже како је велика предрасуда неизлечивост рака, и још већа да је дијагноза рака уједно и ознака за смрт. О раду асоцијације НАЛОР говорила је др Станислава Оташевић.

Скуп је отворила Драгица Николић, супруга председника Републике Србије.

– Желела бих да вас упознају сви они којима је потребна ваша помоћ, да осете вашу снагу и вољу за животом и борбу против надмоћног непријатеља – рекла је Драгица Николић и подржала учеснике скупа да истрају у акцијама којима је циљ унапређење квалитета живота лечених од рака и да ова манифестација постане традиционална.

На Базару се представило 10 удружења која окупљају лечене од рака широм Србије – из Сомбора, Ужица, Београда, Врњачке Бање, Бачке Тополе, Лесковца, Сенте и Кањиже. ■

М. ШВЕДИЋ
Снимио Г. СТАНКОВИЋ

Драгица Николић посетила Галерију Дома Војске

Супруга председника Републике Србије Драгица Николић посетила је Галерију Дома Војске Србије. Том приликом обишла је изложбу цртежа Моме Капора „Успомене једног цртача“ у Великој галерији и изложбу „Надежда Петровић: с обе стране објектива“ у Малој галерији Дома Војске.

Прва дама Србије изразила је одушевљење актуелним поставкама у Дому Војске и одала признање ауторима и организаторима изложби: Спомен-збирци Павла Бељанског, Задужбини „Момо Капор“ и Медија центру „Одбрана“ што се на овакав начин негује успомена на Надежду Петровић и Мому Капора и њихово стваралаштво. ■

Уручена прва награда у акцији „Месец књиге“

Живку Диванисову из Скопља, свечано је уручена прва награда у наградној игри „Месец књиге“ коју је у октобру прошле године организовао Медија центар „Одбрана“. Капитално издање „Историја цивилизације“ Вила Дјуранта у 12 томова предао му је потпуковник Славољуб Марковић, директор Медија центра „Одбрана“.

Добитнику награде, иначе заставник ЈНА у пензији, награда је тек сада уручена јер је желео да је лично преузме. Добитни купон попунио је почетком октобра у продавници „Војна књига“ коју редовно посећује приликом обиласка родбине у Београду.

Акција „Месец књиге“ одржана је од 1. до 28. октобра 2012. године у Дому Војске Србије, продавници „Војна књига“ и на Сајму књига у Београду, где је било јавно извлачење добитника награда. ■

У Музеју наивне и маргиналне уметности у Јагодини

СЛИКЕ ИЗ ЗБИРКЕ ДОМА ВОЈСКЕ

На изложби „Поетика и судбина ХХ века“ у јагодинском Музеју наивне и маргиналне уметности приказана су дела Саве Шумановића, Јована Бијелића, Љубе Ивановића, Петра Лубарде, Љубе Бабића, Лазара Вујаклије, Влаха Буковца Пеђе Милосављевића, Крсте Хегедушића, Марка Челебоновића и других еминентних аутора са југословенских простора. Аутори изложбе су историчар уметности Никола Кусовац и некадашњи руководилац Галерије Дома војске Милорад Бубања.

Отварајући изложбу, коју су, као део пројекта сарадње и размене програма Медија центра „Одбрана“ са културним институцијама у Србији, до сада имали прилику да виде љубитељи уметности у Београду, Новом Саду, Нишу и Зрењанину, историчар уметности Никола Кусовац истакао је да је на овим просторима Војска одувек неговала културу и бринула о „вас-

питавању народа“, а да је збирка о којој данас брине Медија центар „Одбрана“, непроцењиво благо, које сведочи о постојању југословенског културног простора.

Директор Медија центра „Одбрана“ потпуковник Славољуб Марковић изразио је радост што се изложбом наставља сарадња са Музејом наивне и маргиналне уметности из Јагодине, започета прошлогодишњом изложбом Душана Јефтовића у Дому Војске Србије.

Отварању изложбе присуствовали су градоначелник Јагодине Ратко Стевановић и Наталија Павловић Шиниковић, секретар Министарства културе и информисања Србије.

Изложба је отворена до 12. априла, а онда се сели у вршачки Градски музеј и Центар за културу Лазаревац. ■

В. ВЈЕШТИЋ
Снимила Д. СТЕФАНОВИЋ

Официрски бал у Чачку

Умотелу „Ливаде“ у Прељини код Чачка одржан је 14. официрски бал у организацији Друге бригаде Копнене војске, Општинског одбора резервних војних старешина Чачка и Удружења војних пензионера Чачка.

Официрском балу присуствовао је и начелник Управе за логистику генерал-мајор Данко Јовановић, а отворио га је командант Друге бригаде бригадни генерал Маринко Павловић.

– Желимо да опет, као некада, официрски бал буде најзубудљивији тренутак у животима људи из Војске Србије, њихових изабраница, званица, гостију и пријатеља и буде део лепог сећања и приче, бар до новог балског сусрета – рекао је генерал Павловић.

На официрском балу наступили су Уметнички ансамбл „Станислав Бинички“ и солисти Музичке академије из Крагујевца. ■

„Бескрајна музика“ у Дому Војске

У Дому Војске Србије у Београду 23. марта одржан је концерт „Бескрајна музика“ Српско-јеврејског певачког друштва под диригентском палицом Наоми Фаран.

На почетку програма публици се обратила Марлена Вајнбергер Павловић, председница Српско-јеврејског певачког друштва. А онда је почела музика – духовне, традиционалне и модерне композиције на хебрејском, ладино, јидишу, српском и енглеском језику.

Цео доживљај гласом су употребили солисти сопрани Дина Сејах и Јелена Јечменица, као и баритон и првак београдске Опере Александар Стаматовић, а мелодијом својих инструмената клавиристкиње Маја Апостолска Михаић и Невена Радивојевић и хармоникаш Лазар Екмеџић. ■

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

1–15. априла

Православни

7. април – Благовести

8. април – Сабор светог
архангела Гаврила

Јеврејски

8. април – Јом Ашоа

БЛАГОВЕСТИ

Благовести су један од 12 великих хришћанских празника. Оне су спомен на дан када је Богородица од анђела Гаврила добила благу вест да ће родити сина Божјег Исуса Христа. Када је Марија напунила 14 година и завршила школовање у јерусалимском храму, њени васпитачи и свештеници стану се саветовати о њеној даљој судбини. Решили су да девојчицу дају даљем рођаку, дрводељу Јосифу, који је тада имао 84 године. Он узме Марију к себи и одведе је у Назарет. Марија је била заветована да се не удаје и када јој дође анђео Гаврило с поруком да ће родити сина Божјег коме ће наденути име Исус, она му не поверова. Када је, ипак, разумела Гаврилову поруку Марија оде у Јудеју, да посети тетку Јелисавету, мајку Јована Крститеља, која је такође знала да ће Марија родити Спаситеља. Она је дочека речима: "Благословена Ти си међу женама и благословен је плод утробе твоје и откуда то да мени дође, мати Господа мог?"

АПРИЛСКИ РАТ

41

На вест да су председник владе Драгиша Цветковић и министар иностраних послова Александар Цинцар Марковић потписали 25. марта 1941. у Бечу Протокол о приступу Краљевине Југославије Тројном пакту, избиле су масовне демонстрације.

У ноћи 26/27. марта војска је извршила државни удар, збацила владу, краља Петра II Карађорђевића прогласила пунолетним и образовала владу на челу са генералом Душаном Симићем, до тадашњим командантом ваздухопловства.

Адолф Хитлер је истог дана одлучио да нападне Краљевину Југославију (Подухват 25). Југословенска влада је уместо опште мобилизације, 27. марта издала само наређење за активирање јединица. Немачки напад затекао је војску Краљевине Југославије у почетној фази мобилизације са једном трећином (око 600.000) војника под оружјем.

Општа мобилизација је наређена тек 7. априла, када је објављена и прокламација Врховног команданта за објаву рата. Ратни план југословенске војске Р-40, који је у фебруару и почетком марта 1941. делом измењен добивши назив Р-41, предвиђао је дефанзиву уз одбрану свих фронта, изузев према Албанији, где је требало офанзивом, у садејству са Грцима, потући италијанске снаге и осигурати евентуално повлачење југословенских трупа на југ преко албанске територије.

Немци су напали Краљевину Југославију без објаве рата. Главни удар извршен је 6. априла 1941. истовремено на југоисточни и северозападни фронт. Током ноћи 6. априла немачке јединице из Румуније запоселе су Сипски канал. У зору је отпочео ваздушни напад на Београд, поновљен око подне и предвече, са 484 бомбардера, које је пратило 250 ловачких авиона.

Пилоти из 6. ловачког пука југословенског ваздухопловства храбро су

ступили у неравноправну борбу. Немачка авијација напала је и војне аеродроме код Скопља, Куманова, Ниша, Загреба и Брежица и уништила велики број авиона на земљи. Немачка 12. армија јачине деветнаест дивизија отпочела је напад из Бугарске. До 10. априла пробила је југоисточни фронт и пресекла везу између Југославије и Грчке. Део снага 12. армије кренуо је 8. априла у напад нишавским правцем. После два дана освојен је Ниш и настављена дејства према Београду. На северозападном фронту немачка 2. армија јачине једанаест дивизија имала је задатак да продре у правцу Загреба, Београда и Сарајева. Немачке јединице, свечано дочекане, ушле су 10. априла у Загреб.

Увече 10. априла стање југословенске војске било је критично. Трупе Прве и Треће групе армија и Четврте армије престале су да постоје, Пета армија разбијена, Трупе приморске армије растурене без борбе, Друга, Шеста и Прва армија биле су угрожене, а везе и командовање скоро сасвим парализано. Од 14. до 17. априла дошло је до потпуног расула југословенске војске на свим фронтovima.

У нападу на Југославију априла 1941. узеле су учешће 52 немачке, италијанске и мађарске дивизије, укупно 870.000 војника. За дејства из ваздуха коришћене су ваздухопловне базе у Аустрији, Мађарској, Румунији, Бугарској и Италији. Ангажовано је укупно 2.236 борбених авиона (1.062 бомбардера, 885 ловаца и 289 извиђача).

Током краткотрајног рата југословенска војска није ни потучена ни побеђена, већ се, због немогућности адекватног командовања и издаје антијугословенских кадрова у својим редовима, једноставно распала. Капитулација је потписана 17. априла у Београду. ■

Припремио др Миљан МИЛИКИЋ

Светско војно првенство у кросу

Војска развија пријатељства

Данас је наша Војска, као и наша земља, препознатљива и поштована на свим континентима, у Азији, Северној и Јужној Америци и свуда у Европи, а ми бисмо волели када би нашу војску волели сви колико је волите ви овде у Апатину, поручио је министар одбране Александар Вучић, отварајући такмичење

У Апатину је одржано 55. светско војно првенство у кросу, на коме је учествовало 317 припадника оружаних снага из 24 земље света.

Отварајући такмичење, први потпредседник Владе и министар одбране Александар Вучић истакао је да је Србија мала, али

поносна земља, која је увек поштовала своје пријатеље.

– Ово је само још један показатељ како и колико расте углед Војске Србије свуда у свету. Данас је наша Војска, као и наша земља, препознатљива и поштована на свим континентима, у Азији, Северној и Јужној Америци и свуда у Европи, а ми би-

смо волели када би нашу војску волели сви колико је волите ви овде у Апатину – поручио је министар Вучић, изразивши захвалност Међународном савету за војне спортове (CISM) и организаторима.

Према његовим речима, војска ће увек бити део нашег народа, кроз спорт ће развијати мир и пријатељ-

Министар Вучић ошвара ђрвенсџво

ство, али ћемо увек, кад то буде било потребно, знати да одбранимо нашу отаџбину.

Пуковник Ал-Шино захвалио је на гостопримству грађанима Апатина, поручивши да фер такмичење, као што је ово, нема побеђених, о чему сведочи и мото такмичења – „Пријатељство кроз спорт“, а Србији је пожелио успех у свим њеним будућим мисијама.

Светско војно првенство у кросу организовали су Делегација Србије при CISM и Министарство одбране Србије, у сурорганизацији са Општином Апатин, Градом Сомбором и Атлетским савезом Србије.

ОРДЕНИ ЗА ДОПРИНОС ВОЈНОМ СПОРТУ

Представник CISM пуковник Абдулхакем М. Ал-Шино из Бахреина уручио је орден за допринос развоју војног спорта министру Александру Вучићу, шефу делегације Републике Србије при CISM пуковнику Драгану Ђинију и председнику Општине Апатин др Живораду Смиљанићу.

Такмичење у крос-кантрију одржано је на кратким стазама од 4.933 метра у мушкој и женској конкуренцији и на стази дугој 11.023 метра у мушкој конкуренцији. На снегом покривеној стази стадиона ОФК „Младост“ у Апатину стартовало је 224 тркача из 22 земље света. Трке су по веома хладном времену протекле у доминацији такмичара из Бахреина, који су у појединачној конкуренцији освојили сва три прва места, а у екипној два прва места, док су у трци на

11 километара за мушкарце освојили прва три места.

У конкуренцији жена, прва два места заузеле су такмичарке из Бахреина, док је треће место припало такмичарки из Марока. Екипно, прво место припало је Бахреину, друго Мароку, а треће Француској.

Најбоље пласирана српска атлетичарка Ксенија Бубњевић заузела је 20. место у трци на 4.933 метра. На 35. позицији трку је завршила Маријана Чегар Лукић, док је Невена Јовановић била 41.

Код мушкараца, најбоље пласирани српски атлетичар на 4.933 метра био је Александар Милосављевић на 51. месту, Дејан Поповић на 56. месту, док је 61. место освојио Александар Нешевски.

На свечаном затварању такмичења у Спортској хали Основне школе „Жарко Зрењанин“, представник CISM пуковник Ал-Шино и шеф делегације Србије при CISM пуковник Драган Ђини уручили су медаље победницима у појединачној и екипној конкуренцији и институцијама које су помогле организацију 55. светског војног првенства у кросу. ■

Победници и организатори

Ни корак назад

Брзо напредовање немачких трупа према Волги изазвало је велику узнемиреност у Москви. Совјетска врховна команда прибојавала се новог заокрета у рату, па је у Стаљинград долетео начелник Генералштаба Александар Васиљевски с групом војних и партијских руководилаца.

У току битке на великој окуци Дона, 28. јула, стигла је Стаљинова наредба број 227, из које се види сва драматичност ситуације и забринутост за Црвену армију. Њен садржај касније ће нашироко објашњавати многе војсковође, писци, историчари, дипломате и политичари, уз мишљење да је она означила коначно опредељење да се Стаљинград брани „свим расположивим силама и средствима“, али и као доказ да совјетска врховна команда није била сигурна да ће одбранити велики град на Волги.

У Стаљиновој наредби број 227 на драматичан начин изложено је тешко стање у коме се земља налази, уз истицање губитка великог дела територије, пустошења градова и села, огромног насиља и патњи становништва, милионских жртава и губитака војске, погубности њеног одступања и „топљењу“ људских и материјалних резерви, недостатку реда и дисциплине у јединицама... Поред осталог, у наредби се каже: „Треба прекинути с одступањем. Ни корак назад! То треба да буде сада главна девиза. Треба упорно, до последње капи крви, бранити сваки положај, сваки метар совјетске територије, држати се за свако парче совјетске земље и не остављати га до последње могућности... Од сада гвоздени закон дисциплине за сваког старешину, за сваког црвеноармејца и политичког радника треба да буде правило – ни корак назад без наређења више команде...“ Скоро сви су схватили да од извршења тог наређења зависи даљи ток и исход рата.

Упркос жилавом и херојском совјетском отпору, Фон Паулусова армија је наставила напредовање. На домаку Стаљинграда формирана су два самостална оперативна правца: један на подручју Калача (6. Паулусова и 8. Гарибалдијева армија), а други на југозападу, на подручју реке Аксај. Борбе су започете код велике оуке Дона и Волге, на подручју сиромашном шумама, што је отежавало маскирање одбрамбених трупа и путева за снабдевање. У рано јутро 6. августа Хотова тенковска армија, по-

ДРЕВНИ ГРАД

У време избијања рата Стаљинград је имао око 500.000 становника и био важан привредни, саобраћајни и културни центар. Основан у 16. веку на ушћу реке Царице, по њој је и добио име Царицин. Град је почетком 17. века изгорео у пожару, али је поново саграђен 1616. године на десној обали Волге. За Царицин су везани веома важни историјски догађаји, у којима су се исказали козаци Стењка Разин, Јемељан Пугачов и многи други. Године 1925. преименован је у Стаљинград, потом у Волгоград (1961), па опет у Стаљинград. У време Стаљинградске битке град се протезао на око 60 километара уз Волгу, што је читавој операцији давало посебан карактер.

држана авијацијом, наставила је напад на сектору совјетске 64. армије и стигла на 30 км до Стаљинграда.

Граду је тада први пут запретила непосредна опасност од пада у руке непријатеља. Три дана касније јединице совјетског Југозападнoг фронта прешле су у силовит противнапад и уз снажну подршку артиљерије, „каћуша“ и авијације одбациле нападаче. Тако је пропао Хотов план да муњевитим продором уђе у јужне делове града. Готово у исто време (7. августа) кренула је и Фон Паулусова ојачана 6. армија. Она се „обрушила“ на крила совјетске 62. армије, која се уз борбу повлачила на леву обалу Дона. Ситуација је постајала све драматичнија. Избијањем Фон Паулусових јединица на спољни одбрамбени појас Стаљинграда, пао је мостобран совјетских јединица на подручју Калача. Од 15. августа до 12. септембра вођене су последње борбе из друге фазе одбрамбене битке за Стаљинград.

Херојство грађана

Средином августа јединице Црвене армије показале су невероватно херојство, задржавајући мостобран на малој окуци Дона. Упркос томе, Немцима је пошло за руком да потисну совјетску 4. тенковску армију, пређу Дон и успоставе нови мостобран. На том простору су, затим, концентрисали огромне снаге (девет дивизија) са задатком да форсирају Дон, прошире мостобран и на Волгу, северно од Стаљинграда, сруче ужасавајућу „тенковску лавину“. У покушају да спречи намере противника, совјетска 8. ваздухопловна армија од 20. до 22. августа извршила је више од 1.500 напада. Ипак, Немци су успели да пребаце шест дивизија преко Дона, да би већ 23. августа Фон Паулусове трупе 6. армије прешле у офанзиву. У првој линији напада налазили су се тенкови 14. оклопног корпуса, подржани авијацијом и страховитом артиљеријском ватром. Предњи његови делови су избили на Волгу и угрозили предграђе Стаљинграда.

Сем војних јединица, борбу с тенковима прихватили су и специјално обучени грађани, „ловци тенкова“, наоружани противтенковским пушкама. Они су храбро бранили линију изнад Стаљинградског тракторског завода. Преба-

цавање јединица на угрожене секторе, организовање нових одбрамбених линија и регулisaње реда у граду спроводило се у веома тешким условима. Страховито разаран, Стаљинград је горео, посебно његов густо насељен део, с много дрвених кућа, резервоара нафте, сировина и огрева. Тешко су бомбардоване стамбене четврти где су остали старци, жене и деца. Уз војне јединице које су се бориле на прилазима граду, цивилно становништво гасило је пожаре, спасавало фабрике и материјалне вредности, склањало старе и децу.

Ваздухопловне нападе на град изводила је авијација генерала Рихтхофена, која је 18 месеци раније варварски разорила Београд и многе друге европске градове. Само 23. августа обавила је око 2.000 летова и убила близу 40.000 цивила. Стаљинград је бранило 105 ловаца. Немци су за месец дана борби код Стаљинграда изгубили око 600 борбених авиона, што је изазвало праву пометњу у Хитлеровом главном стану. Битка је све више попримала размере и драматичност какве војна историја није познавала. У анализима града тих дана забележено је много ненадмашних подвига бораца и јединица, бесмртних јунаштава о којима се и данас говори.

У предузећима, посебно у Тракторском заводу (који је тада производио тенкове), формиран су добровољачки одреди за одбрану града и фабрика. Тенк „Т-34“ изазивао је праву панику у немачким редовима. У бици за насеље Ринок, на обали Волге, 93 металурга из Тракторског завода, заједно с морнарима Волшке ратне флотиле, одбили су двадесет немачких напада, издржали бомбардовање и кренули на јуриш којим су избацили Немце из Ринока. На бојишту су, после свега, остале десетине убијених ратника у радној одећи, с пушком у рукама.

Ипак, Фон Паулусове јединице приближиле су се граду и 12. септембра помериле линију фронта на два до пет

километара од њега. Ту су Немци заустављени главнином снага „одсечене“ 62. армије, која је већ била преполовљена. Читав слободољубиви свет са зебњом је пратио шта ће се наредних дана догодити у Стаљинграду. Совјетска врховна команда чинила је све што је било у њеној моћи да ојача трупе на Волги и спречи пад Стаљинграда. Током 12. септембра град су браниле јединице Стаљинградског и Јужноисточног фронта, укупно десет армија (1. гардијска, 4. тенковска, 21. 24. 51. 57. 62. 63. 64. и 66. армија). Трупе оба фронта добиле су задатак да не дозволе Немцима заузимање града, да их „истроше“ упорним борбама и створе услове за противофанзиву. И у тој пресудној етапи борбе за Стаљинград Немци су били надмоћнији у борбеној техници.

Пресудна фаза одбране

Ујутро 13. септембра небо је прекривено немачким авионима. Истовремено је грунула њихова артиљерија, а у јуриш на централни део града кренуле су и две копнене групације. Једна група дивизија, с око 100 тенкова, пристизала је од железничког чвора Разгуљевка, док је друга немачка групација нападала с 250 тенкова и у налету заузела варошицу Садоваја. Мада су спремно дочекане, немачке снаге заузеле су тога дана Авиоградић, коту 126, болницу и машинско-тракторску станицу, док су на дугим местима били одбијени.

Штаб генерала Чујкова налазио се тада на коти 102, узвишици која је ушла у историју као Мамајев курган. Немци су и овде нападе изводили по већ познатом шаблону – авијација, тенкови, пешадија, с тим што је авијација била главни адут. Када је примао команду над 62. армијом, Чујков је сарадницима најавио: „Предузећу све мере да бих одбранио град. Кунем се да га нећу напустити. Или ћемо одбранили Стаљинград, или ћемо у њему погинути“. И заиста, чврсто се држао обећања. Све штабове и командна места приближио је непријатељу, чиме је скратио „неу-

трални појас“ и немачку авијацију „лишио“ могућности да гађа прве линије ровова. Током ноћи прегруписао је снаге, да би у зору 14. септембра напао Фон Паулусову армију. Но с обзиром на добру видљивост тог јутра, у ваздух се „подигло“ око 300 немачких авиона и црвеноармејце „приковало за земљу“. Тада су се распламсале борбе великих размера.

Користећи искуства из борби у Лењинграду, совјетски пукови формирали су „јуришне групе“, малобројне у људству, али врло покретне и мобилне, добро наоружане и одлучне. Оне су упорно браниле поједине мање секторе у граду, али још више су употребљаване за муњевите упаде у поједине заузете објекте. Цео град борио се против дрских освајача, од војника до генерала, од директора завода до радника, од научника до домаћица и деце. У историји ратова познати су случајеви када су град или село, узвишење или ровови по неколико пута прелазили из руке у руку, али у Стаљинграду су поједине зграде или важне тачке заузимање и ослобађање по десет или двадесет пута. Главну железничку станицу Немци су заузимали тринаест пута, а исто толико пута црвеноармејци ослобађали, док је за један силос с млином, у јужном делу града, погинуло око хиљаду људи. Таквих објеката било је много.

Припреме за контраофанзиву

У борбама за Стаљинград није било дугих „оперативних пауза“. Битка је трајала непрекидно. Борбе су повременио јачале или слабиле, али нису престале. У току одбрамбене фазе Стаљинградске битке Црвена армија је претрпела значајне губитке, али су немачки били већи за око 30 одсто. Немци су имали око 182.000 мртвих и више од 500.000 рањених, а из строја је избачено више од 2.000 топова, око 1.000 тенкова и 1.400 борбених и транспортних авиона.

До почетка новембра Немци су на сваки квадратни километар фронта испалили до 76.000 граната, док је за то време совјетска авијација и артиљерија избацила близу 100.000 разних граната, мина и бомби. Нервозан, Хитлер је стално померао датум „пада“ Стаљинграда, али је разорени град непоколебљиво пркосио. Немци су своје неуспехе правдали сталним доласцима „безбројних азијатских хорди“ из Сибира и „двадесетоструком надмоћношћу у људству“. Међутим, све до половине новембра немачка војска била је бројно надмоћнија у људству и борбеној техници, али су борбени морал и ратна вештина Црвене армије знатно надмашили агресора.

Одлука о противофанзиви код Стаљинграда, коју је подржао Стаљин, донета је 13. септембра, на предлог Жукова и Васиљевског. Офанзива је садржала два главна оперативна задатка: први, опкољавање главне групације немачких трупа на подручју града и, други – уништавање те групације. Врховна команда овластила је Жукова да руководи припремама трупа Југозападног и Донског фронта, а Васиљевског трупама Стаљинградског фронта. План за противофанзиву добио је назив „Уран“. ■

(Наставак у следећем броју)

СТАЉИНОВА ДРАМАТИЧНА ЗАПОВЕСТ

Упркос натчовечанским жртвама стаљинградских бранилаца, немачки продор у град није био заустављен. Немци су 28. августа увече на кратко били задржани на северозападним прилазима граду. У борбама код Котлубања погинуо је син Долорес Ибарури Рубен (22 године), касније проглашен херојем Совјетског Савеза.

Стаљин је 3. септембра хитно послао телеграм Жукову: „Ситуација у Стаљинграду је погоршана. Град може бити заузет данас или сутра, ако му хитно не прискочи у помоћ наша Северна група војске. Затражите од команданта трупа да сместа нападне противника и крену у помоћ грађанима... Целокупну авијацију баците у помоћ том граду...“ Од 24. августа до 14. септембра на леву обалу Волге евакуисано је више од 300.000 људи.

SPORT VISION

6
RATA
BEZ KAMATE
UZ ADMINISTRATIVNU ZABRANU

WWW.SPORTVISION.RS

N SPORT n fashion

Za zaposlene u Ministarstvu odbrane i Vojski Srbije prodaja putem Administrativne zabrane i u aprilu 10 % popusta na novu kolekciju

STALNE AKCIJE!

NA 5 MESEČNIH RATA bez kamate

STALNE AKCIJE!

PUMA, ADIDAS, NIKE, SERGIO TACCHINI, RUSSELL ATHLETIC, NORTHLAND, LACOSTE, COLMAR, SKECHERS, HUMMEL, GRISPORT, TOMMY HILFIGER, NO EXCESS, STAFF, GUESS, PARIS HILTON, BALDININI, VERSACE JEANS, LORENZI, UGG

Prodavnice:

Beograd, Novi Sad, Niš, Užice, Valjevo, Čačak, Kragujevac, Kruševac, Kraljevo, Sombor, Subotica, Sremska Mitrovica, Novi Pazar, Leskovac, Gornji Milanovac, Zrenjanin, Smederevo, Vršac, Zaječar, Bačka Palanka, Šabac, Jagodina ...

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
ВОЈНООБАВЕШТАЈНА АГЕНЦИЈА

расписује

КОНКУРС

за пријем на рад у Изасланствима одбране
Републике Србије у 2014. години

1. Изасланик одбране у Изасланству одбране Републике Србије у Алжиру - Алжир,
(ФЧ-пуковник),
2. Изасланик одбране у Изасланству одбране Републике Србије у Кини - Пекинг,
(ФЧ-пуковник),
3. Изасланик одбране у Изасланству одбране Републике Србије у Хрватској - Загреб,
(ФЧ-пуковник),

**ОПШТИ УСЛОВИ КОЈЕ КАНДИДАТИ
ТРЕБА ДА ИСПУЊАВАЈУ:**

- да су кандидати професионална војна лица на служби у Министарству одбране и Војсци Србије;
- да кандидати испуњавају све прописане услове за постављење на дужност предвиђене чланом 23. Уредбе о стањима у служби професионалних војних лица и о унапређивању официра и подофицира („Службени војни лист”, број 12/12);

**ПОСЕБНИ КРИТЕРИЈУМИ КОЈЕ КАНДИДАТИ
ТРЕБА ДА ИСПУЊАВАЈУ:**

- да се против кандидата не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности;
- да су он и чланови његове уже породице држављани Републике Србије и да немају двојно држављанство;
- да су он и чланови његове уже породице здрави и способни за дужност у изасланству одбране;
- да поседује возачку дозволу за управљање моторним возилом и да активно вози;
- да је у браку и да од чланова породице обавезно са собом води супружника;
- да испуњава безбедносне критеријуме за избор на дужност у изасланство одбране;
- да није обављао исту дужност у изасланству одбране за коју конкурише и да дужности у изасланству одбране није до сада обављао у два мандата односно не може бити упућен на дужности у изасланство одбране трећи пут без обзира на дужину трајања претходних мандата;
- да има последње две службене оцене „одличан”;
- да познаје стране језике потребне за рад у изасланству одбране земље пријема и то:
 - за дужност изасланика одбране у Алжиру – француски 2. степен;
 - за дужност изасланика одбране у Кини – енглески 2. степен;
 - за дужност изасланика одбране у Хрватској – енглески 1. степен;
- да у току припрема за дужност достигне 1. степен знања језика земље пријема односно, знање енглеског језика на нивоу 1. степена, ако је неопходно знање језика земље пријема;

– да по повратку са дужности у иностранству прихвата да буде постављен на дужност по потреби службе.

**УЗ ПРИЈАВУ НА КОНКУРС КАНДИДАТИ
ОБАВЕЗНО ПРИЛАЖУ:**

- попуњен упитник за конкурс на рад у изасланству одбране;
- попуњен упитник, додатак „Б” и сагласност за безбедносну проверу;
- мишљење, начелника сектора или самосталне управе, односно лица истог ранга у Министарству одбране - за лица распоређена ван Војске Србије или мишљење НГШ ВС – за лица из Војске;
- оверену фотокопију дипломе о завршеној школи;
- оверене фотокопије две последње службене оцене;
- лекарска уверења о здравственој способности за кандидата и чланове породице;
- уверења о познавању захтеваних страних језика (уколико поседује);
- уверења надлежног органа да није кажњаван кандидат и чланови његове породице;
- уверење да се не води кривични поступак против кандидата и чланова породице;
- извод из матичне књиге венчаних не старији од шест месеци;
- уверења о држављанству за њега и чланове породице;
- оверену фотокопију возачке дозволе;
- изјаву да по повратку са дужности пристаје на распоред и постављење по потреби службе.

НАПОМЕНА:

- За дужности могу конкурисати официри најмање чина потпуковника са завршеном КШУ.
- За све дужности могу конкурисати официри са познавањем потребног страног језика за један степен нижим од захтеваног уз обавезу да захтевани степен познавања језика достигну у току припрема. О достигнутом степену ће се вршити провера, као услов за одлазак у изасланство одбране.
- Образац Упитник за конкурс на рад у изасланству одбране, кандидати могу преузети са сајта Војнообавештајне агенције www.voa.mod.gov.rs.
- Образац Упитник за основну безбедносну проверу, Допатак „Б” за посебну безбедносну проверу и Сагласност за безбедносну проверу кандидати могу наћи у „Службеном војном листу”, број 18 од 30. јуна 2010. год. (прилози број 1,3 и 4).
- Надлежни руководиоца је дужан да кандидату изда документ са својим ставом, без обзира да ли је позитиван или негативан.
- Фотокопије и документа из службене евиденције оверава надлежни персонални орган јединице, односно установе у којој је кандидат на служби.

НАЧИН ПОДНОШЕЊА ПРИЈАВЕ НА КОНКУРС:

Пријаву за конкурс са потребном документацијом доставити Војнообавештајној агенцији (за лица из МО преко сектора или самосталних управа, а за лица из ВС преко Генералштаба ВС). Некомплетна и неблаговремено достављена конкурс-на документација неће се разматрати.

Конкурс је отворен 30 (тридесет) дана почев од дана објављивања у листу „Одбрана”.

О резултатима конкурса кандидати ће бити обавештени по завршетку конкурсног поступка.

Контакт телефон: 32-081 и 23-304. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
УПРАВА ЗА КАДРОВЕ

расписује

ЈАВНИ КОНКУРС

за попуну радног места у Војној установи
„Тара”, Бајина Башта
Дирекције за услуге стандарда Управе
за општу логистику Сектора за материјалне ресурсе
Министарства одбране Републике
Србије, пријемом лица из грађанства
у радни однос на одређено време

место рада Бајина Башта, Калуђерске Баре

1. један (1) шеф Одсека за финансијске послове

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су кандидати држављани Републике Србије;
- да се против њих не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци;
- да су здравствено способни за рад у Министарству одбране и Војсци Србије;
- да им раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

– да кандидати имају стечено високо образовање из области економских наука на студијама другог степена (дипломске академске студије – мастер, специјалистичке академске студије, специјалистичке струковне студије), односно на основним студијама у трајању од најмање четири године;

- да имају најмање 3 године радног искуства и
- да имају лиценцу овлашћеног рачуновође.

Сагласно одредбама члана 125. Закона о Војсци Србије, између кандидата који испуњавају опште и посебне услове конкурса првенство под једнаким условима има супружник, односно члан породице погинулог професионалног припадника Војске Србије, погинулог или умрлог од последица повреда задобијених у вршењу службе у Војсци Србије и супружник професионалног припадника Војске Србије премештеног из једног у друго место службовања.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА:

Уз пријаву на конкурс, која треба да садржи основне личне податке, адресу и контакт телефон, кандидати треба да доставе краћу радну биографију и следећа документа:

- извод из матичне књиге рођених (ако није нови образац, не старији од шест месеци);

- уверење о држављанству (не старије од шест месеци, оверено у суду или општини);
- оверену фотокопију дипломе о стеченом образовању (оверену у суду или општини);
- фотокопију радне књижице или неки други доказ о радном искуству;
- уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности (не старије од шест месеци);
- уверење надлежног МУП-а да кандидат није осуђиван на казну затвора од најмање 6 (шест) месеци (не старије од шест месеци);
- уверење о положеном стручном испиту овлашћеног рачуновође.

Конкурсна документација се неће враћати кандидатима.

Пре пријема у радни однос са кандидатима који уђу у ужи избор биће извршена психолошка селекција и уз њихову личну сагласност безбедносна провера. Кандидати који не задовоље процену психолошких капацитета не учествују у поступку избора кандидата.

ИЗБОРНИ ПОСТУПАК

Изборни поступак ће се спровести само међу кандидатима који испуњавају све услове конкурса за пријем на радно место.

Са свим кандидатима међу којима се спроводи изборни поступак конкурсна комисија ће обавити разговор и извршити њихово рангирање према дефинисаним критеријумима.

Позив за разговор и сва писана обавештења достављају се на адресу коју кандидат наведе у пријави на јавни конкурс.

Одлуку о избору кандидата донеће надлежни старешина и са садржајем исте биће обавештени сви кандидати који учествују у изборном поступку.

Кандидати који уђу у ужи избор, пре пријема у радни однос, доставиће лекарско уверење о здравственој способности.

Примљено лице у својству цивилног лица подлеже пробном раду од 2 месеца. Пробни рад лица прати његов непосредно претпостављени.

Уколико лице не задовољи на пробном раду отказује се радни однос, без права на новчану накнаду због отказа.

НАЧИН ПОДНОШЕЊА ПРИЈАВЕ

Пријаве на конкурс, са приложеним доказима о испуњавању услова, доставити непосредно или поштом препоручено на адресу:

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
ВОЈНА УСТАНОВА „ТАРА”
БАЈИНА БАШТА
31250 Бајина Башта

У пријави за конкурс обавезно се наводи име и презиме кандидата, име једног родитеља, ЈМБГ, адреса пребивалишта, адреса на којој се кандидату достављају обавештења, број телефона, досадашње радно место и стручно искуство, подаци о посебним вештинама и знањима.

Рок за подношење пријава је 15 (петнаест) дана од дана објављивања.

Неблаговремене, недопуштене, неразумљиве или непотпуне пријаве, уз које нису приложени сви потребни докази на тражени начин, неће се узимати у разматрање и биће одбачене закључком против којег се може изјавити жалба.

Информације о конкурсима могу се добити на телефон 031/593-558. ■

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА БЕСКОМПРОМИСАН БОРАЦ

А. Ковалев – Илинчић
Београд, 1998.

1. е4 ц5 2. Сф3 д6 3. Лц4 е6

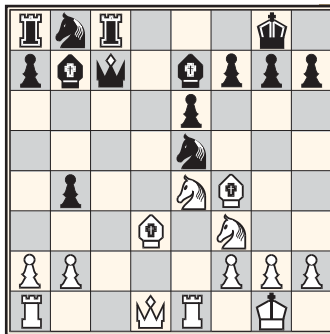
Првак Југославије за 1998. велемајстор Златко Илинчић бескомпромисан је борац, који увек игра на победу. Иако школован играч, не држи много до ситних слабости у својој позицији, као што су усамљени, удвојени или viseћи пешаци. Он игра на напад, на комбинацију. Његов противник није ре-
номиран и игра трећи потез који то и потврђује. Тај ловац је прерано кренуо у акцију и дошао на положај са којег лако може бити отеран. Црни би имао једнаку игру и после 3...Сф6 4. Де2 Сц6 5. ц3 Лг4.

4. 0-0 Сф6 5. Те1 Ле7 6. ц3 0-0 7. Лб3 65

Овде се играло 7..66, па ово представља новост.

8. д4 цд4 9. цд4 Лб7 10. Лц2 б4! 11. Сбд2 Дц7 12. е5 де5 13. де5 Сфд7! 14. Се4 Тц8 15. Лд3 Се5 16. Лф4

Илинчић није коментарисао противникову жртву пешака, што је мало чудно, јер је то један од оних преломних тренутака у партији.

Бели: Кг1, Дд1, Та1, Те1, Лд3, Лф4, Се4, Сф3, а2, б2, ф2, г2, х2

Црни: Кг8, Дц7, Та8, Тц8, Лб7, Ле7, Сб8, Се5, а7, б4, е6, ф7, г7, х7

16...Сф3

Наметало се 16...Сбд7, за који је Илинчић навео опширан коментар, чији је закључак да би црни једва имао једнаку игру.

17. Дф3 Дд7 18. Тод1 Лд5 19. Дх5 г6 20. Дх6 Сц6 21. Лб5 ф6 22. Те3 Тф8 23. Лц6

Ово је грешка после које партија неће дуго трајати. Требало је 23. Лц4 Тад8 24. Тх3 Тф7 25. Тхд3 Лф8, али би црни и ту био за нијансу бољи.

23...Дц6 24. Ср5 фг5 25. Тх3 Тф7 26. Ле5 Ле4 27. ф3 Дц2

0:1

КОЊИЋЕВ СКОК

Крените од обележених поља, као скакач у шаху, по путањи у облику слова Г, тако да добијете две народне пословице.

Ко-	-че-	-рја-	
-ци	-ши.	и	-ва
зе-	-га	-ли,	ку-
	ће-	пла-	се
	тај	су	-ра-

Ко	-та	-ра	-на
	за	он	бра-
за	не	-ђи-	-да-
го-	ће	-жи	-та,
др-	бра-	-спо-	ту-

Решење судоку из прошлог броја – водоравно: 7, 3, 1, 5, 8, 9, 4, 2, 1, 8, 9, 7, 6, 5, 5, 6, 4, 7, 8, 5, 9, 4, 6, 2, 1, 8, 7, 3, 5, 6, 3, 4, 2, 9, 8, 5, 6, 4, 9, 1, 3, 9, 5, 6, 7, 1, 8, 1, 3, 7, 8, 2, 4, 5, 9.

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

○	1	○	2	3	4	5	6	7	○	8	○	9	10	11	12	13	14	○	15	○	16	
17									18										19			
○		20									21										22	
23				24										25								
26						27									28							
29								30									31					
32										33										34		
35			36										37									
38					39									40								
41								42								43						
44										45										46		
○		47											48								○	
49					50										51							

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРРАВНО: беловрат, тарапана, Ник, р, акранија, асонанса, л, Ами, уговарач, Левитина, Ђакити, напати се, асамар, Анамити, асанатор, речи, латиноман, налазити, ИЧ, ИС, таванити, анотирање, Миша, анималам, Никки Бат, ијатар, мокасина, Аматти, јајољико, еманатор, Дис, е, критизер, каротажа, Т, рђа, сиротити, Аромунка.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

ВОДОРРАВНО:

17. Повлачити бразде, орати, 18. Лоше писање, пискарање, 19. Пети месец у години, 20. Мушко име, Света, 21. Прагиоци, сателити, 23. Лапонац, 24. Град и седиште истоимене општине у централном делу Косова и Метохије у Призренском подгору, 25. Други по величини град у Авганистану, 26. Писалке за школску таблу, 27. Животињски (лат.), 28. Окрутни владари, 29. Вршилац анкете, 30. Зеленаши, 31. Чета војника (тур.), 32. Област којом управља сатрап, 33. Студент академије, 34. Сингулар (скр.), 35. На том месту, овде, 36. Риба вретенастог облика, 37. Мрена на оку (мед.), 38. Макље, стругаљке, 39. Лимени делови аутомобила, 40. Уназад, 41. Становница Сиона, 42. Скијаш који се такмичи у слалому, 43. Угљени хидрат од два моносахарида, 44. Природни нагон, 45. Машине за паковање, 46. Срџба, бес, 47. Продужетак, настављање, 48. Сеоски кнез у старој Русији, 49. Орган чула вида, 50. Женско име, 51. Тајанствен, загонетан.

УСПРАВНО:

1. Помало белосиво, 2. Гледиште, становиште (лат.), 3. Девето и 3. слово азбуке, 4. Војнички чин, 5. Аутоматски телефонски уређај (скр.), 6. Теретити, 7. Манекенка и топ-модел, 8. Наспрам, 9. Статив, 10. Део хектара, 11. Надокнада, 12. Ибољка одмила, 13. Холандски шахист, 14. Планински масив у Јужној Америци, 15. Сликара наивац, Биреш, 16. Први човек који је Земљу облетео у космичком броду Восток, 12. априла 1961. године, 18. Веза језера Ири и реке Хадсон, 19. Правити тарацо, 20. Арнаут, 21. Дворска клика, 22. Васкрснуће (грч.), 24. Град у Републици Српској, 25. Минерал из Атакаме, 27. Тражиоци помоћи вишег суда, 28. Мајстори ретузирања, 30. Гаранција, 31. Стручњак за арабистику, 33. Кобиле арапске расе, 34. Шнајдер, 36. Које је за кошење (о ливади), 37. Јоксим одмила, 39. Сликарска четкица, 40. Име композитора Хачатурјана, 42. Камен (песн.), 43. Америчка певачица, Дајана, 45. Коњ (песн.), 46. Лична заменица.

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
И ЗАДУЖБИНА „МОМЧИЛО МОМО КАПОР“

Изложба цртежа

Момо Капор
*Успомене
једног цртача*

Велика галерија Дома Војске Србије
Изложба је отворена до 10. априла 2013.

Поуст 50%

Тврди повез, ф. 20×29, 288 стр.
Шифра: 111047
Цена 2.160,00 дин.
Са поустом 1.080,00 дин.

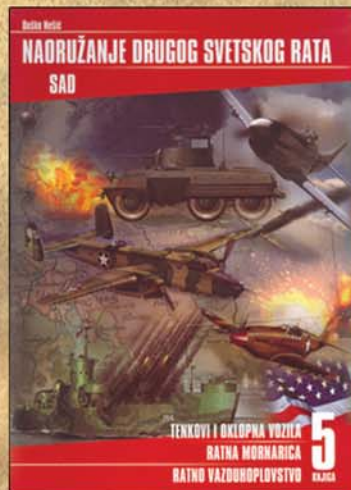
Тврди повез, ф. 20×29, 216 стр.
Шифра: 111049
Цена 1.890,00 дин.
Са поустом 945,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 240 стр.
Шифра: 111050,
Цена 1.998,00 дин.
Са поустом 999,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 160 стр.
Шифра: 111052
Цена 1.620,00 дин.
Са поустом 810,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 364 стр.
Шифра: 111057
Цена 2.646,00 дин.
Са поустом 1.323,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 358 стр.
Шифра: 111062
Цена 2.646,00 дин.
Са поустом 1.323,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 248 стр.
Шифра: 111067
Цена 2.106,00 дин.
Са поустом 1.053,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 180 стр.
Шифра: 111068
Цена 1.728,00 дин.
Са поустом 864,00 дин.

Комплет
8.397,00 дин.
на 8 месечних рата

НАРУЏБЕНИЦА МЦ „ОДБРАНА“

Браће Југовића 19, 11000 Београд • тел. 011/3201-995, 3241-009
Телефакс: 011/3241-363 • Жиро-рачун: 840-312849-56

Купац _____

ЈМБГ _____, број личне карте _____

издате у МУП _____

Адреса становања: _____

Телефон: _____

Потпис наручиоца _____

Наручујем следећа издања (навести шифру/ количину):

у укупној вредности од _____ динара.

Издања ћу платити (заокружити број):

1. одједном (плаћање унапред)

2. на кредит у _____ месечних рата (највише 8) по _____ дин.

(мин. рата 1.000,00 дин.), путем административне забране.

Код плаћања унапред послати доказ о уплати целокупног износа, након чега испоручујемо књиге. Купци на кредит достављају попуњен и оверен образац административне забране. Купљена издања биће достављена путем Пост експреса, на терет купца.

Специјални прилог

АРСЕНАЛ 76

Велики далекоисточни
пројекти

РАЗВОЈ СТЕЛТ АВИОНА

Митраљез „миниган“

БРЗ И ПРЕЦИЗАН

Противавионски топ М40

ДВАДЕСЕТ- ПЕТИЦЕ

Митраљез „миниган“

САДРЖАЈ

Митраљез „миниган“ БРЗ И ПРЕЦИЗАН	2
Теренско возило за све услове ЈАХАЧИ НА ГУСЕНИЦАМА	7
Велики далекоисточни пројекти РАЗВОЈ СТЕЛТ АВИОНА	11
Јуришни хеликоптер Z-10 КИНЕСКО ИЗЕНАЂЕЊЕ	17
Пиштољ ПМ ДРУГ МАКАРОВ	20
Противавионски топ М40 ДВАДЕСЕТПЕТИЦЕ	25

Уредник прилога
Мира Шведић

БРЗ И ПРЕЦИЗАН

„Миниган“ је шестоцевни митраљез калибра 7,62x51 mm НАТО, са брзином гађања од 2.000 до 6.000 метака у минути, који ради на принципу Getling механизма, ротирајућих цеви са спољним извором напајања

Све је почело давне 1860. године. Амерички конструктор Ричард Џордан Гетлинг (Richard Jordan Getling), трагајући за већом брзином гађања, конструисао је своју прву вишецевну пушку/митраљез, са 6–10 цеви монтираних око једне осе, које су се ротирале, у почетку ручно. Свака цев у току ротације убацује метак, потом се забрављује цев и увек у једном положају долази до опаљења. За то време постигнут је велики напредак јер је брзина гађања у многоме повећана. Када се брзина са неколико метака у минути повећа на 200, то је стварно успех. Оружје је коришћено у америчком грађанском рату,

али ограничено, јер је било гломазно и тешко, а најважније ограничење било је то што нема класичну обарачу. Калибар је био и до 25 милиметара.

У другој половини 19. века то оружје коришћено је као митраљез, али и као топ, нарочито у морнарици. Међутим, пао је у заборав када је једнометним пушкама повећана брзина гађања, а „отац“ митраљеза Хирам Максим конструисао свој први митраљез – једноцевни.

Амерички корени

Развојем ваздухопловства појављује се потреба за оружјем које има изузетно велику брзину гађања, а требало је и бродовима ради заштите и одбране. Крајем

Другог светског рата оживела је идеја о оружју са више цеви које се ротирају. Реализација те идеје пребачена је у ваздухопловство. Већ четрдесетих година авиони су достигли брзину коју тадашњи обични митраљеви нису могли да испрате, тако да се трагало за митраљезом који има много већу брзину гађања. Обновља се идеја из 1890, када су први пут почели експерименти са спољним електричним напајањем за оружје са више цеви. Резултати су се одмах показали – добијена је брзина од 4.000 метака у минути.

Наравно, настављен је развој и усавршавање, па је америчка војска 1956. године усвојила у наоружање шестоцевни ротирајући топ у калибру 20 mm под ознаком М61 „вулкан“ (Vulcan). Поред тог калибра, упоредо се развијао и класичан – 7,62×51 mm НАТО. Први прототип у калибру 7,62×51 mm НАТО појављује се 1962. године, а 1964. добио је данашњи назив – „миниган“ („Minigun“). После почетног успеха на тестирањима, прихватила га је америчка војска и почела је серијска производња. До 1971. године оружјем снагама америчке војске испоручено је 10.000 комада тог оружја.

Најпре су коришћени у авијацији. Максимална брзина гађања је 7.200 метака у минути, а

стандардна од 4.000 до 6.000 метака у минути. Стандардна је јер се може подешавати брзина.

Следећи корак била је борба авиона против тенкова. За потребе њиховог најчувенијег авиона у борби против оклопа – А-10 Tanderbolt II – конструисан је седмоцевни топ GAU-8, и то калибра 30 милиметра. Брзина гађања му је знатно мања и износи од 2.100 до

Корисници

Корисници „миниган“ митраљеви данас су: Аустралија, Бразил, Канада, Чиле, Колумбија, Француска, Грузија, Ирак, Израел, Италија, Мексико, Холандија, Норвешка, Филипини, Пољска, Тајланд, Турска, Енглеска и Америка.

Први шпои-митраљез М61 „вулкан“

4.200 метака у минути, али је, захваљујући муницији која може да буде противоклопна, високо експлозивна, а данас и са осиромашеним уранијумом, веома ефикасан у уништавању оклопних борбених средстава.

За време Вијетнамског рата главно транспортно средство које је превозио људство и технику – хеликоптер – било је угрожено током прелета преко густе џунгле. Осетљиви део трупа су Вијетконговци лако пробијали са обичном муницијом 7,62×39 милиметара. Одбрана хеликоптера са једним митраљезом М60, који је монтиран на посебан носач са једне стране хеликоптера, показала се мало ефикасном. Углавном, долазило је до прегрејавања цеви, али и осталих делова приликом дејства. Због тога се Американци окрећу ка иновацији М61 „вулкан“ и добијају исти топ од 20 mm, али са три цеви, да би убрзо после тога добили и М134 „миниган“, у калибру 7,62×51 mm НАТО. Брзина ватре је сасвим прихватљива и износи око 4.000 метака у минути. На првим прототиповима цеви су вршиле обртај и до 6.000 у минути, што је било много, па је на крају број обртаја смањен на 4.000, са истим бројем опаљења. Са таквим бројем окретаја не долази до прегрејавања цеви. Митраљеви се монтирају на хеликоптере – борбене и транспортне.

Развој митраљеви са ротирајућим цевима наставља се увођењем новог калибра – 5,56×45 mm НАТО. Појавила се идеја да се конструише митраљез за нови калибар. Тако је настао КСМ 214 Microgun, чији је калибар 5,56×45 mm НАТО, који има шест цеви, електрично напајање споља и брзину гађања од невероватних око 10.000 метака у минути. Тај калибар је за борбу против авијације (систем земља–ваздух) изузетно слаб, као и у систему ваздух–земља, па чак и за бродску одбрану. Реално, пешадији такво оружје не треба. Прва препрека је тежина, затим компликовани делови и укупан систем рада, па превелика брзина гађања, али и трзај оружја – почиње са 110, а када је у максималној брзини гађања подиже се на 240 килограма. Да ли то војник, који је оптерећен са двадесетак килограма опреме, може да контролише?

ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКИ ПОДАЦИ

калибар	7,62×51 mm NATO
принцип рада	ротација цеви, електрично управљање
тежина	од 24 до 30 kg
тежина празног оружја	15,9 kg
дужина	800 mm
дужина цеви	559 mm
брзина гађања	3.000 до 4.000 метака у минути
брзина окретаја цеви	4.000 у минути
успешна даљина гађања	1.000 m
капацитет муницијске кутије	1.500, 3.000 или 4.000 метака
нишани	механички или опто-електронски

Вишецевно оружје

Данас, када се помене „миниган“, углавном сви одмах помисле на митраљезе – топове који имају шест и више цеви, брзину паљбе од 2.000 до 6.000 метака у минути и раде на принципу Gattling механизма са ротирајућим цевима. Делимично су у праву, али то се односи само на принцип рада – ротирајуће цеви. Најтачније је да када поменемо „миниган“ мислимо на оружје које је оригинално извела фирма „General Electric“. Већ би из назива требало да се схвати да је то нешто минијатурно у односу на први такав топ – митраљез М61 „вулкан“ који је успешно кориштен, али, наравно, у мини калибру – 7,62 милиметара.

Основни модел „миниган“ митраљеза јесте шестоцевно оружје, ваздушно хлађено, које користи спољни електрични погон за ротацију тих цеви. Цеви су распоређене у кружном кућишту и хладе се приликом ротације. Електрични погон окреће оружје у свом кућишту са ротирајућим носачима ударне игле и ротационе коморе. Поред електричног, постоји и хидраулични погон. Развијен је модел на принципу искористићавања барутних гасова, чак је добио и ознаку – КСМ133, али није пуштен у серијску производњу.

Вишецевно оружје обезбеђује велики капацитет испаљене муниције јер се серијски процес пуњења и пражњења одвија у свим цевима заредом веома великом брзином. Тако, на пример, док се из једне цеви дејствује, две су у различитим фазама забрављавања, а остале три се пуне и припремају за забрављавање. Оружје се пуни из муницијске кутије чији капацитет може бити 1.500, 3.000 и 4.400 комада ознаке МАУ-56 (а после модернизације МАУ-201).

„General Electric Minigun“ употребљавала се у америчким оружјаним снагама под разним називима и ознакама. Основна верзија – М134 налази се у оружјаним снагама америчке копнене војске. Исто оружје, али под ознаком GAU-2, у арсеналу је америчких ваздухопловних снага.

За авион A-10 Tanderbolt II конструиран је сегмоцевни шoй GAU-8

Ривали

Американци нису једини који су искористили Гетлингову идеју о конструисању оружја с више цеви. Најозбиљнији ривали били су им Руси. Још за време Совјетског Савеза они су конструисали оружје са више ротирајућих цеви. Хеликоптери су углавном наоружани четвороцевним митраљезима у калибрима 7,62 mm и 12,7 mm, док су за авионе конструисани топови калибра 23 и 30 mm, али са шест цеви. Американци и Руси (па и остале силе на морима) на бродовима углавном користе вешацевне топове калибра 30 mm попут МК 15 Phalanx Close-In Weapons System (CIWS) или АК 306 и сличне.

Тај модел код њих је доживео три модификације са променама ознаке, док је у копненој војсци имао нека унапређења, али није мењана ознака модела. У ваздухопловству су се главне измене односиле на платформу на коју се монтирају (углавном на хеликоптере) – да ли су они спољни носачи или унутрашњи са или без могућности избацивања ван врата хеликоптера. Такав, посебан, са могућношћу избацивања ван габарита хеликоптера јесте КСМ53, који се налази на хеликоптеру АН-56 Cheyenne.

Друга варијанта, коју је развило америчко ваздухопловство, односи се на

Изглед шoйа GAU-8

флексибилну монтажу, коју углавном користе хеликоптери УН-1Н, под ознаком GAU-17/А. Главни корисници тог модела јесу америчка морнарица и маринци. Тај модел налази се на њиховим хеликоптерима и бродовима. На хеликоптеру УН-1Н део је система наоружања А/А49Е-11, а на УН-60Н је у оквиру система А/А49Е-13. Те нове моделе, који су доживели одређена побољшања, производе две различите фирме. „Dilon Aero“ производи М134Д, а „Garwood industry“ М134С.

Предности и мане

Највећа вредност тих митраљеза – топова јесте изузетна велика брзина гађања, која износи од 4.000 до 6.000 метака у минути са 10.000–12.000 обртаја. Толико велики број испаљених метака има важну улогу када се води борба против брзих циљева, а време ангажовања је кратко. То су углавном циљеви у вазду-

ху и на земљи, а дејствује се из ваздухоплова. Међутим, лоше стране таквих система јесу релативна комплексност, тежина, захтев за спољно напајање (електро, под притиском ваздуха или хидраулика) и компликованост у случају застоја.

Постоји неколико модела тог оружја које користи гасни погон, али су и он и онај са хидрауликом само додатно отежани и комплекснији за коришћење и за одржавање. Помиње се још једна мана – време које је потребно да оружје постигне пуну брзину рада (да се загреје) и да достигне максималну брзину гађања. Тако, на пример, митраљезу М61 „вулкан“ треба 0,4 секунди од момента опаљења до максималне брзине. То изгледа мало, али је ипак за размишљање ако се дејство води против ракете.

Нова верзија

Иако је производња оригиналног М134 „минигана“ престала пре неколико година, „Dilon Aero“ из Аризоне је, користећи базу података старог модела, произвео нову верзију „минигана“. Прва велика иновација изазвала је малу револуцију код тог митраљеза – DAFD-2001 увлакач показао се толико добар да је ваздухопловство наредило да се сви стари модели „подмаде“ њиме. Та серија је довољно измењана у неким детаљима, као да је у питању сасвим ново оружје. Иако су основни оперативни

Титанијумски модел

Лагани М134D-Т (титанијумски) направљен је искључиво за хеликоптере и то оне који лете на мало већим висинама, где сваки килограм терета пуно значи. Неки важнији делови који су на старом моделу М134D били од челика сада су замењени титанијумским, а то су: ротор, кућиште, DAFD-2001 увлакач и обујмица цеви. Тежина комплетног оружја смањена је чак за 20 одсто, односно 5-7 килограма по оружју. Наравно, и даље су задржане главне карактеристике – изванредне перформансе и поузданост.

Пуњење М134

Варијанта GAU-17A „миниган“ на чамцу

принципи и механизми задржани са оригиналног модела, бројне иновације уведене су да би се побољшао механизам снаге, рада и поузданости. Као пример за поузданост наводи се модел постављен на хеликоптер са кога је испалено 40.000 метака без иједног узрокованог застоја или квара на оружју.

Међутим, ту поменута фирма није стала већ је повећала количину испалених метака на опитовањима – на невероватних два милиона. Многи од нових компоненти и подскопова осмишљени у „Dilon Aero-у“ урађени су тако да корисници старих модела М134 „минигана“ њима могу, по жељи, успешно унапредити своје моделе.

Једна од битнијих иновација јесте увођење титанијума и легуре титанијума код неких делова оружја, чиме се побољшава снага и смањује укупна тежина оружја. Тако је оригинални први модел те фирме добио ознаку М134D, а М134D-Т је са титанијумским деловима, док је М134D-Н хибридни са неким, али не свим деловима од титанијума.

Америчка војска увела је 2003. године у наоружање прве моделе М134D, и то по цени од 17.750 долара по комаду. Следећа куповина обављена је 2005, а тада је цена била 19.917 долара по комаду. Две године касније и енглеска војска купила је од исте фирме своје М134D, али је тада цена порасла на 20.515 долара по комаду.

„Dilon Aero-ви“ М134D „миниганови“ калибра 7,62×51 mm НАТО такође се заснивају на принципу Getling, као и основни модел тог оружја. Брзина гађања износи од 3.000 до 4.000 метака у минути, и када се боље прерачуна то је 50–66 метака у свакој секунди, што до сада ниједно оружје калибра 7,62 mm ни приближно није достигло. Са таквом брзином гађања и животни век цеви повећава се на 200.000 хиљада комада. Максимална даљина гађања је 1.000 метара.

Поред свега, то оружје је прецизније од било ког другог. Та прецизност произлази из веома велике брзине гађања. Наиме, оружје у секунди испали 50 метака, што значи да је 1/50 секунде између опаљења сваког метка. Време између два опаљења толико је кратко да трзаји елиминишу један другог. То чини

Дејство M134

На филму

Митраљез M134 је успешно употребљаван и у филмској продукцији. Први пут се појављује у акционом филму „Предатор“, у коме главну улогу игра Арнолд Шварценегер. У једној сцени плаћеник „миниганом“ гађа циљ који се, наравно, не види (ванземаљац), и траву у џунгли коси као тримером. После тог филма појављује се у још неким, али не у толико упечатљивим сценама, као у „Терминатору 2“, где наравно опет глуми Шварценегер. У том филму главни глумац користи M134 „миниган“, али сада гађа полицијски аутомобил. Ефекат ватре на возилима је као на филму. Међутим, тај митраљез због тежине, брзине ватре, трајања, начина транспорта муниције и није био омиљен у филмској индустрији јер је глумцу буквално ограничено кретање.

оружје далеко стабилнијим и лакшим за нишањење и гађање.

Други разлог за већу прецизност јесте бржа коректура ватре на циљу. Када нишанција отвара ватру из тог митраљеа треба јасно да види ефекат на циљу. Проблем настаје код кретања хеликоптера, померања оружја и циља, али је због велике густине ватре на циљу коректура веома лагана. Ако се гледа математички, тада M134D има девет пута веће шансе да погоди циљ. То се, наравно, постиже због велике брзине гађања. Ротацију цеви обезбеђује спољни извор електричне

енергије. Као модуларни систем, какав је замишљен, може се веома лако прилагодити било којој постојећој платформи. Оружје, односно неки делови, су модификовани, а неки су доживели велике промене па им је побољшан квалитет.

Начин пуњења

Највећу промену доживео је начин „храњења“ (пуњења) оружја – од муницијске кутије до цеви. Реч је о еластичној, а истовремено и веома тврдој вођици по којој се креће реденик из муницијске кутије до елеватора за пуњење це-

ви. Како је вођица еластична, обликује се према потреби оружја. Помоћу елеватора за пуњење кроз наведену вођицу реденик се успешно и веома лако вуче из муницијске кутије, у коју може да стане и 4.400 метака. Када се налази на копну, M134D је углавном уграђен у неко возило које такође има платформу (кружну или усмерену, свеједно) и намењен је већином за заштиту конвоја од непосредне пратње, као и у случајевима VIP пратње, а у неким земљама користе га и граничне патроле (Америка). Међутим, M134D се најчешће налази у систему наоружања ваздухоплова и то на хеликоптерима. Широм света га користе и то на хеликоптерима: Bell UH-1, Bell-212, Bell-412, AH-6, H-60, H-47 и H-53.

Команда америчких ваздухопловних снага за специјалне операције развија CV-22 Osprey, који ће омогућити даљинско управљање са M134D, којим би се смањила тежина неког авиона – хеликоптера, а истовремено омогућило дејство у кругу од 360 степени. Тај оружани систем заснован је на BAE Systems „Gardijan“ за даљинско управљање који је јавности откривен у октобру 2007. године.

Самостално или као део система наоружања M134D се користи у америчкој армији (копнене снаге), морнарици, маринском корпусу, ваздухопловству, а поред њих имају их још Енглеска, Бахреин, Јордан и Колумбија. „Dillon Aero“ тренутно испоручује заинтересованим купцима модел M134D, као и комплетан сервис старијих модела M134.

Лагани M134D-T (титанијумски) направљен је искључиво за хеликоптере, и то оне који лете на мало већим висинама, где сваки килограм терета пуно значи. Хибридни M134D-H Gatling Gun је најновије оружје из фамилије дизајна „Dillon Aero“. Тај митраљез је комбинација делова од титанијума и оних израђених од челика – кућиште. То оружје је дизајнирано како би се на тржишту понудио митраљез приближно исте тежине као M134D-T, али неупоредиво већег века трајања. Хибридни модел тежи је од титанијумског само за око један килограм, а век трајања му је чак три пута већи – гарантује се од 300.000 до 1.000.000 опалења по свакој цеви. ■

Иштван ПОЉАНАЦ

ЈАХАЧИ НА ГУСЕНИЦАМА

Лични гусенични транспортер, како су га назвали конструктори, у ствари возило са две гусенице, платформом између и преклопним управљачем на предњој страни, показало се да поред квалитета за врхунски спорт, има и вишеструку намену у војсци

Једно помало необично возило, коришћено у екстремним спортовима, нашло је недавно бројну примену и у војсци. Реч је о двогусеничној платформи са даском за стајање и корманом за управљање, названој „шредер“ (DTV – Dual Tracked Vehicle Shredder). Може се претпоставити да су војници и официри, који су упуштали скејтинг или го-картинг

(вожњу тзв. малих четвороточкаша или скејтера с погоном, прилагођеног да се користи на тлу и на води) видели да се може користити у бројним ситуацијама у војсци. Или су истраживачи из неких претходних пројеката и идеја дошли на замисао да гусенично возило претворе у „покретну платформу“ и предложили да то постане лични гусенични транспортер.

Историјски развој малих превозних средстава почео је давно, још шездесетих година. Најчешће су то били мотоцикли, троточкаши или четвороточкаши, мала теренска возила које су користили спортисти у такмичењима на веома неприступачном терену. Наравно, направљена је и платформа без точкава (џет ски – водени скутер) за забаву и такмичење на води. Од тога до примене у војсци био је потребан само један корак. Тако се индустрија малих четвороточкаша окренула и производњи за војне потребе, прилагодивши их различитим наменама. Међутим, инжињери су отишли даље. Уместо точкава наместили су на возило гусенице.

Концепт

Дакле, реч је о возилу које је начињено као комбинација скејтборд даске, две гусенице са мотором између њих, управљачем (корманом) и одговарајућим контролама за брзину. Возач стоји на дасци између гусеница, управља нагињањем и окретањем кормана (волана), где се налазе команде за брзину, кочнице и неколико мерних инструмената. Гусенице омогућавају брже кретање како по равном, тако и по шумљеном или неравном терену, снежним падинама, савлађивање већих нагиба до 40 степени, а и блатних и пливих мочварних површина.

Када је реч о тактичко-техничким могућностима, возило може да носи војника са пуном ратном опремом и наоружањем. Чак је разрађена и варијанта са митраљезом спрегнутим за управљач, за јуришне задатке, или са два бацача гра-

казала велико интересовање за њега. Уочено је да може да послужи за лични транспорт у пешадији, али и да је користан неким другим родовима и службама.

Концепт возила је веома једноставан. Укључује платформу која личи на искривљен скејтборд постављен између две гусенице, дајући му изглед малог тенка. Платформа се налази изнад Хондиног погонског система. Управљач је с предње стране, покретан је на леву и десну страну, напред и назад, а омогућава и нагињање даске за стајање, као и код скејтера. У усправном положају управљач (корман) омогућава да возач одржава стабилан положај при различитим брзинама, кочи, заокреће возило или га, према потреби, пропиње чак и

Двоструке гусенице

„Шредер” има два типа мотора. У војну варијанту уграђен је четворотактни Хондин мотор од 18 КС, 200 кубних центиметара. Мотор је способан да постигне брзину нешто мању од 50 km/h, преко неравног терена. Само двогусенично возило ДТВ прилагодљиво је за различите примене, захваљујући томе што је опремљено и начињено као самобалансирајуће. Додавањем носача или приколице за ношење опреме намењена му се може проширити за превоз залиха муниције, хране или резервних делова.

Контролно постоље „шредера” савија се на доле, па тако чини пакет, довољно мали да се лако склопи и спакује на веће возило, ради превоза до места коришћења. Управљач је сличан проширеном управљачком корману на бициклу или мотору и омогућаје контролу положаја возила, нагињање улево или удесно, додавање гаса и контролу правца. Возач стоји на платформи као код скејтборд даске за вожњу, само што ова даска има мотор и гусенице, а не точкове.

Амерички и британски војни стручњаци препоручили су ово возило за коришћење својим снагама у Авганистану и Ираку

ната 40 милиметара. Погодан је и за војску и за полицију, гранично обезбеђење, ренцере, службе спасавања и друге, где је потребна покретљивост на веома неравном терену.

DTV „шредер” су креирали канадски стручњаци у фирми „БМГ Веркс”, а модулarna платформа за војнике представљена је на конференцији о војним возилима у Детроиту 2010. године. Иако је компанија „БМГ Веркс” тежиште производње усмерила на комерцијалне верзије тог возила за екстремне спортове, или за рекреативну вожњу, америчка војска је по-

при великим брзинама. Возило може да се окрене за 360 степени у круг. Ту су и снажне кочнице као код мотоцикла, које омогућавају да се кочи лева или десна гусеница, или обе одједном.

Све то омогућаје тежиште масе у доњем делу возила.

Код војних модела „шредер” могуће је уградити и снажнији мотор уколико то захтевају екстремни услови примене, ако је возило намењено за превозење терета или вучу приколице са теретом до 500 kg или санки. За потребе војске већ су наручени модели са мото-

ром од 48 КС. Тако хибридни систем, назван „шакал“, има ротациони мотор, који преноси погон на обе гусенице. Указала се и потреба да се наручи и возило са погоном за сваку гусеницу посебно.

Тактичка употреба

Амерички и британски војни стручњаци препоручили су ово возило за коришћење својим снагама у Авганистану и Ираку. Најпре га је донела авијација за брзо кретање по слетним и полетним стазама и транспорт личне опреме. Преузела га је и копнена војска – за опслуживање тенковских јединица на терену муницијом и резервним деловима и за достављање дневних количина хране за оброке из позадинских (логистичких) база до ватрених положаја. Како је прототип успешно тестиран још 2011. године, војнички опитни центри у копненој војсци, морнаричкој пешадији и авијацији проверили су како се може користити за извиђање, превоз рањеника и повређених (медицинска евакуација), мобилни надзор земаљских телефонских и електричних водова, станица за мобилну телефонију и друге послове.

За копнену војску то возило значајно је јер може да се користи у ратним зонама. Можемо да замислимо како би изгледао јуриш војника са „шредер“ гусеничарем, који нападају брзином већом од 40 km/h.

С друге стране, војни стручњаци предвиђају да би то могла бити и самостална модулarna платформа, даљински управљана. Контрола би се обављала из постојећих центара за управљање беспилотним летелицама или другим роботизованим уређајима који се користе на бојишту. Модуларност означава могућност измењивања намене, додавање уређаја, наоружања, сензора или друге опреме на мало возило, које би се могло већом брзином кретати преко бојишта. То би за противника представљало сложен проблем, с обзиром на мали обрис силуете (са склопљеним корманом), могућност маскирања и кретања по теже проходном терену, посебно у долинама и падинама заклоњеним од противничких осматрача и стрелаца на оруђима.

Наравно, војни стручњаци сагледавају и могућност да се на то возило мо-

Идеја

„Шредер“ је замислио Бенџамина Гулака, канадског предузетника и инжењера, а главни инжењер је Рајан Фаирхеад.

Гулак је своју идеју о том возилу објавио још 2008. године у часопису „Популарна наука“ (Popular Science magazine), када је основао и фирму за производњу малих спортских двогусеничара. Прототип је направљен 2009. године. Следеће године, након обимне рекламне кампање на ТВ-у, у часописима и преко интернета на свом блогу и Јутјубу, продао је више од пет хиљада примерака тог возила. Финансијску подршку пружила су му бројна предузећа и компаније, међу којима су „Rockstar“, „SolidVorks“, „Matvorks“ и „Orlando Medžik“ (NBA), а за развој војне верзије добио је подршку од Ваздухопловне академије САД (USAF).

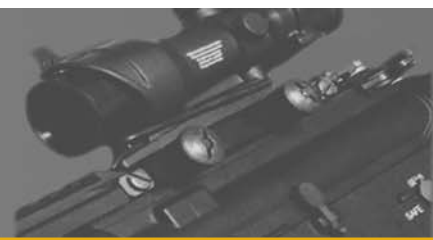
же монтирати и сензор за откривање противничких пројектила, како би се одређеним мерама и активирањем мамаца возило, па и околни тенкови и други гусеничари, заштитили од непосредног поготка. Како то возило подиже велику прашину, на одговарајућем терену могло би да се искористи и као мамац за усмеравање противничке ватре на делове борбеног простора где не би изазва-

Возило развија брзину већу од 40 km/h

ло никакве последице. Исто тако, може и да носи патроне са маскарним димом, који би се употребљавали за маскирање покрета пешадије или механизованих јединица. Противник који уочи примену маскарних и димних мера може да се доведе у заблуду о покретима тенкова или другим борбеним возила.

Кад је већ реч о могућој употреби таквог малог возила без људске посаде, користан је за откривање минских поља, њихово разминурање (коришћењем експлозивних трака које могу да се пребаце преко минираног простора и експлозијом начине стазу безбедну за кретање пешадије). С биолошко-хемијским и радиолошким детекторима веома брзо може да утврди степен загађења или контаминације терена.

Возило „шредер“ користе, данас, не само америчка и британска војска у Авганистану и Ираку, већ и канадска полиција и војска, аустралијанске оружане снаге и неке друге армије света. У руској војсци и полицији користе се моторне санке и слична возила са гусеницама, међутим, о оваквим типовима и моделима нема много података. Учено је на неким илустрацијама да је на слично возило намештен вишецевни лансер ракета мањег калибра, што указује на схватање да и у руској војсци могу да се на-

ђу возила таквог типа. Кинеска војска и полиција више користе возила „сигвеј“ (seagway), на два точка, јер су погоднија за урбанизоване средине. Реч је о електричним возилима која имају погон на батерије.

Сва опитовања и тестирања указују на бројне могућности коришћења у копненој војсци, дакле не само у позадини ратне зоне већ и на првој борбеној линији.

Шакал ДТВ шредер

„Шакал ДТВ шредер“ представљен је 2012. године на сајму у Детроиту као хибридно возило са елементима „сигвеја“ и покретне платформе (Segway & powerboard) са двоструким гусеницама и управљачем на средини предњег дела. Може да се креће великом брзином и кроз жбуње, без опасности да се преврне. За војну варијанту користи се хибридни моторни погон, дизел или бензински и електрични мотор. Начињено је као водоотпорно возило. Поседује прикључак за интерфејс, захваљујући коме се лако претвара у даљински вођено роботско возило. Тип „шакал“, с електричним погоном, може да се тихо шуња кроз увале и вододерине, опремљен роботским додацима може да постави мине на путу или експлозив испод неког саобраћајног објекта, омогућавајући да се за такве војне задатке не користи војник. Развијен је из спортског модела.

„Шакал“, дакле, користи бензинско или дизел-гориво, а мотор има водено хлађење, турбо убризгавање и због тога може да се користи и на већим надморским висинама. Мотор напаја акумулаторе који се могу користити за нечујно кретање. Такав хибридни погон омогућава да возило „шакал“ има високу ефикасност за дужи временски период експлоатације, односно генератор напаја батерије, а када се он искључи, батерије се могу користити за бешумно кретање.

За разлику од возила „шредер“, „шакал“ има могућност да вуче приколицу натоварену теретом масе до 226 или 500 kg (у тежину се рачуна и маса возача), у зависности од оптерећења, терена и стазе којом је предвиђено да се креће. Може да вуче и саонице на снегу, а савлађује блатњаво и песковито тло. Уз то,

Гусенице омогућавају крећање по разноврсном терену

може да се креће и кроз плитку воду. Иако су амерички војници у Авганистану и Ираку користили мале четвороточкаше типа „хамер“ (Hummer), показало се да „шредер“ и „шакал“ имају неке предно-

кретање војника пешке. Иначе, цена једног ДТВ возила износи око четири хиљаде америчких или око пет хиљада канадских долара.

Гусенице имају гумену подлогу, што је значајно са више аспеката – када се користи у урбаним просторима, на аеродромским пистама или тамо где не треба да оштећује коловоз. Одлично се понашају и на каменитом терену, песку, у блату и при кретању кроз плитку воду. Гумене чланке лакше је заменити, а и јефтинији су од металних. На моделима из 2010. године видљив је ручни кабл за контролу поред носача кормана. У новијом моделима тај кабл је замењен и повезан са ручицом кочнице. Слично скејтборд спортском возилу, серво-механизам омогућаје да се управља нагињањем платформе помоћу стопала, што дозвољава да се, по потреби, а окретањем ручица кормана, обезбеђује да возач одржава равнотежу и стабилност.

Резервар капацитета од 3,8 l горива омогућава вожњу брзином од 48 km/h, или један моторчас вожње, без обзира да ли се креће по равном или неравном терену, песку или снегу. Карбуратор је заптивен, па возило може да пређе кроз воду дубине до 25 центиметара. Модел који се користи од почетка 2013. године може да носи оптерећење до 300 kg, али фирма је спремна да произведе и возила са већом носивошћу – до 500 килограма. ■

Никола ОСТОЈИЋ

Такмичења подижу морал

Сасвим је јасно да двогусенични „шредер“ има велик потенцијал за екстремна спортска надметања, а да ни војници неће одолети да га користе у слободно време за рекреацију и забаву. Уживајући у такмичењима која буде адреналин, војници се ослобађају стреса, што је повољно за њихов морал. Ваља претпоставити да је и то један од веома важних разлога због којих су војни стручњаци предложили да се то возило уврсти у војничку опрему савремених борбених јединица.

Авион J-31

РАЗВОЈ

СТЕЛТ АВИОНА

Појавом америчког стелт ловца пете генерације Lockheed Martin F-22 Raptor покренута је лавина нових пројеката авиона. Следећи, опет амерички Lockheed Martin F-35 Lightning II и руски „сухој“ ПАК-ФА, показали су да се стелт технологија развија, а европски пројекти попут EF2000 Turpoon, Rafale и Gripen имају значајно смањене радарске одразе. Чак и стари хладноратовски „ратници“ попут F-15/16/18, МиГ-29 и Су-27 (Су-35) имају у каснијим варијантама смањене радарске одразе. Међутим, ни далекоисточне земље не седе скрштених руку – Кинези већ испитују у лету J-20 и J-31, док Јапанци раде на ATD-X, а Јужна Кореја на свом KF-X. Ти пројекти могли би постати врло важни на глобалном нивоу.

Смањење радарског одраза, тачније ефективне рефлексне површине (ЕРП), представља императив апсолутно сваког пројекта авиона нове

генерације. Предности у односу на класичне авионе су драстичне: стелт ловци имају кључну предност због тога што противнике откривају први због смањеног радарског и инфрацрвеног одраза, а

противник тешко открива бочне емисије њихових, по правилу, радара са активним електронским скенирањем. Не само да стелт технологија диктира почетак ваздушне борбе, већ и сам крај – ниска ЕРП утиче и на могућност навођења или самонавођења ракета на њега, а и на активирање близинских бојевих глава. Све у свему, стелт технологија унела је или ће унети такве новине у ваздушну борбу које се могу упоредити са замeном клипне са млазном погонском групом током и непосредно након Другог светског рата.

Истовремено са том новом тенденцијом временски се подудара значајан раст далекоисточних економија, пре свега кинеске, а висок технолошки ниво већ се дуже време одржава у Јужној Кореји и Јапану. Такође, све три земље имају велике амбиције и на војном плану. Захваљујући привредном расту, Кина полако али сигурно по економским по-

казатељима конкурише САД. С тим под руку иду и војне амбиције, тим пре што постоје и амбиције за укључивањем Тајвана под сопствени суверенитет. Јужна Кореја има дугогодишњу врло затегнуту ситуацију са Северном Корејом, док односи Јапана и Кине традиционално нису на високом нивоу. Из тог разлога сасвим је јасна намера све три високо развијене и економски јаке државе за ослањањем на сопствене снаге, односно смањењем зависности од традиционалних добављача наоружања и војне

Паралеле

Ако се упореди с кинеским J-31, ATD-X представља пројекат који је знатно мањи, али вероватно не инфериоран у погледу радијуса дејства. Иностран партнер са дугом традицијом пројектовања и производње врхунских борбених авиона даје не само сигурност Јапанцима, већ и могућност самом партнеру, односно „Dassault-у“, да продуби сазнања на том пољу и у перспективи понуди авион развијен на бази искустава са ATD-X, као наследника познатог Rafal-a. Јапанци немају „проблем“ набавке опреме из иностранства или сарадње са иностраним партнерима, нити потребу да копирају одређене подсистеме, јер им ни амбиције нису да постану глобална суперсила, већ само (ако је то „само“) да обезбеде сигурност сопствене територије и регионалних интереса. ATD-X ће им то без сумње омогућити, тим пре ако би се користио са авионима попут F-35 и евентуално F-15SE.

опреме, САД и Русије. Све три земље су или већ подигле у ваздух и интензивно испитују сопствене пројекте стелт авиона (Кина) или озбиљно раде на њиховом развоју, са врло великим амбицијама (Јужна Кореја и Јапан).

Први су били Кинези са својим Chengdu J-20. Тај авион крије многе тајне: нису познати ни мотори, ни који је радар предвиђен за уградњу, ни да ли је реч о технолошком демонстратору или прототипу, па чак ни основна намена. Многи

светски стручњаци дали су мишљења, која могу бити мање или више тачна. Неки сматрају да се за примерке који се испитују у лету употребљава неки од руских мотора, а да су домаћи још у развоју. То и те како има смисла, јер је слична ситуација са J-10 и JF-17.

Према аеродинамичкој конфигурацији (делта крило са канардима), положају стајног трапа и величини унутрашњих носача за наоружање, спекулише се да је J-20 прилагођен за суперкрстарење, да нема маневарске особине на нивоу F-22, F-35 и ПАК-ФА, али да захваљујући релативно великим димензијама може да носи велике количине горива и противбродских ракета. Тиме се J-20, како те анализе тврде, више смешта у категорију ловаца-бомбардера (читај бомбардера) специјализованих за нападе на противничке бродове. То можда и не треба да чуди с обзиром на подршку коју Тајвану пружају Американци, а који се, опет, значајно ослањају на своју врло снажну морнарицу, пре свега носаче авиона. За Американце би то вероватно било много болније него да Кинези развијају прави ловац или вишенаменски борбени авион. Међутим, Кинези раде и на њиховом развоју.

Кинески Shenyang J-31

Авион J-31 има јасну стелт оријентацију, али је према неким проценама, по маси приближно упола мањи од J-20. Споља гледано, човек мора да се сложи са оценама да је авион заиста врло сличан америчком F-35, с фундаменталном разликом да је реч о двомоторцу. Према маси и габаритима представља вероватно еквивалента МиГ-29, јер су коришћена два мотора Климов РД-93, иначе употребљена и на кинеско-пакистанском JF-17 Thunder, али у једномоторној конфигурацији. Слично том авиону, и на већем J-31 предвиђа се замена руских мотора домаћим – Guizhou WS-13. На тај начин очекује се маргинално повећање потиска, али је много важније што се остварује ослонац на сопствене снаге и избегава зависност од Русије, која је у случају JF-17 условила испоруку мотора, уколико би тај авион био конкуренција руским на неком евентуалном тендеру.

Потисак мотора РД-93 је 49,4 kN без и 84,5 kN са додатним сагоревањем (ДС), док је WS-13 51,2 kN без и 86,37 kN са додатним сагоревањем. У перспективи се очекује повећање снаге мотора у варијанти WS-13G на око 100 kN, чиме ће се знатно побољшати однос потисак – маса. Међутим, такође је важно да је тешко очекивати да ће потисак без ДС бити довољан за суперкрстарење, што је уосталом особина и америчког F-35, али јесте особина других савремених и стелт ловаца попут F-22, односно „полустелт“ – Rafale, EF2000, Gripen NG. Од перспективних, суперкрстарење ће имати сигурно ПАК-ФА, а можда и јужнокорејски KF-X и јапански ATD-X, од којих су последња два, а нарочито јапански и амерички F-22, најозбиљнији конкуренти.

Аеродинамична шема је класична, идентична са F-35, али се ту сличности не завршавају. Углови нападних и излазних ивица крила и репа су, споља гледано, готово једнаки, а исто важи и за облик уводника ваздуха. Не зна се практично ништа о једној од врло важних особина стелт авиона – „сакривању“ мотора, односно спречавању директне видљивости компресора

Авион J-31 иза J-15, кинеске
којије морнаричког Су-33

шња носача, као и на осам спољашњих
тачака.

Када је реч о авионици, предвиђе-
на је употреба радара са активним елек-
тронским скенирањем (AESA). Ту посто-
ји одређени јаз између расположиве
технологије и тежње конструктора. На-
име, кинеска технологија радара, бар
оних који се уграђују на актуелне авио-
не, касни пар деценија рецимо за Запа-
дом, па је велико питање када ће одго-
варајући радар бити на располагању.
Потпуно је невероватно да ће се увести
у употребу авион с амбицијама да иза-
зове најбоље западне ловце, а да се у
њего угради радар са механичким ске-
нирањем, са јаким бочним емисијама и
инфериорним дометом.

Највећа непознаница јесте степен
смањења ЕРП. Присутно је карактери-
стично обликовање трупа, премази су ве-
роватно такође примењени, а и уградња
цик-цак ивица око, рецимо, радома и из-
дувника. Такође, није познат обим упо-
требе композитних материјала за оплату
трупа и крила и докле су Кинези стигли у
технологији премаза. Коначно, питање је
како ће се авион J-31 показати у експлоа-
тацији, с обзиром на то да су Американ-
ци имали значајних проблема са својим
F-22 управо због непостојаности високо-
технолошких премаза у екстремним
условима, а познато је њихово вишеде-
ценијско искуство у тој области.

Оно што брине потенцијалне про-
тивнике јесте чињеница да су Кинези
након релативно кратког времена после
J-10 (за који се сматра да је изведен из
израелског Lavi-ја) приказали и у ваздух
успешно подигли два домаћа, за сада
бар наизглед стелт авиона. Такав раз-
вој догађаја, те одбијање Американаца
да продају своје врхунске F-22 страним
купцима, покренуо је динамичан развој
авиона сличне категорије у региону.
Американци, с друге стране, изгледају
као да би све продали, осим поменутог
F-22: нуди се F-35, као и коренито уна-
пређене верзије F-15 Silent Eagle и F/A-
18E/F – код првог су уграђена два наг-
нута репа, интензивна је употреба пре-
маза, уградња радарског блокатора и
могућност ношења наоружања у уну-
трашњости профилисаних резервоара
за гориво, док се код другог поред стан-
дардних мера смањења ЕРП користи
спољашњи контејнер за наоружање са
смањеним ЕРП.

Све у свему, иако Кина развија ави-
он чија је амбиција борба против најбо-
љих западних и руских авиона, њих би
требало да брине јасно заостајање у ви-
ше кључних области. Прва је технологи-
ја напредних мотора, па чак и техноло-
гије мотора који су актуелни и оператив-
ни у другим ваздухопловствима. Друга
област у којој би се морао направити
озбиљан напредак јесте технологија

мотора с предње стране кроз увод-
ник. На F-35 је то обезбеђено употре-
бом S-облика уводника, што је олак-
шано уградњом једног мотора чија је
оса значајно смањена у односу на
уводник. Код J-31, где постоје два мо-
тора, није тако једноставно, јер су мо-
тори готово у правој линији у односу
на уводнике. Међутим, примењено је
алтернативно решење – уградња тзв.
DSI – Divertless Supersonic Inlet, који
уместо конвенционалне рампе за
одвајање граничног слоја ваздуха ко-
ристи посебно профилисани гребен,
који уједно заклања компресор мото-
ра. То решење је искоришћено на ки-
неском борбеном J-10В. Наоружање
се поставља у два двострука унутра-

Јасна је сличност J-31 са F-35, осим употребе два мотора

AESA радара, а непознаница је и квалитет стелт карактеристика авиона. Наравно, поменуте компоненте могле би се, по ранијој пракси, набавити из иностранства, пре свега из Русије, али за једну силу која има и регионалне и глобалне амбиције то је ипак неприхватљива зависност. Штавише, врхунска технологија вероватно неће ни бити на продају, чак ни код Руса, који су у неупоредиво бољој финансијској ситуацији него пре двадесетак година.

Јапански ATD-X

Шта за то време раде Јапанци? Они имају „на столу“ с једне стране одбијање Американаца за F-22, а с друге понуду за F-35 и евентуално унапређење сопствених F-15 на ниво Silent Eagle (F-15SE). Четрдесет два F-35 замениће старе F-4, од којих ће најмање 38 бити склопљено у Јапану. Ипак, Јапанци су нација која традиционално и буквално по сваку цену (која је најчешће врло висока) развија и користи сопствена средства, па није изузетак ни стелт авион. Њихов прилаз је потпуно другачији не само у односу на кинески већ и у односу на све друге државе које развијају авионе сличне категорије (а који по правилу годинама све више и више „расту“ и према димензијама и маси). То и те како има смисла, јер ће им у догледно време бити потребна замена за Mitsubishi F-2, иначе дериват релативно лаког америчког F-16.

За разлику од Кинеза, Јапанци су предузели можда скромнији, али у сваком случају сигурнији и темељнији развојни пут, без обзира што прототип или технолошки демонстратор још увек није полетео. Наиме, у пројекат су укључене и француске компаније „Dassault“, односно „SNECMA“.

Иако имају одређено искуство у авио-индустрији, јапански домаћи пројекти су углавном ограничени на транспортне и школске авионе, хидроавионе, док је највећи домет домаће индустрије ловац-бомбардер, односно, можда је боље рећи, надзвучни јуришник F-1, мада је и он концептуално еквивалент британско-француског Јагуара. Ловац F-2 директно је развијен из F16, тако да се не може сматрати потпуно домаћим.

Са задње стране ATD-X виде се клине векторисаног појтиска

Озбиљни играчи

С обзиром на одбијање Американаца да продају F-22, ако се успешно реализују далекоисточни пројекти, J-31 и KFX могу, парадоксално, постати две врло интересантне алтернативе за оне који немају толико дубок џеп, а опет теже ка поседовању високософистицираног ваздухопловства. Два аутсајдера на светској сцени вишенаменских борбених авиона могу паметним улагањем у сопствене снаге, међународном сарадњом и интелигентном ценовном политиком постати озбиљни „играчи“ на, за обе стране, потпуно новом терену стелт авиона.

Врло је важно знати своја ограничења, а Јапанци то добро знају, упркос финансијској и технолошкој моћи у другим областима. Тако је одабран инострани партнер. Интересантно је да то нису САД, вишедеценијски партнер на том пољу, већ један сасвим нови – Француска. Французи, истина, немају ниједан пројекат стелт авиона, али је на Rafale спроведен, по свему судећи, врло успешан програм смањења ЕРП, преваходно употребом премаза и још неким мерама, као што је примена цик-цак ивица око отвора или прелаза у кон-

струкцији, али и врло савременог система активног поништавања радарских емисија.

ATD-X ће бити потпуно нов авион, релативно малих димензија и масе, негде у категорији са JAS-39 Gripen или F-CK-1 Ching-Kuo. Аеродинамична шема је класична, са трапезоидним крилом и закошеним удвојеним репним површинама. Користе се два мотора, са косим четвртастим уводницима ваздуха. Према објављеним фотографијама макете, присутна је S-кривина уводника. Међутим, на основу фото-

графија, уводник не блокира видљивост компресора мотора у потпуности из свих углова – директно спреда мотор није видљив, али јесте са доње бочне стране. Према другим анализама, то је заправо радарски блокатор, а не компресор мотора. С друге стране, неке шеме приказују S-кривину која вероватно ипак блокира видљивост мотора. Због свега тога није искључена могућност и уграђеног радарског блокатора и постојања S-кривине, кроз коју компресор не би био видљив и у случају постојања радарског блокатора, што је свеобухватније решење него оба појединачно.

Било како било, унутрашња запремина трупа је важна због одређеног простора између мотора/уводника, значајног попречног пресека трупа и врло компактних мотора. Управо су мотори Ishikawajima-Harima F-5 један од „драгуља“ тог авиона. Занимљиво је да су развијени из такође јапанских мотора F-3, а коришћени су на авионима за напредну обуку. Ти мотори базирани су на француским, коришћеним на авиону Dassault/Dornier Alpha Jet. Основна особина F-5 јесу изразито мале димензије за потисак који имају. Маса је 550–590 kg, дужина око три метра, а пречник око 600 mm – врло мало за мотор потиска 49 kN. Два таква мотора нуде приближно десет тона потиска, што може авиону

обезбедити однос потисак–маса изнад један. Штавише, мотори ће имати и векторисани потисак, а, што је такође занимљиво, биће по свему судећи примењен систем са клапнама, а не окретањем млазника као на руским авионима или усмереним сужавањем издувника као на неким америчким прототиповима.

Систем са клапнама је искоришћен на америчко-немачком демонстратору – X-31, који је пре двадесетак година показао изванредне маневарске особине. Примена тог типа векторсања потиска у сваком случају има негативан ефекат

на стелт карактеристике, посебно у односу на 2D векторисане издувнике на F-22, али је вероватно процењено да се то смањење може толерисати или да је напредак у области противрадарских премаза обезбедио максимално смањење ЕРП и са таквим издувницима. У сваком случају, ивице клапни су нарежкане у цик-цак тако да се тиме у одређеној мери смањује ЕРП. Стелт карактеристике су већ тестиране у Француској 2005. године.

Ипак, размишља се и о уградњи снажније погонске групе, па је упућен упит за набавку мотора класе потиска

до девет тона, што је приближно двоструко у односу на садашње. Није искључено да су Јапанци свесни да ће маса тог авиона неумитно расти како се приближава оперативној употреби, те нису сигурни да ће потисак домаћих мотора бити могуће повећавати у довољној мери. Један од врло атрактивних кандидата био би управо француски SNECMA M88, чије димензије и нису много различите од јапанског мотора: дужине готово једнаке – 3,5 m, али већег пречника и масе (900 mm, 897 kg). Потисак је у основној верзији M88-2 75 kN, док је код унапређеног M88-3/4, који ће бити актуелни у време када се ATD-X приближи летним испитивањима, чак 90 kN.

Нема података о наоружању, али ће авион без сумње имати и унутрашње и спољашње носаче. Када је реч о авионици, ATD-X ће располагати домаћим врхунским AESA радаром са врло широким опсегом фреквентне агилности, као и додатним функцијама у виду могућности ометања и подршке, комуникационих способности, а можда чак и могућности борбе и/или осматрања у микроталасном опсегу. Јапанци већ имају искуства са AESA радарима на авионима F-2 типа Mitsubishi J/APG-1.

Предвиђа се да ће прототип тог авиона остварити први лет 2014. или 2015, а увођење у оперативну употребу очекује се 2027. године.

Јужнокорејски KF-X

Оно што је EF-2000 Турпооп за Европу, јужнокорејски KF-X могао би да постане за Далеки исток, односно, уколико буде интересовања, можда чак и глобално, чиме би постао јефтинија допуна F-35 и у масеној класи са рецимо F/A-18, МиГ-29 или кинеским J-31. Јужна Кореја (удео од 60 одсто) удружила се са Индонезијом (20 одсто), а постоје изгледи да се пројекту придруже још неке државе, попут Турске, мада ту постоји проблем јер Турска тражи да буде равноправан партнер. Они и те како имају „у шаци“ F-35, с обзиром на то да су поручили стотинак апарата, а са евентуалним укључивањем у програм KF-X могли би да добију, како се верује, упола јефтинији авион и приступ врхунским тех-

Макета ATD-X, вероватно за употребу испитивања ЕРП

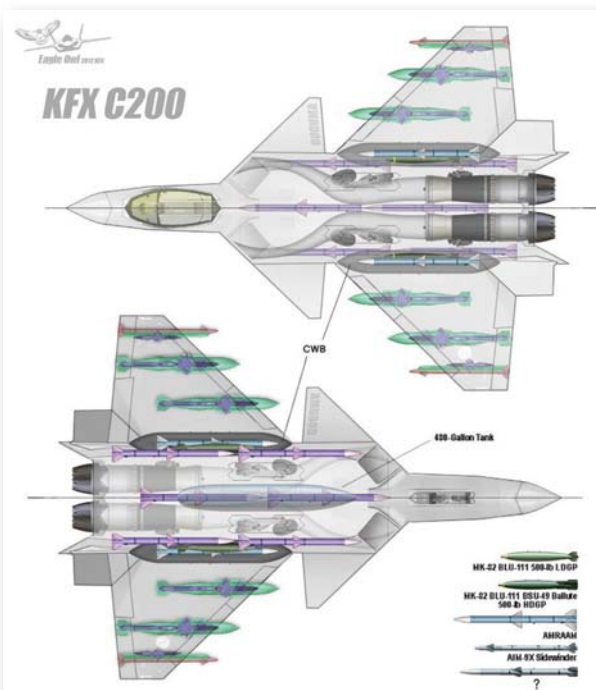
Јужнокорејски KF-X

нологијама, па чак и да евентуално зараде уколико би авион наишао на добру прођу на тржишту.

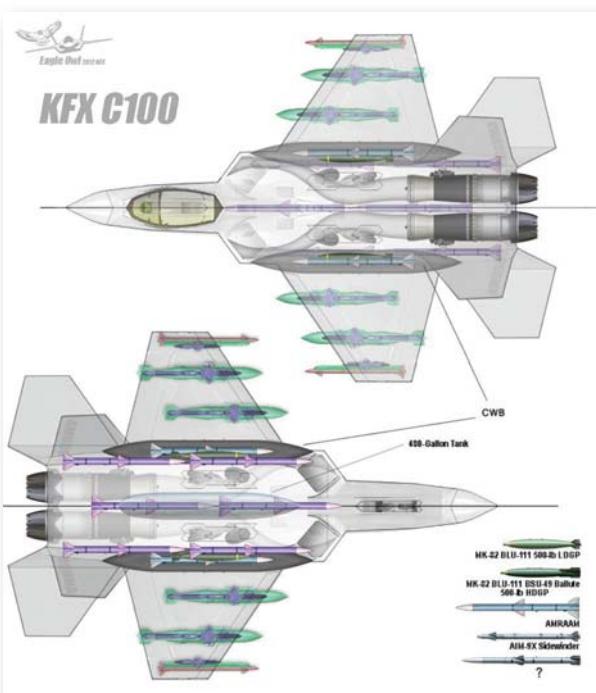
Јужнокорејанци су свесни да можда ни то неће бити довољно, јер је процењено да имају 63 одсто технологије, па су предвидели ангажовање и иностраних партнера, пре свега једне од америчких компанија „Boeing” и „Lockheed Martin”, односно шведског „SAAB-а”, мада је последњи под знаком питања с обзиром на недавни скандал око наводне продаје поверљивих докумената од једног пензионисаног јужнокорејског генерала управо „SAAB-у”.

„Boeing”, с друге стране, може ангажовањем у том послу да добије одређену сатисфакцију за одбијање њиховог X-31 на конкурс ЈSФ, када је победу однео „Lockheed Martin” F-35. „Lockheed Martin”, такође, може да прихвати ангажовање, јер ће нови авион имати већи ЕРП у односу на њихов F-35 (али мањи од Rafale и EF-2000), а „Lockheed” је већ ангажован на пројекту T/A-50 Golden Eagle. Тешкоћу у тој сарадњи могла би да представља чињеница да ће KF-X бити упола јефтинији, али према могућностима не упола мање способан, тако да се очекује релативно висок однос квалитета и цене. Можда би се од овог програма такође „овајдила” америчка спољна политика, јер би ангажовањем њихових компанија добили веће покриће да спрече продају тог авиона некој „непогодној” држави.

Такав избор партнера обезбеђује „покривеност” у кључној карактеристици, која би требало да истакне KF-X и смести га испред конкуренције у виду EF-2000 и Rafale, а то је ниска ЕРП. Постоје индиције да ће авион имати S-тип уводника, али је несумњиво да ће имати и неизбежне премазе, профилисаност трупа и радар типа AESA са ниским бочним емисијама (LPI – Low Probability of Intercept). Интересантно, иако немају искуства у тој осетљивој и новој технологији, Јужнокорејанци сматрају да су довољно оспособљени да сами развију и произведу такав тип радара. У прилог им иде висок ниво технолошког развоја у електронској индустрији, који је достигао јапански. Поред тога, предвиђена је употреба и инфрацрвеног сензора

Индонезански KFX C200, ђанган KFX-201

Индонезански KFX C100, ђанган KFX-101

и свеобухватног система за електронско ометање.

Објављени подаци упућују на чињеницу да је пројекат још увек у врло раном стадијуму развоја. То потврђује и постојање две концепције које се разматрају – конфигурација са делта крилом и канардима KFX-201 и конвенционални KFX-101. Други пројекат за Јужну Кореју представља сигурнији пут, с об-

зиром на то да већ имају искуства са таквом аеродинамичном шемом, али први нуди већу агилност у лету и боље карактеристике у модерној блиској ваздушној борби, пре свега у угаоној брзини неусталењеног заокрета.

Авион ће имати два мотора. За сада се разматрају амерички General Electric F404 (такође коришћен на домаћем T/A-50), његова унапређена варијанта F414 и европски EJ200. Треба рећи да, иако је први убедљиво најјефтинији, друга два имају знатно већи потисак, у класи девет тона. Такође, од друга два, можда највеће шансе има F414, јер је истих димензија као F404, тако да у перспективи може да га замени на T/A-50 и вишенаменској верзији која је у развоју, F/A-50, при чему би постојала једнака логистичка подршка за одржавање домаћих авиона. Посебно је интересантна могућност употребе мотора F414 EPE, потиска чак 120 kN, који је у развоју.

Очекује се да ће KF-X бити вишенаменски авион, који ће у оперативној употреби заменити америчке F-4D/E Phantom II и F-5E/F Tiger II. Међутим, Јужнокорејанци дају спецификације које би KFX требало да има у поређењу са модернијим KF-16: за 50 одсто већи борбени радијус, за 34 одсто дужи радни век змаја и друго. Како сада ствари стоје, број произведених примерака, уколико се пројекту не придруже још неки партнери, требало би да буде више од 250 летелица за Јужну Кореју, док би Индонезија за своје потребе набавила око 50 апарата. ■

Др Себастиан БАЛОШ

КИНЕСКО ИЗНЕНАЂЕЊЕ

На деветој међународној ваздухопловно-космичкој изложби Зхухаи, одржаној новембра прошле године у Кини, пажњу посетилаца и војних стручњака изазвала је динамична демонстрација првог кинеског јуришног хеликоптера

Први заливски рат (1990–1991) недвосмислено је истакао улогу и значај јуришних хеликоптера на бојном пољу. Био је то довољан сигнал кинеском војном руководству да донесе одлуку о замени вишенаменских наоружаних хеликоптера новим јуришним хеликопте-

ром. После два неуспела покушаја набавке руских летелица Ми-28 и Ка-50/52, Кинези су крајем деведесетих година у највећој тајности приступили развоју свог јуришног хеликоптера ознаке Z-10. Посао је поверен 602. истраживачком институту и ваздухопловној производној корпорацији „Харбин“ (НАМС – Harbin

Aircraft Manufacturing Corporation), која је саставни део кинеске ваздухопловне корпорације II.AVIC (China Aviation Industry Corporation).

Прва тестирања нових подсистема новоразвијене летелице обављена су у лето 1999. године. Тестирање је затим настављено у неколико фаза. У првој, априла 2003. године, обављени су пробни летови три прототипа Z-10 (укупно је заједно обављено око 400 сати налета). У другој фази, 2004. године, у тестирања су укључена још три хеликоптера Z-10, да би у трећој фази било обављено интензивно дневно-ноћно летење. Јануара 2006. године уследиле су

нове фазе у којима су тестирани наоружање, укључујући бојна гађања, и сензори. Три године касније сви хеликоптери предати су кинеским оружаним снагама на проверу квалитета. У саставу кинеске копнене војске тренутно се налази 48 хеликоптера Z-10, распоређених у четири ескадриле, које су у саставу четири хеликоптерске бригаде.

Архитектура конструкције

Јуришни хеликоптер Z-10 први је кинески хеликоптер за чију конструкцију је коришћена савремена рачунарска технологија. У великој мери је направљен од композитних материјала, а посебна пажња посвећена је осигурању вероватноће преживљавања летелице и посаде у случају ванредних (принудних) слетања.

На први поглед Z-10 наликује већини савремених јуришних хеликоптера. У то уверавају основни елементи летелице: степенасто постављена тандем кабина (напред нишанција/оператор, иза и изнад пилот), нос са куполом у којој су смештени оптоелектронски сензори, испод носа уграђен топ, шасија типа трицикла (пар главних точкова и репни точак) и кратко носеће крило за смештај спољног борбеног или другог корисног терета. Са доње и са обе бочне стране кабине су заштићене оклопом од композитног материјала, док су њихове површине тако обрађене да спречавају заслепљивање посаде од снажније светлости. Уједно, посаду штите од дејства муниције до калибра 12,7 mm и од шрапнелских фрагмената. У средишњем делу летелице смештен је резервоар за гориво, такође заштићен оклопом од композитног материјала. Хеликоптер је опремљен са петокраким главним ротором и четворокраким репним ротором.

Авионика и сензори

Развој авионике и њену коначну интеграцију у хеликоптер Z-10 обавио је 613. истраживачки институт уз помоћ Француске и Израела (израда хардвера) и сопствене програмске апликације (софтвера) стандарда GJV 289A, која одговара америчком стандарду MIL-STD 1553B. Поменути стандарди хеликоптеру омогућавају ношење и употребу западних оружаних система и другог корисног терета, пре свега сензора.

Демонстрација летних могућности

Одлике

Хеликоптер је дуг 14,15 m, пречник главног ротора је 13 m, висина 3,85 m, маса празног 5.540 kg, највећа полетна маса плус 7.000 kg, брзина већа од 270 km/h, долет већи од 800 km, највиша висина лета око 6.300 m, а брзина пењања 12 m/s).

Према страним изворима за авионику у кокпиту развијене су две конфигурације – једна од сличног француског система, док је друга производ кинеских стручњака. Обе имају исти провидни холограмски показивач (HUD), а међусобно се разликују у распореду и броју употребљених подсистема. Један има три вишенаменска колор-екрана од текућих кристала (LCD – Liquid Crystal Display), а други два, такође вишенаменска LCD екрана, али већа. Обе конфигурације посади омогућавају оптималан поглед у све информације које се односе на рад хеликоптера, његов лет и извршење борбених задатака. Нови хеликоптер први је у Кини у који је уграђен систем HOTAS (Hands On Throttle And Stick), који пилоту омогућава приступ свим виталним функцијама летелице преко прекидача, који су постављени на ручици гаса и палици за управљање.

У хеликоптер Z-10 уграђен је потпуно интегрисан навигацијски систем, заснован на такозваној отвореној системској архитектури која омогућава његову надградњу и замену са новијим системом, а који базирају на инерцијалној (INS – Inertial Navigation System) и сателитској (GPS – Global Positioning System) навигацији. Сателитска навигација треба да омогући избор између америчке (ГПС), руске (ГЛОНАСС), кинеске (Бейдоу) и европске (Галилео) сателитске навигацијске мреже. У почетку је био уграђен пулсирајући Доплеров радар, који је касније замењен ефикаснијим радарским системом намењеним за избегавање препрека и праћење конфигурације терена. Сада уграђени радарски висиномер у перспективи ће бити замењен ласерским висиномером.

Комуникациони пакет Z-10 обухвата систем за безбедну интерну (унутрашњу) и екстерну (спољну) комуникацију посаде са копненим, поморским и ваздухопловним снагама.

Оптоелектронски системи кинеског јуришног хеликоптера смештени су у куполи испод носа летелице, а намењени су за откривање и праћење (маркирање) циљева. Обухватају дневну ТВ камеру, ноћну камеру, сликовну ИЦ камеру и систем за ласерско означавање циљева. Кинески стручњаци развијају интегрисан

дигитализован радарски систем са милиметарским подручјем рада ознаке YH (Yu Huo), с једном антенном, налик америчком радарском систему AN/APG-78, којим су опремљени јуришни хеликоптери AH-64D Apache Longbow. Посада је опремљена са HMD (Helm Mounted Display) шлемовима са показивачем.

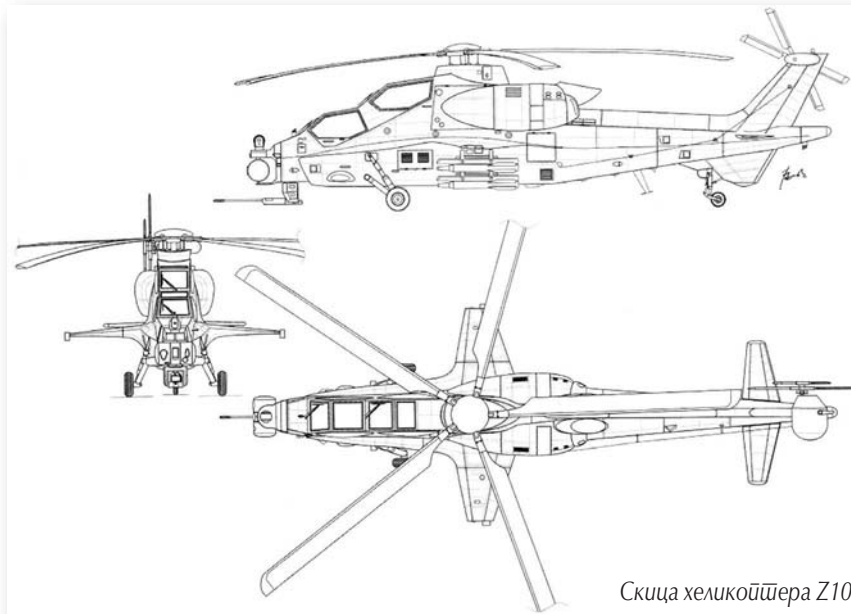
Нови кинески хеликоптер такође има интегрисан систем YH-96 за дејство у условима електронског ратовања, који обухвата радарски систем, систем упозорења на радарски и ласерски захват летелице од стране противника (RWR/ LWR – Radar Warning Receiver/ Laser Warning Receiver), те са системом за електронску подршку и противелектронско дејство (ESM/ACM – Electronic Support Measures/Electronic Counter Measures). Према неким подацима систем YH-96 треба да ради потпуно аутоматизовано – од уочавања опасности до лансирања топлотних и радарских маца, активирања система за ометање сензора противника и ометање система за вођење ракета противваздушне одбране на хеликоптер.

Погонски агрегат

Још током развоја програма средњег хеликоптера (CMH – China Medium Helicopter), кинески стручњаци суочили су се са неколико технолошких проблема, ради чега су потражили помоћ западних стручњака у области производње мотора („Pratt&Whitney“, Canada), главног ротора („Eurocopter“) и подсистема за пренос снаге („AgustaWestland“). До 2001. године значајну помоћ Кинезима пружала је и Јужна Африка (фирма „Denel“).

И код развоја погонског агрегата за хеликоптер Z-10 кинески стручњаци стављени су пред уобичајене потешкоће. Током развоја они нису имали на

располагању домаће моторе. Како је двомоторни хеликоптер Z-10 модулارне конструкције омогућавао употребу савремених турбоосних мотора, Кинези су се определили за три врсте ових мотора – руски Климов BK-2500, канадски Pratt&Whitney Canada PT6C-67C и украјински Motor-Sich TB-117. Како према техничкој класификацији сви наведени мотори припадају трећој генерацији, Кинези су се, према непровереним информацијама, определили за развој сопствене

не варијанте турбоосног мотора MTU Turbomeca Rolls-Royce MTR 390, којим је опремљен „Eurocopter-ов“ јуришни хеликоптер „тигар“. Варијанта тог мотора имаће снагу од 1.000 kW, а биће развијена уз руску и украјинску техничку помоћ. За свој јуришни хеликоптер Кина намерава у догледној будућности да развије нов мотора снаге 1.500 kW, чиме ће у значајној мери подићи његову носиву способност.

Наоружање

Арсенал наоружања јуришног хеликоптера Z-10 у основи базира на митраљезима – калибра 7,62 mm, 12,7 mm и 14,5 mm, топовима – калибра 23 и 25 mm (постоји могућност уградње и топа калибра 30 mm) и вођеним и невођеним ракетама. Митраљези калибра 7,62 и 12,7 mm су у једно/двоцевној варијанти, док је 14,5 mm у једноцевној варијанти. Предност митраљеза над топовима је у томе да је њихово

хоризонтално поље дејства 180 степени, док је код топова 130 степени. Постоји и могућност уградње бацача граната калибра 30 и 40 милиметара. Арсенал невођених ракета обухвата једноцевне лансере калибра од 20 до 130 mm и вишецевне калибра од 57 до 90 милиметара.

За противоклопну борбу хеликоптер Z-10 наоружан је ракетама кинеске производње HJ-8 (маса 25 kg, дужина 1,56 m, калибар 120 mm, чврсто ракетно гориво, домет 3.000–6.000 m, жичани начин вођења), HJ-9 (маса 37 kg, дужина 1,2 m, калибар 152 mm, тандем бојна глава, чврсто ракетно гориво, полуактивно радарско вођење, HJ-9A и HJ-10B ласерски систем вођења) и HJ-10 (маса 50 kg, чврсто ракетно гориво, домет око 10 километара, ИЦ самонавођење, полуактивно ласерско вођење, ТВ и активно радарско самонавођење). Последња ракета је еквивалент америчке AGM-114 Hellfire. За противхеликоптерску борбу опремљен је

ракетама ваздух–ваздух TY-90 (маса 20 kg, дужина 1,9 m, калибар 90 mm, бојна глава масе три килограма, близинско-ударни упаљач, чврсто ракетно гориво, домет 0,5 до шест километара, врхунац лета шест километара).

Динамичка презентација новог кинеског јуришног хеликоптера Z-10, изведена пред бројним гледаоцима и војним стручњацима, показала је да су кинески конструктори борбених система и њихова војна индустрија успели да произведу још један борбени систем врхунског техничко-технолошког квалитета, који ће на светском тржишту наоружања бити значајан конкурент постојећим јуришним хеликоптерима. Војни стручњаци су закључили да ће у догледној будућности Кинези и даље изненађивати свет развојем и производњом најсавременијих борбених система, који ће се наћи у саставу кинеских оружаних снага. ■

Станислав АРСИЋ

ДРУГ МАКАРОВ

Свако време има оружје које га је обележило. Ако је Русију у време Октобарске револуције обележио револвер „наган“, током Другог светског рата пиштољ ТТ, онда је послератне године, све до распада СССР-а, без сумње, обележио пиштољ који носи име свог конструктора – Николаја Фјодоровича Макарова.

После завршетка Другог светског рата совјетски стратеги дошли су до закључка да пиштољ као лично оружје има ограничену употребну вредност у армији. Из Совјетске армије (како је од 25. фебруара 1946. године преименована дотадашња Радничко-сељачка Црвена армија) дошли су захтеви за новим пиштољем за официрски кадар,

који би био компактнији и безбеднији за употребу од Токарева ТТ, са механизмом за окидање двоструког дејства и слободним затварачем, у калибру који ће имати већу зауставну моћ од метка калибра 7,62×25 mm ТТ.

Крајем 1945. године расписан је конкурс за избор новог полуаутоматског пиштоља, за који су конкурсној комисији своје пројекте предали на увид водећи

совјетски конструктори оружја. У почетку је у техничко-тактичким захтевима за нови пиштољ предвиђена израда две варијанте – у калибрима 7,65×17 mm (7,65 mm Browning) и 9×17 mm (9 mm кратки). Прототипови пиштоља совјетских конструктора, а и неколико западних модела, подвргнути су испитивањима у температурном дијапазону од -60 до +40 степени Целзијуса, подмазивани густим мазивима и потпуно суви, засипани песком и блатом.

У првој етапи паралелних тестирања, проведених у пролеће 1949. године, најбоље се показао пиштољ конструкције Баришева, а одмах за њим је био Макаров. У другој етапи испитивања, проведених у зиму 1949. године на полигону Шчурово, било је предвиђено да се из сваког пиштоља испали по 3.000

метака. Резултати су били недвосмислени: пиштољ Баришева био је прецизнији, али и знатно осетљивији на запрљаност, док је пиштољ Макарова био изузетно поуздан, једноставније конструкције и јефтинији за производњу. Осим тога, Макаров је на једноставан начин решио проблем поузданог увођења у цев здепастиг 9-милиметарског метка – проширио је задњи део лежишта метка и уводне рампе.

Нови метак

У време конкурских испитивања, у СССР-у се појавио нови метак калибра 9×18 mm, са занимљивом предисторијом. Наиме, још половином тридесетих година у Немачкој су увидели да није целесходно наоружавати све војне структуре пиштољима пуног формата и снажног калибра. Оружане снаге нацистичке Немачке тражиле су једно стандардизовано оружје у довољно снажном калибру, али које би могло да се користи у пиштољима са слободним затварачем, што повлачи и ниску цену. Фабрика GECO развила је 1936. године метак назван 9 mm Ultra, са дужином чауре од 18 mm и балистичким карактеристикама које су биле између „кратке деветке“ (9×17 mm) и „дуге деветке“ (9×19 mm), али је избијање Другог светског рата осујетило ма-

совно увођење у наоружање пиштоља „валтер“ ПП у том калибру.

После рата Совјети су дошли до кључка да ће пиштољ у новим ратовима имати ограничену употребну вредност. Како су и они пошли од сличних захтева, током 1949. године појавио се метак веома сличан немачком 9 mm Ultra. Нови совјетски метак развио је Б. В. Сјомин (заједно са Н. М. Јелизаровим развио је познати „средњи“ метак 7,62×39 mm) из научноистраживачког института НИИ-61. Као основа за нови метак узета је чаура калибра 7,62×25 mm ТТ, која је сре-

За сваку намену

Од настанка до данашњих дана развијено је бар туце најразличитијих типова зрна за метак калибра 9 mm Макаров, међу њима су и интересантни меци са експанзионим зрнима СП-7, са зрнима снижене пробојности СП-8, са панцирним зрнима ПБМ, са челичним зрном без кошуљице, са лаким зрном високе брзине типа ТНУ. Ако се томе додају и меци са комерцијалног тржишта са најразличитијим конструкцијама зрна, списак нараста на десетине најразличитијих врста метака.

зана на 18 mm од данцета, па је постала цилиндрична. Њена маса са иницијалном капислом је 3,5–3,6 грама. У чаури се налази 0,25 g нитроцелулозног барута П-125.

Употребљено је оживално зрно пречника 9,2 mm и дужине 11–11,5 mm, са оловним језгром и бакарном кошуљицом масе 6,1 g (1,5 g кошуљица и 4,6 g језгро), што даје попречно оптерећење зрна од 9,58 g/cm². Тај метак испаљен из пиштоља ПМ развијао је притисак у цеви од око 117,5 МПа, почетну брзину од 300 до 315 m/s и енергију зрна на устима цеви у опсегу од 270 до 305 J. Како је одлука о избору новог пиштоља одлагана, Макаров је имао времена да увиди предности Сјоминовог метка и коначну варијанту свог пиштоља базира на њему.

Крајем јануара 1949. године тадашњи министар за наоружање Д. Ф. Устинов издао је наредбу да се током наредних шест месеци у Ижевском механичком заводу („Ижмех“) изради опитна партија од 5.000 пиштоља, намењених за испитивање у јединицама. Током даљих испитивања Макаров је изменио пар проблематичних детаља у механизму за окидање, због којих је долазило до опалења ако би пиштољ пао на тврду подлогу. На крају, 1951. године, такав пиштољ усвојен је у наоружање Совјетске армије под ознаком ПМ (Пистолет Макарова) и индексом ГРАУ (Главна Ракетно-артиљеријска Управа) 56-А-125, а његова серијска производња поверена је „Ижмеху“.

Прост к'о пасуљ

У конструкцији ПМ заиста су употребљени елементи већ виђени на немачком „Валтеру“ ПП („Walther“ PP, од Polizei Pistole – полицијски пиштољ), који је несумњиво био најуспешнији малогабаритни пиштољ са слободним затварачем и механизмом за окидање двоструког дејства између два рата, па је зато често копиран. Због тога се ПМ ван граница СССР-а често карактерише као копија „валтера“ ПП, настала после совјетског заузимања фабрике у којој се производио.

Истина је да је „Валтерову“ фабрику у Цела-Мелису, у Тирилингји, у централној Немачкој, у пролеће 1945. године зау-

Пиштољ Макарова – ПМ

зела Трећа америчка армија. Разграбљена је велика колекција различитих модела оружја, а добар део техничке документације уништен је или је просто пропао. Град и фабрика тек после Потсдамске конференције, у јуну 1945. године, постају део совјетске окупационе зоне. Оно што је до тада преостало од машинског парка фабрике „Валтер“ Совјети су пренели у СССР, а фабричке зграде срушили.

Функционисање аутоматике пиштоља Макарова засновано је на принципу коришћења повратног трзаја слободног затварача. То значи да се поуздано забрављивање цеви, све док притисак у њој после опаљења метка не опадне на безбедан ниво, остварује на рачун инерције навлаке и силе повратне опруге. Ово је решење са којим је, преко десетине различитих модела пиштоља, имао прилику да се упозна широк круг људи. Такође, многе операције на ПМ-у исте су као и код већине других пиштоља. Због тога ће овом приликом бити речи само о начину функционисања кочнице и механизма за окидање ПМ-а.

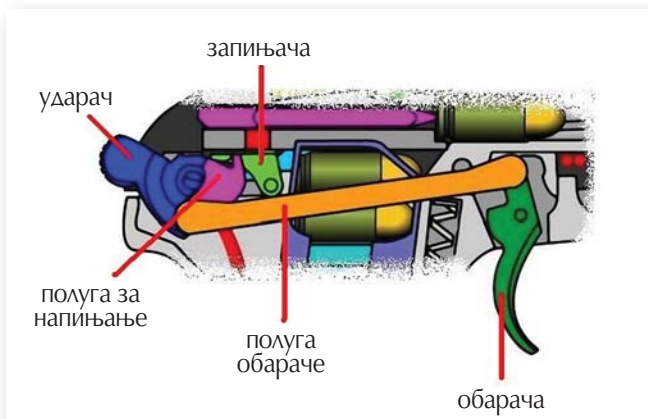
На задњем делу левог бока навлаке, у зони нареза за репетирање, налази се профилисано лежиште команде кочнице са положаја: горе – закочено и доле – откочено. Када је кочница активирана, она блокира навлаку у предњем положају, блокира запињачу и штити ударну иглу од контакта са ударачем. Истовремено, блокиран је ударач и не може се запети у задњи положај. Ако се кочница активира са ударачем у задњем положају, долази до његовог безбедног отпуштања, тј. кочница има и функцију „декокера“.

Механизам за окидање

У механизам за окидање интегрисан је занимљив сигурносни систем. Ако обарача није повучена, а из неког разлога се догоди да зуб запињаче спадне са уреза када је ударач у задњем положају, неће доћи до опаљења јер ће зуб запињаче запети за други, безбедносни урез и зауставити ударач. Због геометрије ударача и краја лиснате ударне опруге ударач је заротиран уназад за извесан угао и не додирује ударну иглу, а истовремено се зуб запињаче налази

Детаљ механизма за окидање: 1. ударач, 2. запињача, 3. полулица за напињање. На ударачу се могу зајзигити два уреза: А. – онај у кога упире зуб запињаче када је ударач у задњем положају и Б. – безбедносни урез, кога запињача „лови“ својим зубом, у случају да дође до ненамерног ослобађања ударача са првог уреза

Делови механизма за окидање

испред безбедносног уреза на ударачу. Механизам за окидање је једноструког и двоструког дејства, тзв. SA/DA. У режиму двоструког дејства, када је ударач у предњем положају, повлачењем репа обараче са њим спојена полука обараче креће напред. На задњи крај полуке

обараче шарнирно је спојена тзв. полулица за напињање – она повлачи ударач уназад све док зуб подопржане запињаче нахвати урез на ударачу. Даљим повлачењем обараче, профил на полулици за напињање издиже зуб запињаче и ослобађа ударач, који под дејством широког пера лиснате ударне опруге ротира, спушта се на ударну иглу, после чега долази до опаљења.

У режиму једноструког дејства ударач треба да је доведен у задњи положај, тако што га напне сам стрелац, или је то учинила сама аутоматика пиштоља то-

Команда кочнице на задњем делу левог бока навлаке: горе – укочено, доле – откочено

ком претходног радног циклуса. И опет, као и у случају режима двоструког дејства, повлачењем обараче профил на полулици за напињање издиже зуб запињаче и ослобађа ударач, што доводи до опаљења. После опаљења стрелац отпушта обарачу, и она, потискивана полугом обараче која је под дејством уског пера ударне опруге, долази у предњи положај. У исто време, полулица за напињање подвлачи се испод зуба запињаче, чиме је механизам за окидање спреман за нови циклус.

Као и код још неколико „мултита-скинг“ делова ПМ-а, улогу раздвајача паљбе на себе преузима полулица за напињање. Испуст на њеном горњем делу улази у профилисани жлеб са доње стране блока затварача на навлаци. Улога тог профилисаног жлеба је да води испуст полулице за напињање у десно и тако је одвоји од запињаче, а тиме посредно и обарачу, у свим фазама, осим када је навлака у предњем положају и када је пиштољ спреман за опаљење.

1947.

1948.

Протоипови деветомилиметарских пиштоља Макарова из 1947. и 1948. године

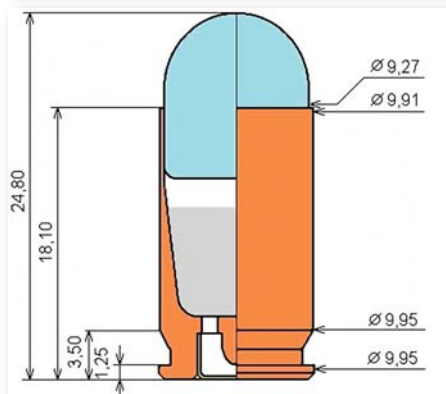
Класика жанра

Читав пиштољ, осим корица, израђен је од челика. Цев, хромирана унутра, је фиксна, упресована у усадник и додатно осигурана чивијом, а повратна опруга је постављена око ње. ПМ има отворене фиксне нишане, ситније од стандарда за данашње време. Предњи нишан ширине 5 mm интегрисан је са навлаком, док је задњи, са ширином прореза 1,9 mm, „ластиним репом“ спојен са навлаком, тако да је одредница фиксна само условна – група погодака може се померати по правцу уз помоћ месинганог избијача или сличног алата. Читавом дужином горње стране навлаке, од предњег до задњег нишана (удаљени један од другог 128,5 mm), протеже се уска радлована трака, која спречава рефлексију и стрелцу олакшава нишањење.

На десном боку навлаке налази се овални отвор за избацивање испалених чаура и извлакач иза ње. Ударна игла ПМ-а је у блоку затварача и потпуно је слободна, без опруге која је враћа у зад-

Један од пиштоља из прототипске партије произведене у Тули, поклон шамошњих оружара Ј. В. Сталину поводом његовог 70. рођендана

Димензије мейка калибра 9 mm ПМ

Мултифункционалност

У својој конструкцији ПМ-а има довољно оригиналних решења која га одвајају од „валтера“ ПП. На пример, ПМ се састоји укупно од 32 дела, док „валтер“ ПП има 44. Због максималне оптимизованости конструкције ПМ-а, један део може да има више функција. Неки од примера за то су доњи део ударне опруге, који има улогу утврђивача оквира, затим кочница, која осим своје основне улоге, задржава ударну иглу на свом месту, или избацивач испалених чаура, који је интегрисан у зауставник навлаке.

њи положај или сигурносног блока. Таква конструкција никада није била предмет притужби на недовољну безбедност за стрелца.

Од почетка производње ПМ је комплетан обухватном корицом црвенкастомрке боје од текстолита – наслаганих слојева синтетичких влакана спојених

епоксидном смолом, са глатком задњом површином и звездама у кругу на бочним странама са ситним нарезима. Обухватна корица одговара и стрелцима са мањом шаком и за једноручни хват.

На доњем крају леве стране рукохвата постављена је алкица за гајтан.

Пиштољ ПМ користи поуздане, једноредне оквири једноставне конструкције, капацитета осам метака. Утврђивач оквира налази се на задњем делу доњег краја рукохвата, што је решење које од стрелца захтева прилагођавање. Некоме ово решење може да се учини инфериорнијим у односу на данас стандардне утврђиваче чија се команда (дугме) налази на рукохвату, у зони корена браника обараче. Разлог због кога је употребљено такво решење јесу притужбе на ненамерно испадање оквира на пиштољима ПТ, када би се носили у службеној футроли. Треба поменути и то да ПМ нема никакав сигурносни механизам који онемогућава окидање ако оквир није на свом месту.

Као и код већине пиштоља, после испаливања последњег метка из оквира, зауставник навлаке, потискиван навише језичком, који се налази на доносачу метака, зауставља навлаку у задњем положају.

Непотпуно расклапање ПМ следи процедуру расклапања „валтера“ ПП, код кога се повлачењем наниже браника обараче извлачи граничник хода навлаке, после чега се повлачи у крајњи задњи положај, издиже њен задњи крај и потискивањем напред свлачи са цеви. Тада је пиштољ спреман за чишћење и подмазивање.

Футрола за ПМ је класичног затвореног војног кроја, израђена од коже. Њу карактерише, осим џепа за резервни оквир, постојање две кожне ушице за ношење чистичице. Како је из такве дубоке футроле веома тешко брзо извадити пиштољ, постављена је и кожна

Браник обараче повучен наниже: види се вертикално постављени граничник хода навлаке; она се сада може одвојити од усадника

трачица чијим повлачењем навише пиштољ бива делимично извучен напоље, па га је лакше и брже ухватити за рукохват и извући.

Други произвођачи

Оријентација СССР-а на пиштољ са слободним затварачем калибра 9 mm повукла је и друге земље источног блока и Кину у том правцу. Прво су Кинези започели лиценцну производњу ПМ под ознаком Тип-59 у калибру 9 mm Макаров и Тип-59А у калибру 9 mm кратки. Они су још крајем осамдесетих година препознали интересовање купаца на Западу за оружја која се користе иза „гвоздене завесе“, па су почели производњу пиштоља „Norinco“ Туре 59 за цивилно тржиште.

Током 1957. године, за ПМ се определила и Немачка Демократска Република, па је у концерну „Ernst Thaelmann Werke“ у Сулу за годину дана освојена лиценца и почела производња „Pistole M“. Директор фабрике Валтер Гермер и управник развојног одељења Хари Шмит инсистирали су да се скупа технологија обраде метала глодањем замени микроливом, али њихова иницијатива није уродила плодом. Источнонемачки „пиштољи М“ произвођени су, као и совјетски узор, с тим што су до данашњег дана задржали репутацију пиштоља квалитетнијих чак и од совјетског узора. После само седам година производња је прекинута. „Пиштољи М“ комплетирани су кожним футролама које се незнатно разликују од совјетских, али је посебно интересантна текстилна футрола у источнонемачком камуфлажном „штрихмустер“ дезену.

Совјетска службена фуџирола за ПМ

Пиштољ ПМ са бугарским конверзационим комплећом у калибру .22 LR

Са техничког аспекта занимљива је мала серија пиштоља намењена цивилном тржишту, произведена 1995. године у тада већ уједињеној Немачкој. Од раније произведених делова, у матичној фабрици, са новим именом – „Suhler Jagd und Sportwaffen GmbH“ и натписом на левом боку навлаке „SIMSON SUHL – Made in Germany“ и пластичним корицама, комплетирано је неколико стотина педантно финишаних пиштоља. Као што је раније поменуто у опису конструкције ПМ, активирањем кочнице блокирају се ударач и навлака у предњем положају. Међутим, ситним изменама на кочници и ударачу код ове партије пиштоља постало је могуће да се оружје репетира и избаци метак из цеви и када је активирана кочница.

У Бугарској је лиценцна производња ПМ почела релативно касно, тек 1970. године, у тадашњем Војном заводу

број 10 у Казанлику. Разлике између бугарских и совјетских ПМ из тог периода практично нису постојале, осим за нијансу грубље завршене обраде првих. Од почетка деведесетих година бугарски ПМ понуђени су и цивилним купцима на Западу у оригиналном и калибру 9 mm кратки, под новом марком фабрике – „Арсенал“. И за њих важи правило да су због строгих војних инспекција пиштољи произведени до почетка деведесетих година вишег квалитета од оних израђених касније.

Источни Немци и Бугари конструисали су и производили конверзационе комплете којима се ПМ претварао у пиштољ за економичну обуку у калибру .22 LR. Оба решења заснивају се на употреби цеви за малокалибарски метак, која се умеће у стандардну цев. Оба комплета садрже и олакшану навлаку са каналом ударне игле, који ударну иглу усмерава ка ивици данцета (.22 LR је метак са ивичним паљењем), те мекшу повратну опругу.

Источни Немци задржали су стандардни оквир и употребили посебне челичне адаптере у форми цилиндра, чије спољне димензије одговарају димензијама метка 9 mm Макаров, а унутрашње димензијама метка .22 LR. То је захтевало да се избачене чауре, тј. адаптери, сакупљају после сваког испаљеног оквира, избијају празне чауре малокалибарског метка и поставља нови сет метака. Бугари су применили практичније решење: уметнута цев има уводну рампу и лежиште за метак .22 LR, а употребљен је и одговарајући оквир, па је отпала потреба за било каквим додатним радњама на стрелишту. ■

Источни Немци задржали су стандардни оквир и употребили посебне челичне адаптере у форми цилиндра, чије спољне димензије одговарају димензијама метка 9 mm Макаров, а унутрашње димензијама метка .22 LR. То је захтевало да се избачене чауре, тј. адаптери, сакупљају после сваког испаљеног оквира, избијају празне чауре малокалибарског метка и поставља нови сет метака. Бугари су применили практичније решење: уметнута цев има уводну рампу и лежиште за метак .22 LR, а употребљен је и одговарајући оквир, па је отпала потреба за било каквим додатним радњама на стрелишту. ■

(Наславак у следећем броју)

Драган АВРАМОВ

ДВАДЕСЕТПЕТИЦЕ

У наоружање југословенских оружаних снага ПАТ 25 mm 72-К дошао је у првом пакету помоћи СССР-а, у касну јесен 1944. године. После рата је, услед пристизања велике количине новог оруђа, замењена стара ратна техника, па су ПАТ 25 mm, преименовани у М40(с), скинути са листе перспективних. Потом је та оруђа ЈНА „поклонила“ новоформираним јединицама ПВО у првом таласу попуње, до завршетка 1970. године. Њихов радни век завршен је деведесетих година, када су расфорована у великом послератном „чишћењу“ складишта вишкова.

Пред почетак Другог светског рата водила се динамична трка у освајању нових средстава ратне технике. У то време велики технолошки скок, са двокрилаца на једнокрилце металне израде, знатно је подигао перформансе борбених авиона. Брзина је повећана два-три пута, долет три пута, удвостручена је носивост бомби... Нови авиони поставили су високе захтеве пред противваздухопловну одбрану (ПВО).

Почетком периода брзог раста перформанси авиона, 1933. године, Ре-

волюционарни војни савет СССР-а дефинисано је захтеве за артиљеријско наоружање на другу петољетку, који су обухватили и развој низа нових противавионских оруђа у калибрима од 12,7 до 100 милиметара. Тактичко-техничким захтевима врло добро су перципирале будуће потребе ПВО, али је за развој нових оруђа било потребно више година рада на различитим пројектима, који, уз неке изузетке, нису доведени до увођења у производњу и наоружање до истека петољетке. Тек се у периоду од 1938. до 1940. „лед померио“ и покренута је производња низа нових оруђа – од ПАМ 12,7 до ПАТ 85 милиметара.

Од десетак пројеката у категорији малокалибарске артиљерије највише су обећавали прототипови топова у калибру 45 и 37 мм, пројектовани на основу решења шведског „бофорса“ калибра 40 мм у заводу бр. 8 у месту Калињинград (од 1996. Корољев) у Московској области, под вођством инвентивног главног конструктора завода Михаила Н. Лонгинова.

Одлуком војних власти, 1939. године, у наоружање је уведен ПАТ 37 мм са заводском ознаком 61-К (у југословенској армији познат као М39). На захтев војске да се пројектује аутоматски ПАТ мањег калибра – 25 мм, погодан за попуњу батерија у саставу пешадијских пукова, у заводу бр. 8 кренули су од 61-К. Конструкторски тим водили су Логинов (као директни вођа тима), његов заменик Лев А. Локтјев, који се у то време афирмисао као врсни конструктор. Главни део посла на оруђу, са заводском знаком ЗИК-25 (касније промењена у 72-К) обавили су од средине 1939. и почетком 1940. године.

Први прототип завршен је 11. октобра 1939. године и постепено је усавршаван на основу интерних заводских испитивања. Из завода је предат војним органима на полигонска испитивања, која су проведена од 15. априла до 25. маја 1940. године. Примедбе су се односиле на јаке вибрације оруђа током гађања и појаву раздвајања трасера од зрна. С обзиром на то да се очекивало да ће се ти проблеми решавати у ходу, одлучено је да се ново оруђе уведе у на-

Оруђе 25 мм из противавионског дивизиона 51. дивизије 3. армије, маја 1945. године

оружање под званичном ознаком Црвене армије „25-мм автоматическая зенитная пушка образца 1940 года“.

Локтјев је наставио са радом на модификацијама и припремама серијске производње без Лонгинова, који је лета 1940. отишао на море како би се лечио од туберкулозе, али је умро октобра 1940. године. С обзиром на околности, пројекат 72-К сматра се примарним делом Локтјева, који је за њега добио највише државне награде.

Ратна производња

Противавионски топ 72-К пројектован је релативно брзо, јер су коришћена решења и искуства са ПАТ 61-К. У основи, аутомат оруђа врло је сличан и заснивао се на примени барутних гасова за трзај, који даје силу за прелазак цеви и задњака у задњи положај, сабијање повратника и циклус избацивања чауре, хватање следећег метка и покретање цеви у предњи положај.

Набавке противавионских топова

Од јесени 1944. до завршетка рата из СССР-а су за наоружавање Југословенске армије примљени ПАТ 25 мм за попуњу дивизиона од три батерије у саставу седам дивизија – 1. и 6. пролетерске дивизије, 5. дивизије, 16. дивизије, 36. дивизије, 42. дивизије и 51. дивизије и пет оруђа за „мали“ дивизион у саставу 21. дивизије. Подаци о прецизним набавкама оруђа током рата и касније врло су конфузни јер је техника из СССР-а долазила у континуитету, а сачувани документи настали су према различитим моделима „обрачуна“ пријема. У прегледу пријема помоћи и преко кредита из СССР-а, који је израђен 1948. године, наводи се да је током рата примљено 60 комада ПАТ 25 мм, а после рата – до 1947. године, још 84 комада. Збир од 144 комада не приказује све примљене количине јер је извесно да је педесетих година у инвентару ЈНА било више од 150 комада.

Из помоћи је 1944/1945. примљено 52.446 метака са ТЗО гранатама и 40.773 метака са ПО зрном. Последња велика попуња техником из Стаљиновог СССР-а обезбеђена је преко кредита одобреног јуна 1947. године. Од противавионских оруђа затражени су и добијени само ПАТ 37 мм и 85 мм, а за ПАТ 25 мм наручена је само додатна муниција – 172.000 метака.

Намењен је првенствено за гађање нисколетећих авиона на даљинама до 2.400 m и висинама до 2.000 метара. Могао се користити за гађање циљева на земљи. Начелно, лаки тенкови и остала лако оклопна возила гађана су на даљинама до 800 m, а боље заштићена возила до 300 m, отварањем ватре по отворима за осматрање. Ватрени положаји пешадије, митраљеза, минобацача и слични непокретни циљеви гађани су на даљинама до 1.000 метара. Оруђе се пунило са два оквира од седам метака. Послугу одељења ПАТ-а чинили су командир, пет послужилаца (нишанџија, помоћник нишанџије, пунилац, први и други додавач) и возач.

Серијска производња ПАТ 72-К покренута је 1941. године у заводу бр. 8, али се због проблема са освајањем аутомата каснило и до агресије Немачке, 22. јуна, ниједно оруђе није дошло до јединица. Када су израђени аутомати, појавили су се нови проблеми – кашњење израде подвоска. Огромни губици у техници наметнули су потребу да се искористи свако оруђе које постоји, па је у зиму 1941. године, као привремено решење, послато око 200 комада 72-К на фронт. Постављено је у теретни простор камиона ГАЗ-ММ, као прва провизорна самохотка. Још 40 комада уграђено је на оклопне возове. На стандардном подвоску израђен је скроман број од приближно 60 комада.

У време евакуације завода бр. 8 на исток, производњу 72-К преузели су заводи бр. 172 и 4, али је израда била и даље изузетно ниска у односу на потребе фронта – 1942. године израђено је само 236 комада. Тек 1943. године коначно је покренута масовна про-

На вировитичком мостобрану

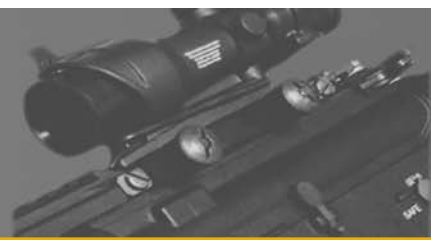
Црвена армија прва је прешла реку Драву код Вировитице, 8. децембра 1944. године. Средином децембра на мостобран је дошла 16. дивизија НОВЈ, која је имала дивизион 25 милиметара. Средином јануара у борбе су уведене 36. и 51. дивизија, чији су противавионски дивизиони размештени на уређеним ватреним положајима у близини прелаза преко Драве, код места Барч, где се налазио и штаб 3. армије. Све три дивизије 3. армије од 8. до 10. фебруара пребациле су се са мостобрана на леву обалу Драве под притиском офанзиве противника. У противавионској заштити постепеног извлачења снага учествовали су дивизиони 25 милиметара. Код Барча су оборили један бомбардер.

После кратког одмора 3. армија вратила се на положаје 23. фебруара 1945. године, са задатком одбране Барање од евентуалног покушаја Немаца да наставе офанзиву – дивизиони 25 mm 36. и 51. дивизије размештени су на положај код Белог Манастира, где се налазио штаб армије, а дивизион 16. дивизије био је код села Беремента. Немци су прешли реку у ноћи 5/6. марта. У одбрани је задатак послуга ПАТ 25 mm био да дејствују на немачке авионе за извиђање и да врше коректуру артиљеријске ватре. Немци су се пребацили на десну обалу 21. марта. У борбама против мостобрана противавионски дивизиони утрошили су 646 метака.

Три дивизиона 25 mm из три дивизије 3. армије штитило је форсирање Драве 11/12. априла 1945. године и, када су све јединице прешле реку, кретали су се за штабом армије и борбеним поретком дивизија у продору кроз Подравину. Због неактивности немачке авијације, послуге ПАТ 25 mm нису имале посла. Тек почетком маја је муниције за артиљеријска оруђа примљена из помоћи СССР-а, а противавионци уведени у дејства против циљева на земљи.

Ватрени положај једног оруђа из састава 3. армије марта 1945. године код Болмана. Поред оруђа је борац са даљиницом основнице један метар.

изводња и то у заводу број 88, који је формиран у Калињинграду на месту евакуисаног завода број 8. Током 1943. године израђено је 1.486 комада и 1944. године још 2.353 комада. До завршетка рата и прекида производње произведено је још 485 комада.

За производњу од 1943. године и касније карактеристичан је штит за заштиту посаде од зрна пешадијског наоружања и фрагмената ручних бомби и артиљеријских зрна. Ради брже производње, делови који су израђивани пресовањем и варењем, замењени су у великој мери са ливеним. У заводу бр. 88 током 1944. и 1945. године произведено је 237 комада двоцевних ПАТ образаца 1944, са два аутомата 72-К на подвоску ПАТ 61-К. Модификовани ПАТ 84-КМ за примену у морнарици, у улози палубног оруђа, произведен је 1944. и 1945. године у 330 комада.

У рату је ПАТ 25 mm углавном коришћен за попуњу јединица за које је према материјалној формацији било предвиђено да имају ПАТ 37 mm 61-К. С обзиром на то да Црвена армија никада није имала довољно технике, сваки ПАТ 25 mm био је од користи, па је могао да се пронађе у разним јединицама – од бригадне артиљерије до ПВО територија на стационарним положајима без подвоска. Једино је извесно да није био uveden, као што је планирано, у састав батерије противавионске артиљерије пешадијског пука јер за њих ПАТ-ови нису могли да буду обезбеђени – пукови су, уз ретке изузетке, имали само противавионске митраљезе.

Присуство ПАТ 25 mm било је од значаја посебно у другој половини рата, када је коначно покренута масовна производња тог оруђа. Међутим, никада није премашило изузетну улогу ослонца црвеноармијске ПВО, коју је представљао ПАТ 37 милиметара.

Од Срема до Загреба

Оруђа ПАТ 25 mm 72-К дошли су у наоружање југословенских оружаних снага у првом пакету помоћи СССР-а за попуњу дивизија НОВЈ, у касну јесен 1944. године. Пре пријема технике, Директивом Врховног команданта од 25. октобра 1944. предвиђено је да се арти-

Оруђа 25 mm на фронту у зиму 1944/45. године, камуфлирано за зимске услове

Дефиле после Шумадијског маневра 1949. године: ПАТ 25 mm са пригодним графитима и одршке Титиу и руководству вуку Шеренска возила марке „доц“

љеријске јединице из помоћи формирају по „Привременом прегледу организације и формације артиљерије НОВ и ПОЈ“. Било је предвиђено да се у преоружаним дивизијама формира по један противавионски дивизион 25 милиметара.

Састав дивизиона, директно потчињеног команди дивизије, чинили су штаб дивизиона и три батерије са по четири ПАТ-а и једним даљиномером основице један метар. У саставу дивизиона требало је да буде 124 људи, којима је требало да се обезбеди 13 пиштоља, 55 пушака, четири сигнална пиштоља, 10 ручних двогледа и 11 компаса. Била је предвиђена само коњска вуча, па

је, према формацији, дивизион попуњен са 15 кола, 16 јахаћих и 54 теглећа коња. Иако се то, судећи према формацији, није очекивало, за вучу ПАТ-ова примљени су тротонски камиони.

У периоду октобар–децембар 1944. ПАТ 25 mm примљени су у артиљеријске базе у Петровграду (Зрењанину) и Панчеву, заједно са осталим артиљеријским оруђима за пренаоружавање НОВЈ. Јединице противавионске артиљерије попуњене су људством из јединица земаљске артиљерије, које је у Краљевини Југославији служило у противавионској артиљерији.

Први новоформиран и обучени дивизион 25 mm дошао је на фронт 27. новембра – противавионци 1. пролетерске дивизије из рејона Београда, где се изводила обука, добили су положај у рејону села Сусек у Срему.

На положаје код Чалме, 2. децембра, пребачен је из Београда дивизион из састава 5. дивизије. Само дан касније дивизион је привремено претпочињен 11. дивизији за заштиту артиљерије од евентуалног дејства противничких авиона током офанзиве НОВЈ и Црвене армије. Дивизион 1. дивизије био је задужен за обезбеђење артиљерије са ватреног положаја у рејону села Ћипша.

На Сремском фронту су током децембра ПАТ 25 mm били на наменском задатку ПВО примарно командних места дивизија и борбеног поретка артиљерије и премештани су на нове ватрене положаје у складу са покретима главнине снага. У међувремену, 24. децембра, на фронт је стигао и трећи дивизион из састава 21. дивизије.

Како је Шид био место од великог значаја, јер су у њему концентрисане више команде и позадина, у последњој декади децембра дивизион 1. пролетерске штитио је то место. Почетком јану-

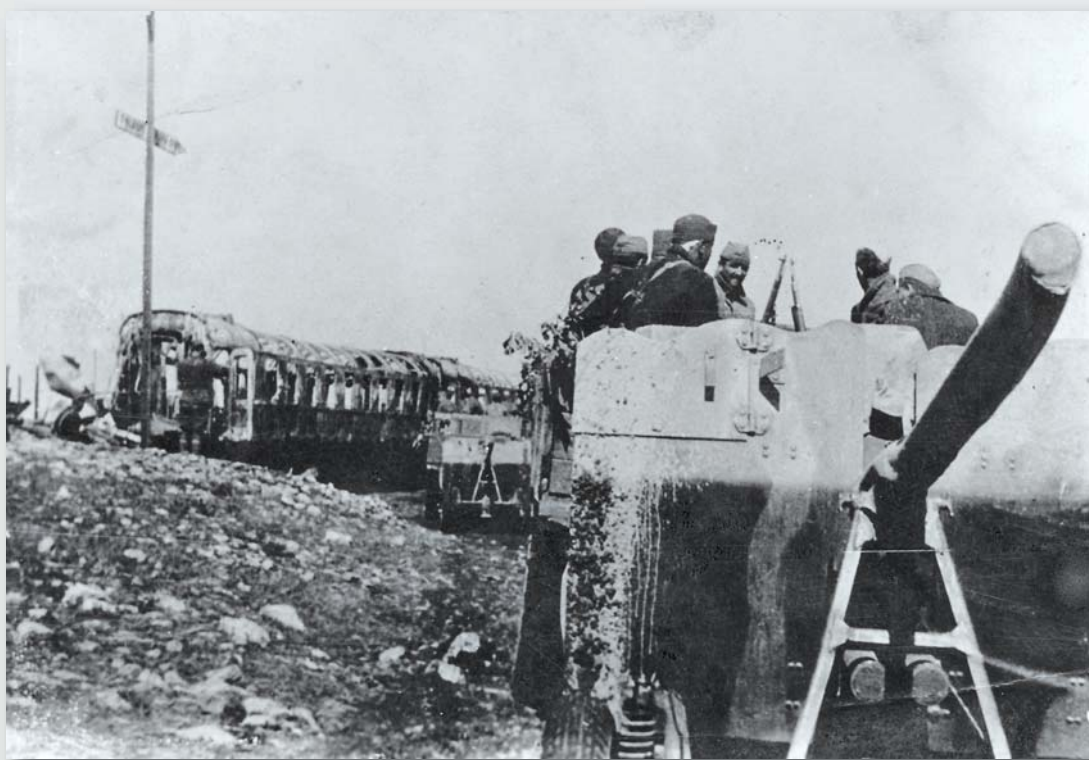
Одбрана Београда

Осим за попуњу дивизија на Сремском фронту, део ПАТ 25 mm изузет је за попуњу јединица противавионске одбране главног града, које су од новембра 1944. сврстане у 1. противавионски пук попуњен са ПАТ из ратног плена. Од 1. марта 1945. Београд су браниле три противавионске бригаде. У првом саставу 2. бригаде, задужене за одбрану Земуна и северних прилаза граду, биле су три батерије 25 mm, између остале технике, а у саставу 3. ПА бригаде за одбрану Панчева једна батерија 25 милиметара. После пробоја Сремског фронта 3. ПА бригада послата је на ратиште и преко Осијека и Бјеловара, где се борила против усташа, дошла до Загреба.

прилику да дејствују на авионе противника, који су прогнали јединице у повлачењу. Фронт се стабилизовао 24. јануара и ушао у вишемесечну фазу позиционе одбране.

Тек у пролеће ЈА је кренула у завршну офанзиву. До почетка пробоја фронта од Драве до Саве налазило се осам дивизиона 25 милиметара. Све те јединице углавном су коришћене наменски – за одбрану од евентуалних последњих покушаја немачке и хрватске авијације да зауставе неминовни слом.

У пробој су прво кренуле дивизије јужне оперативне групе 1. армије, које су потиснуле противника дуж десне обале Саве до Брчког, које је ослобођено 7. априла. У тим борбама је противавионски дивизион 5. дивизије са 12 ПАТ 25 mm штитио артиљерију. Противавионци су, затим, добили за-

Мошоризовани прошивавионски дивизиони 25 mm праћили су завршну офанзиву Југословенске армије, пролеће 1945. године

ара противавионци 1. пролетерске премештени су у Товарник, а 5. дивизије у Ловас, али је по једна батерија из оба дивизиона штитила Шид.

Немачка офанзива је 17. јануара 1945. одбацила југословенске дивизије према истоку. Током 18. јануара дивизиони и 1. и 5. дивизије први пут су имали

датак да штите прелаз на Сави од 10. до 12. априла. У борбама које су уследиле 13. и 14. априла у Посавским Подгајцима и Жупањи дивизион је употребљен за непосредно дејство по циљевима на земљи. У међувремену, главнина снага 1. армије кренула је 12. априла у пробој Сремског фронта. Дивизи-

они 25 милиметара били су у заштити борбеног поретка. Задаци су се сводили углавном на повремено дејство на извиђачке авионе.

Током вишедневних борби око Плетернице дивизион 1. пролетерске 17. априла утрошио је знатно количину муниције у покушају да обори два извиђача. Место је коначно ослобођено 20. априла у трећем покушају. Тог дана дивизион је оборио један авион и једном батеријом дејствовао је по колони немачке 22. пешадијске дивизије, која се повлачила из Плетернице.

Од почетка завршне офанзиве артиљерија 1. армије имала је ограничене количине муниције. У гоњењу кроз Славонију, према Загребу, резерве су биле све тање, па су у завршници, пред улазак у главни град НДХ, задатак ватрене подршке преузели ПАТ 25 милиметара. За подршку 21. дивизији на правцу Лупоглав – Дуго Село – Сесвете – Загреб је уместо пуковских оруђа 76 мм и минобацача 120 мм задатак подршке преу-

Нишанска справа М40

У механичку нишанску справу (НС) М40 уносили су се правац и месни угао праћењем циља, а даљина се мерила даљиномером основице један метар или одока. Остали елементи – брзина, курсни угао, угао обрушавања или пењања – такође су се одређивали проценом нишанције. Граничне вредности НС биле су даљина до 2.400 м, брзина циља до 200 м/с, угао обрушавања до 90° и угао пењања до 60°. Пројектована је за сталну средњу брзину зрна, која одговара даљини гађања од 1.500 м, времену лета од 2,23 с и брзини циља у обрушавању од 180 м/с.

зео привремени дивизион формиран од једне батерије 25 мм из 1. дивизије и једне батерије из 5. дивизије.

Дивизион 42. дивизије је на прилазима Загребу претпочинио две батерије

пешадијским бригадама у борбама до Иванић-Града.

У последњим данима рата Немци и Хрвати још увек су се жестоко борили – 5. маја у 18 часова забележен је покушај да се код села Дубраве уништи противавионски дивизион и хаубичка батерија 122 мм 1. дивизије, који су били на маршу. Криза је решена брзом ватром из ПАТ-ова који су одбацили противнике уз процењено осетне губитке.

Штаб 1. армије очекивао је уличне борбе у Загребу, али Немци и Хрвати су се повукли без покушаја да обраде град. Једини случај организоване одбране сломљен је 9. маја код касарне на Чрномерцу, ватром дивизиона 25 милиметара.

Армијска противавионска артиљерија

Још је током рата било примера да су ПАТ 25 мм директно потчињавани штабовима армија. После одбацивања немачке офанзиве на Барању, марта

Противавионски дивизион 25 мм

1945, дивизион 25 mm 16. дивизије привремено је стављен под штаб 3. армије за одбрану командног места са ватрених положаја северно од Белог Манастира.

После рата ПАТ 25 mm изузети су из дивизија и ушли су у састав четири армијске противавионске бригаде, које су формиране од маја до октобра 1945. године. Према формацијском саставу бригаде је требало да имају по један дивизион средњег калибра, у то време са техником из плена – немачким ПАТ 88 mm и чехословачким „шкодама“ од 76,5 mm – и два дивизиона малокалибарске противавионске артиљерије, која су користила углавном ПАТ 25 милиметара. У сваком дивизиону МПАА, према материјалној формацији, требало је да буде 12 оруђа сврстаних у три батерије од четири оруђа. С обзиром на то да није било потребних количина ПАТ-ова већег калибра, 7. противавионска бригада у Новом Саду имала је сва три дивизион калибра 25 mm, са укупно 36 оруђа. У саставу 1. тенковске армије у Љубљани формирана је 11. моторизована противавионска бригада са девет батерија, од којих су три биле 25 mm, а шест са ПАТ 37 милиметара.

У првим послератним годинама нестабилне прилике на границама Југославије наметнуле су одржавање високе готовости противавионске артиљерије. Оруђа ПАТ 25 mm коришћена су за ојачавање одбране на критичним правцима. У једној наредби Генералштаба од 29. јуна 1946. године, посланој V армији, одређено је да она изузме пет батерија 25 mm (и једну батерију „шкода“ 76,5 mm) и пошаље оруђа у рејон Дојранског језера, Ћевђелије и јужно од Битоља – на сваку локацију по две батерије. Повод за размештај појачања било је често прелетање англоамеричких авиона преко границе на простору јужне Македоније. Наредбено је да се од 1. јула гађа „на све стране авионе који лете над нашом територијом, сем најављених путничких авиона“. То је наведено у документу који је потписао генерал Хамовић. У наредби од 30. новембра 1946, коју је потписао начелник Генералштаба генерал Коча Поповић, наведено је да „против сваког грчког авиона

Муниција

За ПАТ М40 се у ЈНА користила искључиво муниција совјетског порекла, која је ремонтована у југословенским заводима. Изворна муниција била је боје метала, а ремонтована је пребојана у сивомаслинасту. Коришћена су два модела муниције: метак са тренутнозапаљивом-обележавајућом (ТЗО) гранатом изворне ознаке ОРЗ-132 (после ремонта ТЗО-С,Р) и метак са панцирно-обележавајућим (ПО) зрном БР-132.

Маса метка са тренутнозапаљиво-обележавајућом гранатом била је 667 g, а гранате 288 грама. У горњи део гранате увртао се упаљач К-20, који је обезбеђивао тренутно дејство (после 0.001 s) при удару у циљ или препреку и за случај промашаја имао је пиротехнички самоликвидатор који се активирао после пет секунди (око 3.000 m). Експлозивно пуњење имало је два ваљчића – доњи од хексогена помештаног са алуминијумом у праху и горњи од тротила. ТЗО је било црне боје.

Метак са панцирно-обележавајућим зрном БР-132 имао је масу 667 g, а зрна 305 грама. На даљини од 500 m пробијало је челичну плочу од 34 mm под ударним углом од 90°. Врх зрна био је зарубљен па је, због одржавања балистичких особина, преко њега постављана танка балистичка капа. Зрно ПО било је обојено у жуто.

Бојево гађање резервиста из батерије ПАТ М40 1975. године

који пређе границу треба најенергичније дејствовати“.

Прве кризне године прошле су и педесетих година противавионска артиљерија нагло је ојачала уз помоћ савезника. Из САД и Велике Британије набављено је на стотине ПАТ 40 mm „бофорс“ у два модела – М2А1 и М12. У

Крагујевцу је организована производња ПАТ 20 милиметара. Долазак великих количина новог оруђа обезбедио је замену старе технике из ратних година, па су ПАТ 25 mm, преименовани у М40(с), скинути са листе перспективне технике. За разлику од осталих оруђа из Другог светског рата, попут разних модела ПАТ

20 mm M38 немачког порекла и ПАТ 37 милиметара M39 примљених из СССР-а (за које је организована домаћа производња муниције), код ПАТ M40 за обуку су се трошиле постојеће залихе наслеђене из набавки 1944–1948. године.

Због сразмерно великог броја и процене ЈНА да треба сачувати знатан број батерија ПАТ M40, задржане су у наоружању. Концентрисане су у територијалној ПВО, у којој су у позним педесетим користила оруђа са најмањим тактичким могућностима.

Када је формиран јединствени вид РВ и ПВО, 1959. године, у ЈНА се налазило 152 комада ПАТ M40. Главнина, 140 оруђа, била је подељена између 35 батерија у територијалној ПВО – по шест батерија у Краљеву и Зеници, четири у Ужицу, по три у Београду, Новом Саду, Добоју, Вишеграду и Винковцима и по две у Славонском Броду и Сплиту. Осам оруђа било је у радничким јединицама противавионске артиљерије, које су формиране пред крај педесетих година. Преостала четири оруђа била су у установама ЈНА. Резерве муниције биле су 186.802 метка. С обзиром на то да је борбени комплет био 400 метака, процењивало се да, уз просечан дневни утрошак од 32 метка, има муниције за 38 дана рата. У то време то су биле најмање резерве у односу на сва остала оруђа у ЈНА.

Током шездесетих година масовни прилив нове технике, пре свега домаћих ПАТ 20/3 mm M55, потиснуо је M40 из наоружања. Застарела техника из ЈНА препуштена је новој паралелној структури оружаних снага – Територијалној одбрани, формираној 1968/69. године. Оруђа M40 била су део технике коју је ЈНА „поклонила“ за потребе новоформираних јединица ПВО у првом таласу попуне до завршетка 1970. године.

Средином осамдесетих година M40 је још увек био у наоружању. У једном извештају о стању ПВО ТО наводи се да се користи 754 стара оруђа 25 милиметара, 37 mm и 40 mm, што је 1985. године било 29 одсто од свих оруђа ПВО у Територијалној одбрани.

Пред почетак грађанског рата 1991. године у складиштима ЈНА и ТО налазило се 143 комада M40. Део тих средстава коришћен је у лето и јесен

Сачувани примерак ПАТ 25 mm M40 у складишту у Качареву

Тактичко-техничке одлике

калибар.....	25 mm
маса у борбеном и маршевском положају.....	1.075 kg
маса аутомата.....	164 kg
дужина у маршевском положају.....	око 5.500 mm
ширина колотрага.....	1.450 mm
висина ватрене линије.....	900 mm
брзина гађања.....	240 метака у минути
почетна брзина зрна.....	900 m/s (ПГО зрно) и 910 m/s (ТЗО граната)
хоризонтално поље дејства.....	360°
вертикално поље дејства.....	од -10° до +85°
користан хоризонтални домет.....	2.400 m
највећи хоризонтални домет.....	7.300 m
користан вертикални домет.....	2.000 m
највећи вертикални домет.....	5.700 m

1991. у Територијалној одбрани САО Крајине. У захтеву Главног штаба ТО САОК, послатом 18. септембра 1991. на адресу министра одбране Србије генерал-потпуковника Томислава Симовића, тражена је муниција 25 mm ТЗО за ПАТ, који су се у то време налазили у јединицама ТО Книн – за коју је требовано 500 метака, за ТО Грачац 400 метака и за ТО Двор – 3.200 метака.

За разлику од осталих оруђа из Другог светског рата, која су служила

у свим зараћеним странама, присуство M40 необично је мало у односу на затечене количине. Разлог за то јесу скромне преостале залихе муниције.

Иако M40 није био обухваћен лимитима из Подрегионалног споразума о контроли наоружања из 1996. године, у то време су преостала оруђа расходована у великом послератном „чишћењу“ складишта вишкова. У Војсци Југославије на ли-

сти вишкова за продају тада је преостало само пет комада M40.

Ако се оствари план о формирању збирке наоружања Војног музеја на неком новом простору, љубитељи технике моћи ће да виде M40, јер су сачувана два комада. Они се тренутно чувају на отвореном простору у Качареву. ■

Александар РАДИЋ
Фотографије: МЦ „Одбрана“,
Музеј Војводине и Војни музеј